

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΛΟΓΗΣ
ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**

**ΜΥΘΟΠΛΑΣΙΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ
ΠΡΟΤΕΙΝΘΕΜΕΝΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ)**

**Α' επιβλέπων καθηγητής : Τσιλημένη Τασούλα
Β' επιβλέπων καθηγητής : Αναγνωστόπουλος Βασίλης**

**Ονοματεπώνυμο φοιτήτριας :
ΠΙΠΙΝΗ ΜΑΡΙΑ**

ΒΟΛΟΣ 2004

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 7758/1
Ημερ. Εισ.: 20-11-2009
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΠΣΕ - ΜΕ
2004
ΠΠ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
Α. Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΡΕΥΝΑ	9
Το αντικείμενο και ο σκοπός της	9
Β. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	10
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	15
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο : ΜΟΥΣΕΙΟ - ΣΧΟΛΕΙΟ	16
1.1. Το μουσείο ως πολυδύναμο πολιτιστικό κέντρο	16
1.2. Το κοινό, τα εκθέματα, η παιδευτική δραστηριότητα	22
1.3. Η διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στο μουσείο-σχολείο	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο : ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	34
2.1. Σκοπός και στόχοι των εκπαιδευτικών προγραμμάτων	34
2.2. Μορφές οργάνωσης της μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης	43
2.3. Το παιδί της σχολικής ηλικίας και η συμμετοχή του στα εκπαιδευτικά προγράμματα	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο : ΜΥΘΟΠΛΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ	54
3.1. Ορισμός μυθοπλασίας και χαρακτηριστικά μυθοπλαστικών κειμένων	54
3.2. Παιδαγωγική χρησιμότητα της μυθοπλαστικής διαδικασίας και οι λειτουργίες του Πρόπ	59
3.3. Δημιουργική γραφή και τεχνικές μυθοπλασίας	66

3.4. Σε μυθοπλαστικό επίπεδο αποτελεσματικότητας του μουσείου	154
ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	155
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	160
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	171
1. Φυλλάδιο ερωτηματολόγιο μαθητών	172
2. Φυλλάδιο ερωτηματολόγιο εκπαιδευτικών	173
3. Αναλυτικός κατάλογος των υλικών και κατασκευών που χρησιμοποιήθηκαν στο πρόγραμμα	174
4. Φάκελος εργασίας για τα παιδιά μετά το πρόγραμμα	175

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η σχολική εκπαίδευση είναι η βαθμίδα που τα τελευταία χρόνια προσελκύει το ιδιαίτερο ενδιαφέρον και την προσοχή επιστημόνων και παιδαγωγών. Εκπονούνται ελκυστικά και εμπλουτισμένα προγράμματα, εφαρμόζονται καινοτομίες και προωθούνται νέες διδακτικές τεχνικές.¹

Στη διαπλοκή της δημιουργικότητας με το σχολείο και την παιδεία γενικότερα φαίνεται να συγκροτείται, τα τελευταία χρόνια, ένας προνομιούχος κατ' εξοχήν χώρος προβληματισμού και πολλαπλής διερεύνησης. Μέσα σε μια ολιστική, σε μεγάλο βαθμό, συλλογιστική για τη διαμόρφωση της ποιότητας διδασκαλίας - μάθησης, η οποία να συμπεριλαμβάνει μέσα σε ένα δυναμικό δίκτυο το αναλυτικό πρόγραμμα, τον εκπαιδευτικό και τον μαθητή γίνεται όλο και περισσότερο σαφές ότι η προαναφερθείσα διαμόρφωση οφείλει να αντανακλά με όσο το δυνατόν περισσότερους τρόπους αυτή τη διαπλοκή.²

Το γνωστικό αντικείμενο της παιδαγωγικής επιστήμης καλύπτει τους εξής τρεις τουλάχιστον βασικούς τομείς: τη σχέση παιδαγωγού και παιδιού, τους σκοπούς αγωγής³ και μάθησης, καθώς και τη μεθόδευση της πραγμάτωσής τους και τις παιδαγωγικές ομάδες ή τα ιδρύματα όπου διεξάγεται η παιδαγωγική διαδικασία.⁴

Ο 20ος αιώνας αφιερώθηκε στο παιδί. Οι εξελίξεις των επιστημών της ψυχολογίας, παιδαγωγικής και κοινωνιολογίας έθεσαν το παιδί στο κέντρο του «κοινωνικού γίγνεσθαι» και του «κοινωνικού προβληματισμού». Παράλληλα όμως η νέα διαμόρφωση των κοινωνικών και οικονομικών εξελίξεων με αποτέλεσμα την εργασιακή απασχόληση ανδρών και γυναικών και επομένως και των δυο γονιών, την εσωτερική μετανάστευση ή αστυφιλία,

¹ βλ. Μ. Γαροφαλάκη 1997, σ. 13

² βλ. Γ. Ξανθάκου 1998, σ. 11

³ βλ. Ιωάννης Χριστιάς, *Εισαγωγή στην επιστήμη της αγωγής*, 2001, σσ. 7 - 17

⁴ βλ. Δ. Ξωχέλλη 1997, σ. 8

τη μονοκυτταρική οικογένεια, τη διαβίωση ή αποκλεισμό εντός των «τειχών» των πολυκατοικιών και της τηλεόρασης, έθεσε το παιδί «εκτός λειτουργίας».⁵

Το σχολείο ως οργανωμένος θεσμός, οδηγείται μεθοδικά άθελά του στην «αντικειμενοποίηση» του παιδιού. Αγνοώντας τις ανάγκες, δυνατότητες και ιδιαιτερότητες του κάθε παιδιού, διατυπώνει και εφαρμόζει μαζικά προγράμματα κοινής μάθησης και αντιμετώπισης, στοχεύοντας στη νοητική ανάπτυξη του παιδιού και αγνοώντας την κοινωνικοσυναισθηματική.⁶ Έτσι καταπιέζεται η δημιουργικότητα το παιδιού καθιστώντας το παθητικό δέκτη διαδοχικών πληροφοριών.

Η εκπαίδευση σε αλληλεπίδραση με την κοινωνία, με τις δημιουργίες του ανθρώπου μπορεί να συντελέσει στην ανάπτυξη της ολόπλευρης προσωπικότητας του παιδιού. Μπορεί να φέρει στο προσκήνιο τις δημιουργικές του ικανότητες ή να επιτρέψει τη χαρά και την απόλαυση σε συνεχή αλληλεπίδραση με το κοινωνικό περιβάλλον. Με τον τρόπο αυτό η εκπαίδευση μπορεί να υποστηρίξει τη νοητική αλλά και κοινωνικο - συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, διαμορφώνοντας άτομα υγιά, δυναμικά και ανεξάρτητα, με δυνατότητα συνεργασίας μεταξύ τους, ικανά κύτταρα του ζωντανού κοινωνικού ιστού, για να συνεχίσουν γόνιμα και δημιουργικά την πολιτιστική δράση τους.⁷

Συγκεκριμένα, η μυθοπλασία και η προσφορά της «αφηγηματικής λογοτεχνίας» στην κοινωνικοποίηση του παιδιού είναι εξαιρετικά σημαντική. Η παιδική λογοτεχνία ως φορέας κοινωνικών και πολιτισμικών αξιών, συμβάλλει στη γενικότερη αγωγή του παιδιού.⁸

Άλλωστε η ρίζα της ανθρώπινης δημιουργικότητας βρίσκεται στην ψυχή του παιδιού και στην ψυχή του παιχνιδιού, αφού στο μαγικό άξονα του παιχνιδιού συγκλίνουν, προπονούνται και συντονίζονται όλοι οι άξονες και όλες οι δυναμικές της παιδικής ψυχής. Κι ο μαγικός άξονας του παιχνιδιού

---

⁵ βλ. Αλκηστις, 2000, σ. 15

⁶ βλ. Αλκηστις, 2000, σ. 16

⁷ βλ. Αλκηστις, 2000, σ. 16

⁸ βλ. Τ. Τσίλεμένη 2002, σ. 13

γίνεται δυο φορές μαγικός, όταν συναντά τον άξονα της γλώσσας. Τότε πια το παιχνίδι γίνεται πνεύμα.⁹

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια προσπάθεια εξοικείωσης των μαθητών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και συγκεκριμένα της Δ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου, με μορφές πολιτισμικής δημιουργίας καθώς και κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης που τις συμπαρέσυρε η τεχνολογική εξέλιξη.

Συχνά, λέγεται ότι οι μαθητές, οι νέοι, είναι αποκομμένοι από το παρελθόν. Αγνοούν μια πολύτιμη πολιτισμική ύλη, απαραίτητη για τη συγκρότηση μιας ισορροπημένης ταυτότητας και για τη θεώρηση του ιστορικού γίνεσθαι ως συνισταμένη του παρελθόντος και του παρόντος των οποίων η σύγκρουση και σύνθεση γεννά το μέλλον.¹⁰

Είναι γενικά παραδεκτό ότι η εποχή μας χαρακτηρίζεται από μια γενική αμηχανία όσον αφορά το παρελθόν και το μέλλον. Από τη μια μεριά συσπειρώνονται όσοι υποστηρίζουν την εμμονή στο παρελθόν και το λαϊκό πολιτισμό ως ένα μέσο για τη θωράκισή μας από τη διαβρωτική επίδραση εξωγενών - υπερεθνικών παραγόντων. Από την άλλη μεριά τοποθετούνται εκείνοι που απορρίπτουν κάθε αναφορά στο λαϊκό πολιτισμό ως ανασχετικό παράγοντα για τη συνάντησή μας με τα διεθνή περιβάλλοντα. Κανείς όμως δεν μπορεί να αρνηθεί τη σημασία που έχει για έναν άνθρωπο η γνωριμία με τον πολιτισμό του τόπου του. Επομένως ο λαϊκός πολιτισμός θα έχει ισοδύναμη παρουσία στη διαμόρφωση της ταυτότητας του νέου πολίτη.¹¹

Το παρόν πόνημα στοχεύει να καλύψει ένα πρακτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο ιστορικό - Λαογραφικό μουσείο Αμπελακίων Λάρισας, το οποίο αποτελεί γέφυρα συνάντησης του Λαϊκού πολιτισμού, με το σχολείο και το μουσείο μέσω της μυθοπλαστικής διαδικασίας. Η εργασία συγκροτείται από δυο μέρη. Το πρώτο περιλαμβάνει εκτενή εισαγωγή που αναπτύσσει τα θέματα: Μουσείο και σχολείο, δημιουργικότητα και

⁹ βλ. Ρ. Παπανικολάου - Τ. Τσιλιμένη 2002, σσ. 11 - 12

¹⁰ βλ. Τ. Μωραΐτη 1997, σ. 9

¹¹ βλ. Τ. Μωραΐτη 1997, σ. 10

δημιουργική φαντασία σε συνάρτηση με την παιδευτική δραστηριότητα του μουσείου, η έννοια της μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης, λαογραφικά μουσεία και η διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στο μουσείο, Μυθοπλασία και δημιουργική γραφή, εκπαιδευτικά προγράμματα και ο σκοπός τους, Αμπελάκια - κοινή συντροφιά και καταλήγει στην παρουσίαση του ιστορικού Λαογραφικού Μουσείου Αμπελακίων Λάρισας.

Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει τρία θεματικά κεφάλαια τα οποία αποτελούν τη μεθοδολογία της έρευνας, την εφαρμογή των δραστηριοτήτων του προτεινόμενου εκπαιδευτικού προγράμματος και την ανάλυση των αποτελεσμάτων ως κριτήριο αξιολόγησης σε δημιουργικό επίπεδο δράσης των παιδιών στο μουσείο, σε γνωστικό επίπεδο και σε μυθοπλαστικό επίπεδο.

Οι δραστηριότητες του εκπαιδευτικού προγράμματος στο ιστορικό - Λαογραφικό μουσείο Αμπελακίων Λάρισας αποσκοπούν: α) Στην κατάκτηση συγκεκριμένων έμμεσων και άμεσων παιδαγωγικών στόχων σύμφωνα με τον γενικό σκοπό της σχολικής αγωγής β) να προσφέρουν ευχάριστα και διασκεδαστικά στέρεη βιωματική γνώση στα παιδιά, γ) να δώσουν τη δυνατότητα στα παιδιά να εμπνευστούν δημιουργικά και να καταλήξουν στην κορυφαία στιγμή της μυθοπλαστικής διαδικασίας.

Η επεξεργασία των δραστηριοτήτων έγινε με τη βιωματική μέθοδο μέσα στο μουσείο. Για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων που προτείνουμε και πραγματοποιήσαμε, χρησιμοποιήθηκαν ασκήσεις γνωριμίας και χαλάρωσης, παρατήρησης, φαντασίας, τεχνικής, υπόθεσης, διαλόγου και μυθοπλαστικής διαδικασίας για την καλύτερη επίτευξη των παιδαγωγικών στόχων μας και την ώθηση των παιδιών στη δημιουργική γραφή μέσα στο μουσείο.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α. Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΡΕΥΝΑ:

Το αντικείμενο και ο σκοπός της έρευνας

Η δυνατότητα καινοτομίας, η πολύπλευρη γνώση, η απόκτηση νέων δεξιοτήτων, η καλλιέργεια ευαισθησίας καθώς και ο πολίτης με ανοιχτούς ορίζοντες, ο πολίτης με κριτική προσέγγιση και σκέψη είναι έννοιες και αξίες που δεν μπορούν παρά να συνδέονται σε επίπεδο ιεραρχήσεων με τη δημιουργική και κριτική σκέψη και τη δημιουργική διδασκαλία και μάθηση στο χώρο του σχολείου από την πρώιμη κιόλας ηλικία.¹

Η επαφή του σχολικού κοινού με ένα λαογραφικό μουσείο θεωρείται από εκπαιδευτικούς, γονείς και από την ίδια την πολιτεία, γενικά ωφέλιμη. Σήμερα μπορούμε να πούμε πως το «Μουσείο ειδικών» έχει εκλείψει. Το αυστηρό μουσείο των προηγούμενων ετών έχει κλείσει οριστικά τον κύκλο του. Το ζωντανό ανοικτό μουσείο γεννιέται. Το μουσείο ως μέσο παιδείας και αισθητικής αγωγής καλεί τα παιδιά να το γνωρίσουν και να το αγαπήσουν.²

Η πολιτιστική κληρονομιά, όταν μεταβιβάζεται έγκαιρα, δίνει στα παιδιά τη δυνατότητα να αφομοιώσουν τις αξίες που απορρέουν από αυτήν, στην καίρια φάση της οικοδόμησης της προσωπικότητάς τους και να διευρύνουν έτσι τη νόηση, το συναίσθημα και τη φαντασία τους.³

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια ερευνητική διαδικασία, συγκεκριμένα πρόκειται για ένα προτεινόμενο εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο ιστορικό - Λαογραφικό μουσείο Αμπελακίων με ερευνητικό πεδίο τη μυθοπλαστική ικανότητα των παιδιών της Δ' τάξης του Δημοτικού σχολείου μέσα στο

¹ βλ. Γιώτα Ξανθάκου 1998, σ. 18

² βλ. 5ο περιφερειακό σεμινάριο Καλαμάτας 1997, σ. 51

³ βλ. Τζένη Μωραΐτη 1997, σ. 13

μουσείο. Πρόκειται για μια σύνθεση παιδείας και πολιτισμού⁴ μέσω της μυθοπλαστικής διαδικασίας των παιδιών μέσα στο μουσείο.

Αντικείμενο της μελέτης αποτελεί η έρευνα της ικανότητας των μαθητών της Δ' τάξης του Δημοτικού να δημιουργήσουν μυθοπλαστικά με ερέθισμα το μουσείο Αμπελακίων Λάρισας.

Η παρούσα μελέτη στοχεύει να ζωογονήσει σύστοιχες διαδικασίες - μυθοπλασία - να αξιοποιήσει και να αναδείξει τον ενεργό ρόλο του μουσείου - διαμεσολαβητή, ανάμεσα σ' αυτή την πραγματικότητα που πρεσβεύει και προς την οποία αποστέλλει το παιδί - μαθητή με θετικό πεδίο άσκησης.

Επομένως γίνεται άμεσα αντιληπτή η ουσία και ο σκοπός της έρευνας ο οποίος εμπλέκει το σχολείο, το μουσείο και τη μυθοπλαστική διαδικασία. Συγκεκριμένα, στόχος της εργασίας - έρευνας αποτελεί η έρευνα της ικανότητας διεκπεραίωσης μιας μυθοπλαστικής διαδικασίας των παιδιών της Δ' τάξης του Δημοτικού μέσα στο μουσείο έχοντάς το ως έμμεσο γενικό ερέθισμα και τα αντικείμενά του ως άμεσα ερεθίσματα. Ώθηση προς αυτό το σκοπό επιχειρεί να δώσει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του μουσείου που βοηθά το παιδί προς τη μυθοπλαστική διαδικασία.

B. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η παρούσα εργασία συμπεριλαμβάνει μια θεωρητική και μια ερευνητική προσέγγιση του φαινομένου της μυθοπλαστικής διαδικασίας στο λαογραφικό μουσείο Αμπελακίων Λάρισας έχοντας ως δίαυλο και πεδίο εφαρμογής το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

---

⁴ Σχετικά με το Μουσείο - Σχολείο, βλέπε 5ο περιφερειακό σεμινάριο Καλαμάτας, 1997, σ. 4

Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο της θεωρητικής μελέτης επιχειρείται η οριοθέτηση της έννοιας «μουσείο - σχολείο» ως πολυδύναμο πολιτιστικό κέντρο, καθώς και η διαδικασία του λαϊκού πολιτισμού στο μουσείο-σχολείο ως παιδευτική δραστηριότητα, ως ένα πολύπλοκο φαινόμενο, μια σφαιρική πράξη, ένα οργανωμένο σύστημα αλληλοτροφοδοτούμενων παραγόντων οι οποίοι καθορίζουν το δημιουργικό τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς που ενυπάρχει, εν δυνάμει, σε όλα τα άτομα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της θεωρητικής μελέτης προσεγγίζεται η έννοια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ο σκοπός και οι στόχοι τους, ιδιαίτερα στα νήματα που διαμορφώνουν το δίκτυο εκπαιδευτικά προγράμματα και μορφές, οργάνωσης της μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, στο σημείο δηλαδή όπου φαίνεται να εκκολάπτεται το στοιχείο της δημιουργικής διάστασης της μυθοπλασίας. Επιχειρείται μια σύντομη επισκόπηση των θεωρητικών θεμάτων αναφορικά με το σύστημα λαϊκή παράδοση και μουσείο, ακολουθώντας τις εξελικτικές τους γραμμές στην πορεία της διαμόρφωσης των παιδιών μέσω του εκπαιδευτικού προγράμματος. Επισημαίνονται τα χαρακτηριστικά του παιδιού της σχολικής ηλικίας σε συνάρτηση με τα εκπαιδευτικά προγράμματα.

Το τρίτο κεφάλαιο της θεωρητικής μελέτης επικεντρώνεται στη σχέση μυθοπλασίας και δημιουργικής γραφής, επιμένοντας ιδιαίτερα στον ορισμό της έννοιας μυθοπλασία και στον ορισμό των χαρακτηριστικών της μυθοπλαστικής διαδικασίας και γραφής κειμένων ώστε το αναμενόμενο προϊόν αυτής της αλληλεπίδρασης να είναι το αυτοσχέδιο παραμύθι. Αναλύονται στη συνέχεια η έννοια της δημιουργικής γραφής και οι νοητικές λειτουργίες, οι διαδικασίες και οι τεχνικές που συντελούν στην παραγωγή δημιουργικών προϊόντων μάθησης όπως είναι η δημιουργία κειμένου από παιδιά Δ΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου μέσα στο Λαογραφικό Μουσείο.

Επίσης γίνεται αναφορά στην παιδαγωγική χρησιμότητα της μυθοπλαστικής διαδικασίας ως λογοτεχνικό είδος και στις λειτουργίες του Προπ.

Το τέταρτο κεφάλαιο διαπραγματεύεται το φαινόμενο Αμπελάκια. Οριοθετείται γεωγραφικά η ιστορική κοινότητα, παρουσιάζεται συνοπτικά η δραστηριότητα της κοινής συντροφιάς των Αμπελακίων και το φυτό ριζάρι. Επίσης παρουσιάζεται το ιστορικό - Λαογραφικό μουσείο Αμπελακίων ο σκοπός και οι στόχοι του καθώς και η αναγκαιότητα ύπαρξης στην ιστορική κοινότητα.

Το ερευνητικό μέρος της παρούσας εργασίας αποσκοπεί στην εμπειρική προσέγγιση της μυθοπλαστικής διαδικασίας των παιδιών του δημοτικού στο μουσείο. Η προσέγγιση αυτή επιχειρήθηκε μέσω του προτεινόμενου εκπαιδευτικού προγράμματος στο Ιστορικό - Λαογραφικό μουσείο Αμπελακίων, για παιδιά της Δ' τάξης του Δημοτικού με το σκοπό και τους στόχους του, τις δραστηριότητες αναλυτικά και την κορυφαία μυθοπλαστική δραστηριότητα των παιδιών μέσα στο μουσείο.

Πιο συγκεκριμένα, προκειμένου να αξιολογήσουμε τα παιδαγωγικά οφέλη της δημιουργικής διαδικασίας της μυθοπλασίας σε παιδιά της Δ' τάξης του δημοτικού σχολείου, ως κεντρικό στόχο της έρευνας θέσαμε το σχεδιασμό και στη συνέχεια την εφαρμογή και την αξιολόγηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος το οποίο να σέβεται τις αρχές του πολυσύνθετου φαινομένου της δημιουργικότητας των παιδιών και τη δυνατότητα μυθοπλαστικών ικανοτήτων τους στο χώρο του λαογραφικού μουσείου.

Η επιλογή μας όσον αφορά τη διερεύνηση μεταξύ μυθοπλασία - μουσείο οφείλεται σε δυο κυρίως λόγους. Είναι προφανές ότι ένα παιχνίδι πρωταρχικής σημασίας διαδραματίζεται μέσα από την έννοια μυθοπλασία και κατ' επέκταση τη μυθοπλαστική διαδικασία. Με αυτή την έννοια χρησιμοποιείται ως το κατ' εξοχήν εργαλείο επικοινωνιακής υφής με το χώρο

του μουσείου. Η αυτοπραγμάτωση του ατόμου, η κοινωνικοποίηση, η διεύρυνση της φαντασίας του και η ένταξή του σε ευρύτερα σχήματα πολιτιστικής έκφρασης αργότερα εξαρτάται πρωταρχικά από το πώς το άτομο εκλαμβάνει το χώρο του μουσείου αλλά και από το πώς χειρίζεται τη γλώσσα, τη γραπτή και την προφορική.

Η χρήση της φαντασίας, η οποία συνάπτεται με την εξέλιξη και δημιουργικότητα του ατόμου, σχετίζεται αναγκαστικά με το πόσο τη χρησιμοποιεί, πόσο επινοητικό είναι απέναντι στο περιβάλλον. Η φαντασία, εξάλλου αναπαράγοντας τη δημιουργική σκέψη με συμβολικό τρόπο, συνδέεται άρρηκτα με την ανθρώπινη νόηση.

Το ερευνητικό μας σχέδιο επιλέξαμε να το υλοποιήσουμε σε μαθητές της Δ' τάξης δημοτικού με το παρακάτω διττής αιτιολογικής τάξης σκεπτικό. Τα παιδιά αυτής της ηλικίας βρίσκονται σε ένα στάδιο εκπαίδευσης κατά το οποίο εξελίσσεται ένας κύκλος στοιχειωδών σπουδών με ό,τι αυτό συνεπάγεται σε αγαθά μέσα από τη δράση του και τις αντιδράσεις του απέναντι στο σχολικό περιβάλλον.

Έχει, δηλαδή, διαμορφωθεί ήδη μια στάση απέναντι στη μάθηση, που επιτρέπει στο άτομο να χρησιμοποιεί τις δυνατότητές του προκειμένου να διευρύνει ένα πρόβλημα ή απλώς να το αναπαράγει. Είναι μια στάση σχεδόν προκαθορισμένη και από τη σχολική προσφορά και τη σχολική ζήτηση. Επιπρόσθετα το παιδί σε αυτή την ηλικία βρίσκεται στη διάρκεια του σταδίου της συγκεκριμένης σκέψης, κατέχει τις βασικές λογικές πράξεις και τις συναγωγές τους, ενώ οι νοητικές του δυνάμεις το βοηθούν βαθμιαία να συλλαμβάνει μια πιο συνολική θεώρηση των πραγμάτων καθώς κατακτά σταδιακά την ικανότητα των αφαιρετικών νοητικών πράξεων και την έννοια του πιθανού.¹

---

¹ βλ. Γ. Ξανθάκου 1998, σ. 20 - 25

Αντικείμενο διεξοδικής διερεύνησης και βασική προϋπόθεση αυτής της μελέτης υπήρξε η κατάστρωση και εκπόνηση ενός εκπαιδευτικού σχεδίου - προγράμματος με βάση τις αρχές της μυθοπλαστικής διαδικασίας μέσα σε ένα Λαογραφικό - ιστορικό μουσείο το οποίο βρίσκεται σε μια ιστορική κοινότητα που έχει πολλά να μεταδώσει. Πρόκειται, δηλαδή για το μουσειακό περιβάλλον που συνάδει με τη στοχοθεσία του εκπαιδευτικού προγράμματος και του οποίου τα εκπαιδευτικά περιεχόμενα διατηρήσαμε κατά την κατάστρωση και εκπόνηση του δικού μας εκπαιδευτικού σχεδίου.

Για τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού προγράμματος επιλέχθηκαν δύο τμήματα – τάξεις της Δ΄ δημοτικού. Η επιλογή αυτή έγινε με τη λογική της κοινής μαθησιακής ικανότητας, τα κοινά ερεθίσματα και βιώματα.

Ο σχεδιασμός του εκπαιδευτικού προγράμματος παρουσιάζεται με αναλυτικό τρόπο, δηλαδή, στόχοι, διαδικασία, περιβάλλον - επικοινωνία, νοητικές διεργασίες, γνωρίσματα της προσωπικότητας, περιεχόμενα. Σε γενικές γραμμές, για την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού προγράμματος υιοθετήθηκαν οι σχετικές επιδιώξεις - στόχοι τους σύμφωνα με την προοπτική εκδήλωσης μυθοπλαστικής δραστηριότητας. Ο σχεδιασμός καθώς και η εφαρμογή στα παιδιά συναρτάται ευθέως με το διαφορετικό τρόπο προσέγγισης της διαδικασίας της μυθοπλασίας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΜΟΥΣΕΙΟ - ΣΧΟΛΕΙΟ

1.1. Το μουσείο ως πολυδύναμο πολιτιστικό κέντρο

Τα μουσεία υπάρχουν σε όλα τα μέρη της γης για να θυμίζουν στους ανθρώπους ό,τι είναι όμορφο και ανθεκτικό στο χρόνο, όπως είναι ο πολιτισμός και η κουλτούρα ενός λαού, η ελευθερία της σκέψης και της πεποίθησης, οι αρχές και οι αξίες του.¹

Υπάρχουν για να διδάσκουν και να δίνουν χαρά στους άλλους. Η κουλτούρα είναι χάρισμα που πρέπει να αναπτυχθεί. Με άλλα λόγια, τα μουσεία αποτελούν κύρια πηγή έμπνευσης για την εύρωστη ανάπτυξη και την ευημερία ενός έθνους. Πρέπει να λειτουργούν ως εικόνα του παρελθόντος και καθρέπτης του παρόντος, να είναι μια πηγή έμπνευσης για το μέλλον της χώρας μας. Μόνο έτσι τα μουσεία θα έχουν τη χρυσή ευκαιρία και το τιμητικό και προνομιακό καθήκον να κάνουν πράξη το μεγαλύτερο από όλα τα χαρίσματα να εκπαιδεύσουν, να μορφώσουν, να ψυχαγωγήσουν, να εμπνεύσουν και να μοιραστούν με το λαό τους και τους άλλους λαούς της Ευρώπης και όλου του κόσμου τον πλούτο της εθνικής πολιτισμικής κληρονομιάς.²

Πολλά μουσεία στον κόσμο έχουν επισημάνει εξ αρχής τον παιδαγωγικό ρόλο τους και τη σημασία της εκπαίδευσης, ώστε να δημιουργήσουν μικρά αμφιθέατρα και αίθουσες προβολών και διαλέξεων μέσα στους χώρους τους. Η δραστηριότητα του Μουσείου στον τομέα της εκπαίδευσης είναι σύνθετη. Απευθύνεται τόσο στις ευρύτερες κατηγορίες πολιτών, όσο και στα παιδιά. Το μουσείο δεν δείχνει απλώς τους θησαυρούς του. Χρησιμοποιεί μεθόδους που αγγίζουν την ευαισθησία και τη φαντασία

---

¹ .βλ. Αντζουλάτου-Ρετσίλα Ευρυδίκη, 1986.

² βλ. Αδρύμη-Σισμάνη, 2000/2001, σ.20

του ανθρώπου με σκοπό να κάνει εύληπτη και επαγωγική τη γνώση των θησαυρών.³

Δημιουργήθηκε σε σταθερές και συνεκτικές κοινωνίες, τις αξίες των οποίων εξέφραζε με σαφήνεια και σήμερα ψάχνει να βρει τον ρόλο του σε μια διεθνοποιημένη κοινωνία, που έχει χάσει τις κοινές παραδοχές της, σε ένα παγκόσμιο χωριό που όμως δεν μπορεί να συμφωνήσει σε κάποιους σταθερούς κώδικες συμπεριφοράς. Παλαιότερα ο στόχος ήταν ξεκάθαρος και περιστρεφόταν περί το αντικείμενο - την προστασία του, την τεκμηρίωση και την έκθεσή του. Τώρα το σημείο εστίασης αλλάζει και αυτό, από το αντικείμενο στον άνθρωπο, στον επισκέπτη.⁴

Τα μουσεία αποτελούν προϊόντα κοινωνικών διεργασιών που αποτυπώνουν στο «σώμα» των συλλογών και των επιστημονικών πεπραγμένων τους την πορεία του ιστορικού τους περίγυρου.⁵ Η νέα κοινωνική πραγματικότητα, η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού και η ραγδαία αύξηση της πληροφόρησης, σε συνδυασμό με την εφαρμογή νέων τεχνολογιών, έχουν συντελέσει στην ανάπτυξη των μουσείων με ένα τόσο ταχύ ρυθμό, που είναι αμφίβολο αν η εξέλιξη αυτή θα οδηγήσει σε ένα νέο τύπο μουσείου ή στην παρακμή του είδους.⁶

Ο μουσειακός χώρος είναι ιδεατό δημιούργημα, γεννάται από ιδέα και γεννά ιδέες, συνθέτει άυλα και υλικά στοιχεία και είναι συγχρόνως χώρος πραγματικός με συγκεκριμένες προδιαγραφές και δράσεις⁷. Είναι χώρος αποθησαύρισης της ανθρώπινης εμπειρίας και γνώσης έτσι όπως αυτές αποτυπώνονται σε αντικείμενα - μάρτυρες, καταξιωμένους πια εδώ και αιώνες, είναι - όχι βέβαια ο μοναδικός αλλά - σίγουρα ο πιο προσιτός, παραστατικός και εύγλωττος τρόπος για να προσεγγίσουμε και να κατανοήσουμε το παρελθόν. Η σωστή, πολλαπλή δηλαδή «ανάγνωση» των αντικειμένων έχει

³ βλ. Δ. Δεληγιάννης, Επτάκυκλος Σεπτ. '98 - Ιαν. '99, τεύχος 2ο, σ. 38

⁴ βλ. Ερση Φιλippoπούλου - Μιχαηλίδου, Επτάκυκλος Σεπτ. '98 - Ιαν. '99, σ. 48

⁵ βλ. Χρ. Κιττάς - Θ. Πίτσιος, Επτάκυκλος Σεπτ. '98 - Ιαν. '99, σελ. 71

⁶ βλ. Ερση Φιλippoπούλου - Μιχαηλίδου, Επτάκυκλος Σεπτ. '98 - Ιαν. '99, σ. 47

⁷ βλ. Στέλλα Δρούγου, Επτάκυκλος Σεπτ. '98 - Ιαν. '99, σ. 101

ως απαραίτητη προϋπόθεση τη συντονισμένη διεπιστημονική έρευνα. Με τον τρόπο αυτό φτάνουμε τον ένα στόχο του μουσείου που είναι το μήνυμα. Ο δεύτερος και εξίσου σημαντικός στόχος είναι η μετάδοση του μηνύματος στο κοινό, στο οποίο εξ' ορισμού απευθύνεται το μουσείο.⁸

Ο σύγχρονος πολιτισμός οδήγησε σε μεγάλες και ριζικές αλλαγές στην έννοια του μουσείου. Παίρνει αξία το αντικείμενο - έκθεμα αλλά και οι απαιτήσεις του διαλόγου με το προτεινόμενο σχηματίζει άλλους χώρους περισσότερο δημιουργικούς και εύπλαστους. Στη βάση της γνώσης και της συνείδησης βρίσκεται η μνήμη, το σύνταγμα της προσωπικής και άμεσης εμπειρίας, αλλά και της συλλογικής και έμμεσης παράδοσης.⁹

Καμία κοινωνία δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς τη γνώση της ιστορίας και της γλώσσας του ανθρώπινου πολιτισμού. Το μουσείο, λοιπόν, αναλαμβάνει να καταρτίσει ένα γενικότερο σχέδιο πολιτικής, προκειμένου να επεξεργαστεί σωστά το θησαυρό του, είτε αυτός είναι επισκέψιμος, είτε προσωρινά αποθηκευμένος. Ένα μουσείο χωρίς κοινό, είναι ένα κλειστό βιβλίο.¹⁰

Σύμφωνα με το σύνδεσμο Αμερικανικών Μουσείων, «μουσείο είναι ένα οργανωμένο δημόσιο ή ιδιωτικό, μη κερδοσκοπικό ίδρυμα, με εκπαιδευτικό και αισθητικό κυρίως χαρακτήρα. Φροντίζει να έχει στην ιδιοκτησία του ή χρησιμοποιεί αντικείμενα ή έμβια όντα, τα οποία εκθέτει σε μόνιμη βάση. Απασχολεί τουλάχιστον ένα άτομο, αμειβόμενο ή εθελοντικά προσφερόμενο, του οποίου κύρια ευθύνη είναι η απόκτηση αντικειμένων για το μουσείο, η διατήρηση και η έκθεσή τους. Είναι ανοικτό στο κοινό και επισκέψιμο σε σταθερή βάση».¹¹

Το μουσείο λοιπόν δε νοείται πλέον ως ένας κλειστός οργανισμός όπου εκτίθενται έργα τέχνης, αλλά ως ένας χώρος «ανοικτός στο κοινό, στην

⁸ βλ. Φωτεινή Λέκκα, Πανεπιστημιακές σημειώσεις, (σ. 2)

⁹ βλ. Στέλλα Δρούγου, Επτάκυκλος Σεπτ. '98 - Ιαν. '99, (σ. 101)

¹⁰ βλ. Δ. Δεληγιάννης, Πανεπιστημιακές σημειώσεις, 1999, (σ. 6)

¹¹ βλ. Φωτεινή Λέκκα, Πανεπιστημιακές σημειώσεις, σ. 9

υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της». Οι λειτουργίες ενός σύγχρονου μουσείου που αφορούν στη συλλογή, τη συντήρηση, την έρευνα, την τεκμηρίωση και την έκθεση, έχουν πλέον σαφείς στόχους: τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία.

Από την άλλη πλευρά το Σχολείο δεν νοείται πλέον ως ένας χώρος κλειστός, με σκοπό τη μεγαλύτερη και ταχύτερη διοχέτευση γνώσεων από το δάσκαλο στο μαθητή. Σήμερα όλοι μιλούν για ένα πραγματικά «δημιουργικό σχολείο», όπου μέσα από τη διδασκαλία θα αναπτύσσονται οι ανθρώπινες σχέσεις και η κοινωνικοποίηση του ατόμου, να καλλιεργηθεί η συνθετική σκέψη, η παρατηρητικότητα, και το ταλέντο του παιδιού. Άρα σύνθεση παιδείας - πολιτισμού και άρα σύνδεση Μουσείου - Σχολείου.¹²

Μουσείο, επομένως και σχολείο είναι οι δυο πόλοι της ζωής. Το πρώτο παραπέμπει στο παρελθόν, το δεύτερο προσβλέπει στο μέλλον. Αποτελούν δυναμική ενέργεια και διαπλάθουν την προσωπικότητα των νέων. Μια προσωπικότητα που θα διατηρεί σταθερά τα εθνικά στοιχεία, θα βλέπει όμως με τα μάτια της παγκοσμιότητας, γιατί η τέχνη ξεπερνάει τα σύνορα και αμβλύνει τις φυλετικές διακρίσεις. Έτσι η συνάντηση του νέου πολίτη με την τέχνη ωθεί στην έμπνευση, στην μυθοπλασία και κατ' ακολουθία στη δημιουργία.¹³ Αυτή η σύζευξη Σχολείου και Μουσείου αποτελεί διαδικασία συγκοινωνούντων δοχείων. Η μια μορφή ζωής μεταστοιχειώνεται και μεταμορφώνεται σε άλλη. Διατηρώντας τα γόνιμα στοιχεία του παρελθόντος μεταλλάσσεται σε ελπιδοφόρο «πυρσευτή» του μέλλοντος.¹⁴

Το μουσείο προσφέρεται για να συμπληρώσει και να εμπειριστατώσει τη γνώση του σχολείου χωρίς όμως να υποκαθιστά ή να αναλαμβάνει την ευθύνη της σχολικής μόρφωσης.¹⁵

¹² βλ. Τέτη Χατζηνικολάου, 5ο σεμινάριο Καλαμάτας, 1999, σ. 4

¹³ βλ. Παναγιώτης Ξηντάρας, 5ο σεμινάριο Καλαμάτας, 1999, σ. 9

¹⁴ βλ. Παναγιώτης Ξηντάρας, 5ο σεμινάριο Καλαμάτας, 1999, σ. 9

¹⁵ βλ. Στέλλα Χρυσουλάκη - 5ο σεμινάριο Καλαμάτας, 1999, σ. 13

Όσον αφορά την εκπαιδευτική προσέγγιση και διασύνδεση του σχολείου με του μουσείου, ως στόχος θεωρείται η ισομερή ανάπτυξη της νοητικής κοινωνικοσυναισθηματικής και ψυχοσωματικής διάστασης του παιδιού. Ο μαθητής στην κοινότητά του γίνεται δέκτης των μηνυμάτων ενός μουσείου. Τα μηνύματα αυτά με ποικίλους τρόπους τα διασυνδέει με τη μαθησιακή διαδικασία του σχολείου. Παράλληλα γίνεται ο ίδιος πομπός σημάτων και οδηγεί στην αναμόρφωση και το συντονισμό της σχέσης σχολείου - μουσείου.¹⁶

Η ιστορία, η παράδοση, η δομή της σημερινής κοινωνίας, η επιθυμητή διαμόρφωση της αυριανής, οι εξελίξεις σε όλους τους τομείς καθώς και η ευημερία και παραγωγικότητα του ατόμου οδηγούν σε μια νέα εκπαιδευτική πολιτική. Ένα μουσείο με την ατμόσφαιρα, τον πλούτο των μαρτυριών, τον εξοπλισμό ως προς τα οπτικοακουστικά μέσα που περιέχει ή ένας μορφωτικός χώρος με τον πλούτο των αντικειμένων που εξυπηρετούν συγκεκριμένες εργασίες και διαδικασίες, μέρος της καθημερινής πραγματικότητας, προσφέρεται για το σκοπό αυτό.¹⁷

Το μουσείο οφείλει να γίνει χώρος εμπειρίας συνάντησης, έρευνας και αποκαλύψεων όχι επιφανειακών, αλλά σε βάθος, που να μπορούν μετά να επαληθευτούν από την πραγματικότητα του περιβάλλοντος, τόσο από πλευράς ιστορικής, όσο και ανθρωπολογικής.¹⁸

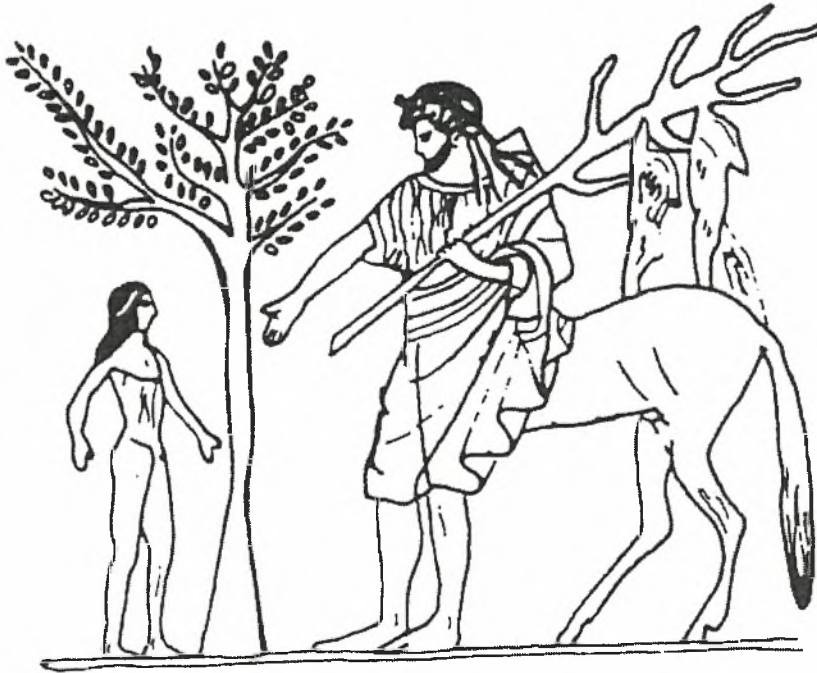
---

¹⁶ βλ. Αλκηστις, 1996, σ. 9

¹⁷ βλ. Αλκηστις, 1996, σσ. 10-11

¹⁸ βλ. Αλκηστις, 1996, σ. 17

Εικόνα 1.

Το σύμβολο του Μουσείου: Ο Κένταυρος Χείρων διδάσκει τον Αχιλλέα.¹⁹

Ο εκσυγχρονισμός των Μουσείων επιβάλλει επιλογές που απαιτούν προσεκτική διερεύνηση και σαφή προσδιορισμό της φιλοσοφίας και των αρχών που θα διέπουν τη λειτουργία τους και θα καθορίζουν το μελλοντικό τους ρόλο. Όσον αφορά στον παιδευτικό ρόλο, οι επιλογές αυτές έχουν σαν σημείο αναφοράς την άσκηση της ικανότητας του ατόμου από μικρή ηλικία να συνδιαλέγεται με τα μουσεία και το ευρύτερο πολιτισμικό περιβάλλον. Πρόκειται για ένα συνολικά επαναπροσδιορισμό της μουσειολογικής φιλοσοφίας και πολιτικής.²⁰

¹⁹ Μουσείο - Σχολείο, 5ο Περιφερειακό Σεμινάριο Καλαμάτας, σ. 62

²⁰ βλ. Μιχαλοπούλου Κατερίνα, 2001, σ. 58

1.2. Το κοινό, τα εκθέματα, η παιδευτική δραστηριότητα στο μουσείο

Ένας χώρος, όπως ένα μουσείο, αποτελεί μια πηγή συμπυκνωμένων και σύνθετων διαχρονικά ή συγχρονικά σημάτων, που χρησιμεύουν στη μετάδοση μηνυμάτων. Με τη μετάδοση ενός σήματος δίδεται υπόσταση σε μια από τις κοινωνικές σχέσεις που ονομάζονται «πληροφορία», «ερώτηση», ή «εντολή». Ένα μουσείο δίνει με τα σήματά του «πληροφορίες», θέτει «ερωτήσεις», δίνει «εντολές» - οδηγίες. Στην αποκωδικοποίηση του σήματος ενεργό ρόλο έχει ο δέκτης που θα επιλέξει το μήνυμα σύμφωνα με τις δικές του γνώσεις, βιώματα και ικανότητες. Το παιδί γίνεται δέκτης μηνυμάτων ενός μουσείου αλλά συγχρόνως και πομπός.²¹

Τα μουσειακά αντικείμενα²² ως πολυσημικά, δε συνδέονται μόνο με συγκεκριμένους τομείς γνώσης, αλλά και ανοικτά σε πολλαπλές εναλλακτικές ερμηνείες και σημασίες. Μπορούν να προσφέρουν δυνατότητες για εναλλακτικές μεθόδους μάθησης, μπορούν να προσεγγιστούν πολύπλευρα, έτσι ώστε να αποτελέσουν πεδίο για τη δόμηση της γνώσης, την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, την καλλιέργεια της φαντασίας και της δημιουργικότητας των παιδιών, την παραγωγή προσωπικού μυθοπλαστικού λόγου. Ο στόχος αυτός μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση διαφόρων σχεδίων δράσης που μπορούν να οργανωθούν μέσα στα μουσεία, κατάλληλα σχεδιασμένων ώστε να ωθούν τα παιδιά να αναπτύξουν προσωπικό διάλογο με τα μουσειακά αντικείμενα. Οι προγραμματισμένες επισκέψεις των παιδιών στα μουσεία που βασίζονται σε τέτοια σχέδια δράσης, παρέχουν άριστες

²¹ βλ. Αλκηστις, *Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι κι Αγγεία*, 1996, σ. 12

²² Θεωρητικά και μεθοδολογικά η προσέγγιση του αντικειμένου τεκμηριώνεται μέσα από διάφορες θεωρίες που βρήκαν εφαρμογή και στην επιστήμη της Μουσειολογίας. Πρόκειται για μοντέλα μελέτης του μουσειακού αντικειμένου, τεχνικές ανάλυσης και εξαγωγής συμπερασμάτων. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε Φωτεινή Λέκκα «συστήματα ταξινόμησης και τεκμηρίωσης μουσειακών αντικειμένων», σ.σ. 3-4

καταστάσεις επικοινωνίας και γλωσσικών ανταλλαγών προφορικού και γραπτού λόγου.²³

Μια σωστή μουσειακή έκθεση απαιτείται να είναι ασφαλής, ορατή και άνετη, καλαίσθητη και καθαρή, να προκαλεί την προσοχή του κοινού, να αφηγείται με απλό τρόπο μια ιστορία, να ερεθίζει την περιέργεια και τη φαντασία. Οι εκθέσεις αποτελούν την πρωτοβάθμια επικοινωνία με τον επισκέπτη, στόχος τους είναι η ερμηνεία, η μετάδοση του μηνύματος. Τα αντικείμενα αποτελούν μέσα μουσειακής επικοινωνίας.²⁴

Για να επιτευχθεί όμως αυτή η προσωπική συνομιλία, η συνδιαλλαγή με τα αντικείμενα, για να αποκωδικοποιηθούν από τον επισκέπτη²⁵ οι πολύπλευρες πτυχές της πολιτισμικής πραγματικότητας, θα πρέπει να επικρατούν συνθήκες ευνοϊκές για την μελέτη, την παιδεία, την ψυχαγωγία.²⁶

Οι δυο μορφωτικοί χώροι «σχολείο» και «μουσείο» δεν πρέπει να έχουν στεγανά μεταξύ τους, αλλά επιβάλλεται η αλληλοδιείσδυση των δυο κόσμων τους, στα πλαίσια μιας πολύ στενής συνεργασίας και των δυο αυτών μορφωτικών φορέων. Το μουσείο παρέχει τη δυνατότητα για γόνιμα ερεθίσματα για την υποστήριξη του σχολικού μαθήματος. Εδώ πρόκειται για την άμεση συνάντηση του μαθητή με το αντικείμενο - έκθεμα, που έχει ως αποτέλεσμα τη διεύρυνση του ορίζοντα των εμπειριών από πρώτο χέρι, δεδομένου ότι πρόκειται για τη θέαση αυθεντικού πολιτισμικού υλικού του παρελθόντος.²⁷

Τα αντικείμενα του μουσείου αποτελούν μέσο διδασκαλίας. Με αυτά τα παιδιά μαθαίνουν να παρατηρούν, να περιγράφουν, να υποθέτουν, να

²³ βλ. Μιχαλοπούλου Κατερίνα, «Δημιουργικότητα και επικοινωνιακός λόγος», «συνοπτικές διδακτικές σημειώσεις», ΒΟΛΟΣ 2001, σ. 16

²⁴ βλ. Φωτεινή Λέκκα, «Αισθητική και μορφολογία μουσειακών εκθέσεων», Πανεπιστημιακές σημειώσεις, σ.σ. 1 - 17.

²⁵ Για την παιδαγωγική υποστήριξη των επισκεπτών στο μουσείο βλέπε Αναστασία Κουβέλη, *Η σχέση των μαθητών με το μουσείο*, 2000, σ.σ. 45-80

²⁶ βλ. Μιχαλοπούλου Κατερίνα, «Δημιουργικότητα και επικοινωνιακός λόγος», συνοπτικές διδακτικές σημειώσεις, Βόλος 2001, σ. 3

²⁷ βλ. Μαρία Βαΐνα, *Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας για τον εικοστό πρώτο αιώνα*, εκδ. GUTENBERG, Αθήνα 1997, σ.σ. 152 - 153

ομαδικοποιούν, να συγκροτούν και να ανασυνθέτουν στοιχεία. Τα αντικείμενα κινούν το ενδιαφέρον, αποτελούν πρωτογενή πηγή γνωριμίας με διαφορετικούς πολιτισμούς, διευρύνουν τις γνώσεις και συντελούν στη ανάπτυξη δεξιοτήτων και δεξιοτεχνών.²⁸

Τα μουσεία επομένως επικοινωνούν με πολλούς διαφορετικούς τρόπους και σε διαφορετικά επίπεδα. Ο πιο προφανής τρόπος επικοινωνίας²⁹ είναι μέσα από εκθέσεις και εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Τα μουσεία είναι υποχρεωμένα να αποδείξουν το ρόλο ύπαρξής τους και την αξία τους σε σχέση με άλλους εκπαιδευτικούς οργανισμούς. Για να το πετύχουν αυτό, τα μουσεία πρέπει να μελετήσουν και να επαναπροσδιορίσουν τη σχέση τους με διαφορετικές ομάδες επισκεπτών.³⁰

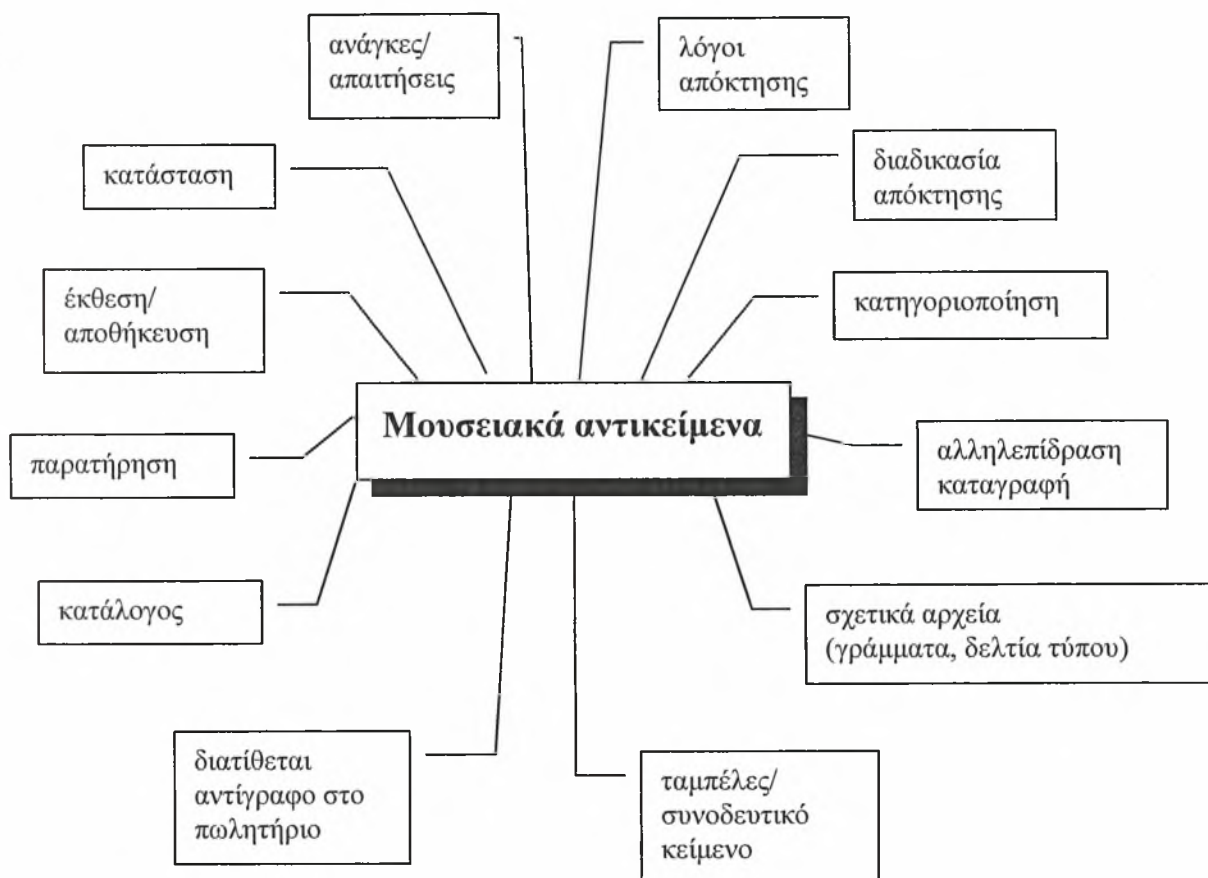
---

²⁸ βλ. Γεωργία - Τζίνα Κούτσικα «Μουσειακή Εκπαίδευση - Τοπική Ιστορία», ετήσιος κύκλος σεμιναρίων, 1ο σεμινάριο εκπαίδευση στα μουσεία, 1999, σ. 2

²⁹ Η επικοινωνία είναι βασική λειτουργία του μουσείου. Είναι το σημείο επαφής μουσείου - επισκεπτών. Ο τρόπος που επιλέγει να επικοινωνήσει ένα μουσείο συνδέεται άμεσα με το τι πιστεύει το μουσείο για τη μάθηση και με το πως αντιλαμβάνεται το ρόλο του ως εκπαιδευτικός οργανισμός. Περισσότερο για την έννοια «επικοινωνία» βλέπε Θεανώ Μουσούρη, «Σχεδιασμός και αξιολόγηση εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων», Πανεπιστημιακές σημειώσεις, 2000, σ.6

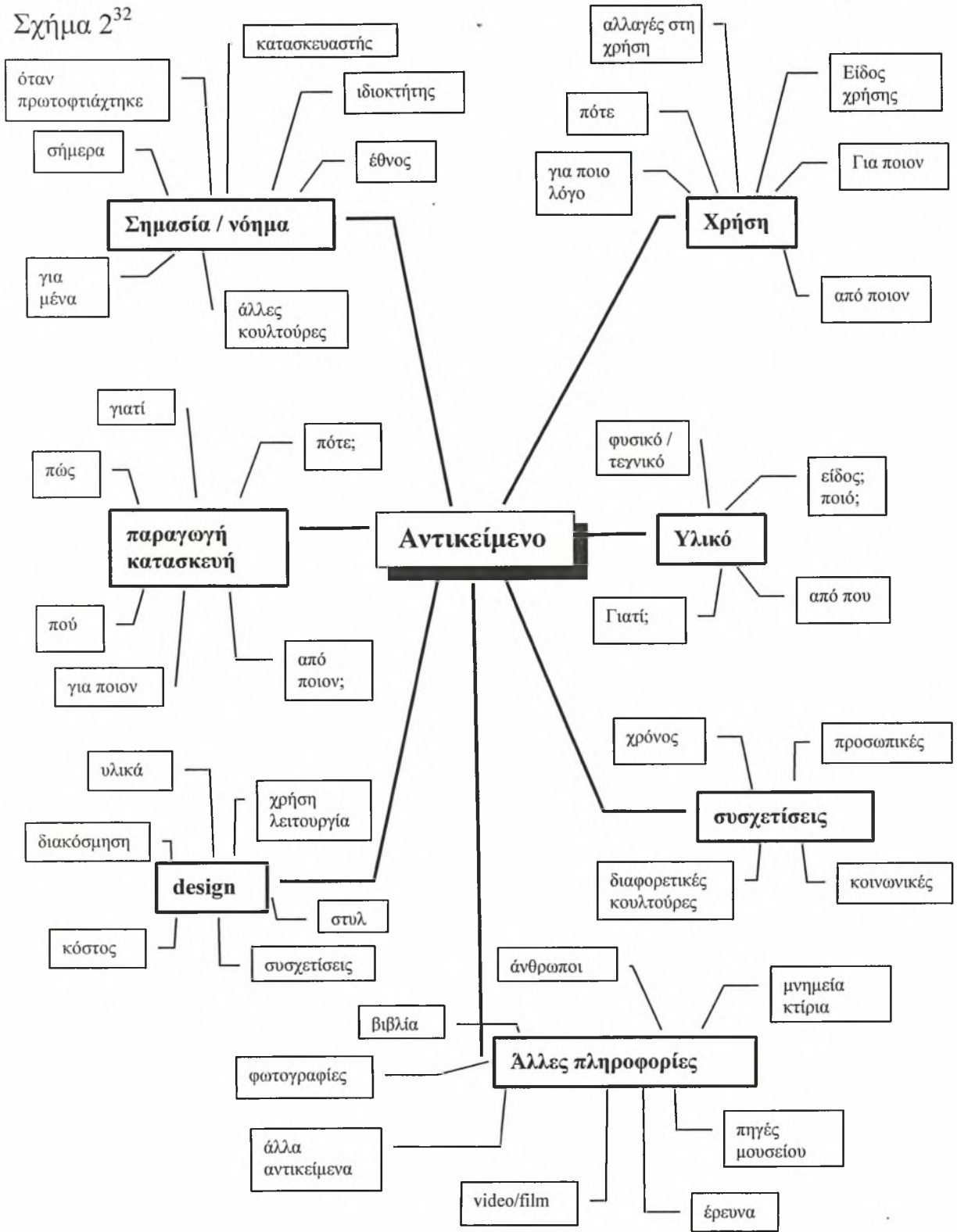
³⁰ βλ. Θεανώ Μουσούρη, «Σχεδιασμός και αξιολόγηση εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων», Πανεπιστημιακές σημειώσεις, 2000, σ. 3

Σχήμα 1³¹

³¹ Η καθημερινή επαφή με αντικείμενα στο μουσείο μας οδηγεί να αναρωτιόμαστε σχετικά με το πως το μουσείο αποκτά, μελετά και συντηρεί / φροντίζει τις συλλογές του. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε Θεανώ Μουσούρη, 2000, Πανεπιστημιακές σημειώσεις.

Σχήμα 2³²

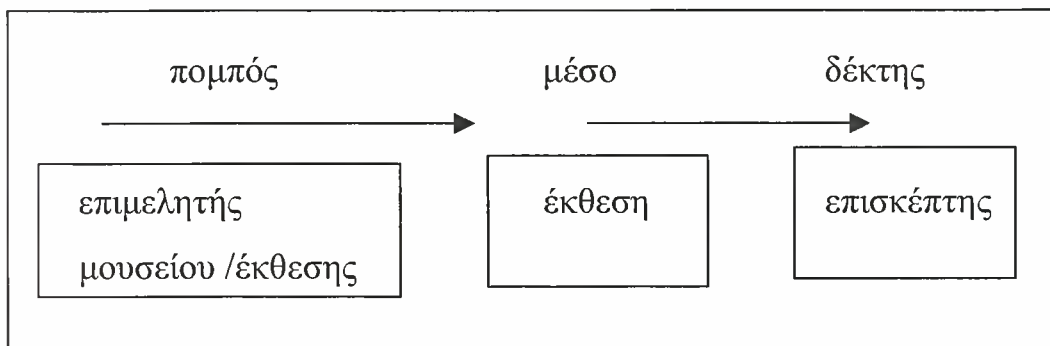

³² Η μελέτη των αντικειμένων σε συνδυασμό με τα δεδομένα που προκύπτουν από τη χρήση όλων των αισθήσεων μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την σε βάθος ανάλυση των αντικειμένων. Για περισσότερες λεπτομέρειες στις πανεπιστημιακές διδακτικές σημειώσεις της Θεανώ Μουσούρη, 2000.

Η επικοινωνία του μουσείου με το κοινό αποτελεί πια το κέντρο της μουσειακής πρακτικής. Οι επισκέπτες³³ δεν είναι παθητικοί αποδέκτες του μηνύματος του μουσείου αλλά φτιάχνουν τις νοητικές δομές πάνω στις οποίες κτίζουν τη γνώση.³⁴

Σχήμα 3³⁵

Απλό μοντέλο επικοινωνίας ως μετάδοση

Τα αντικείμενα παρέχουν στη φαντασία των παιδιών ένα στήριγμα πολύ πιο στέρεο από τις λέξεις: τα κοιτάζουν, τα αγγίζουν, τα χρησιμοποιούν πετυχαίνοντας πολυάριθμες και φανταστικές ιδέες · μια ιστορία μπορεί να δημιουργηθεί από μια τυχαία χειρονομία, ένα θόρυβο. Ο συλλογικός χαρακτήρας της επινόησης δεν μπορεί παρά να τη διεγείρει: μπαίνουν στο παιχνίδι και συγκρούονται δημιουργικά διαφορετικές εμπειρίες, αναμνήσεις και ρυθμοί προσωπικοί, η κριτική λειτουργία της ομάδας. Στα παιχνίδια της ομάδας, τα παιδιά είναι συγχρόνως συγγραφείς, ηθοποιοί και θεατές όσων συμβαίνουν. Η κατάσταση ευνοεί τη μυθοπλασία τους κάθε στιγμή.³⁶

³³ βλ. Dr Eilean Hooperz - Gzeenhill, «Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή», περιοδικό Αρχαιολογία και τέχνες, τεύχος 72, σελ. 47.

³⁴ βλ. Θεανώ Μουσούρη, «Ερευνα κοινού και αξιολόγηση στα μουσεία», Πανεπιστημιακές σημειώσεις, Βόλος 2000, σ. 57

³⁵ Απλό μοντέλο επικοινωνίας για τη μετάδοσή γνώσης στο μουσείο. Για περισσότερα βλέπε: Dr Eilean Hooperz - Gzeenhill, «Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή», περιοδικό Αρχαιολογία και τέχνες, τεύχος 72, σ. 48-49

³⁶ βλ. Τζιάνι Ροντάρι, *Γραμματική της φαντασίας*, 2001, σ.σ. 102 - 103

Επομένως, το μουσείο είναι όργανο παιδείας στην υπηρεσία του κοινού. Τα κύρια παιδευτικά μέσα του μουσείου είναι η έκθεση,³⁷ η παιδευτική δραστηριοποίηση του κοινού³⁸ και η κοινοποίηση³⁹ των αποτελεσμάτων των δραστηριοτήτων του. Σκοπός της πολιτιστικής δραστηριότητας δεν είναι μόνο η αύξηση του αριθμού των επισκεπτών, αλλά και η βελτίωση του αποτελέσματος της επαφής του κοινού με το μουσείο στον τομέα της ψυχαγωγίας, της γνώσης, της ανάπτυξης, της ευαισθησίας του και της δημιουργικότητάς του, της βελτίωσης της ατομικής και της κοινωνικής συμπεριφοράς του.⁴⁰

1.3. Η διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στο μουσείο - σχολείο

Η επιστήμη που ερευνά και μελετά τον λαϊκό πολιτισμό, η Λαογραφία, αποτελεί οργανωμένη επιστήμη με ορισμένο αντικείμενο, επιστημονική μέθοδο και σκοπό. Δεδομένου ότι η λαογραφία ασχολείται με τη συλλογή, διάσωση, κατανόηση και ερμηνεία του λαϊκού πολιτισμού στο σύνολό του, πράγμα που αφορά όλους, η αξία και η σκοπιμότητα της λαογραφίας γίνεται μεγαλύτερη. Επιστήμη εθνικής αυτογνωσίας, κατανόησης της λαϊκής ψυχής αποτελεί πολύτιμο βοήθημα για τον εκπαιδευτικό - εμψυχωτή και τον μαθητή. Πέρα, λοιπόν από την αυταξία της λαογραφίας, ως οργανωμένης επιστήμης και πέρα από την καθοριστική συμβολή της στη διαμόρφωση

³⁷ «Η έκθεση υπακούει σ' ένα σχέδιο και σ' ένα πρόγραμμα, σκοπός της: το κοινό να μάθει να βλέπει και να μάθει να ψυχαγωγείται βλέποντας. Η έκθεση είναι ότι δείχνει το μουσείο συνθέτοντας ορισμένα ειδικά στοιχεία, τις διαφορετικές γλώσσες του και τους ιδεολογικούς και τεχνικούς του όρους». Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την πολιτιστική δραστηριότητα των μουσείων βλέπε Στ. Παπαδόπουλος, «Οργάνωση και λειτουργία ενός σύγχρονου εθνογραφικού μουσείου», άρθρο από το εγχειρίδιο για την τεκμηρίωση των λαογραφικών συλλόγων ICOM/CIDOC (Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων Διεθνής Επιτροπή τεκμηρίωσης) ICOM - Ελληνικό Τμήμα 1998, σ. 141

³⁸ «Η παιδευτική δραστηριοποίηση του κοινού είναι η προσπάθεια αξιοποίησης που καταβάλλει το μουσείο για τις εκθέσεις του και για το σύνολο των εξειδικευμένων του εκδηλώσεων». Για την παιδευτική δραστηριοποίηση του κοινού βλέπε Στ. Παπαδόπουλος «Οργάνωση και λειτουργία ενός σύγχρονου εθνογραφικού μουσείου» άρθρο από το εγχειρίδιο για την τεκμηρίωση των λαογραφικών συλλόγων ICOM/CIDOC (Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων Διεθνής Επιτροπή Τεκμηρίωσης) ICOM - Ελληνικό Τμήμα 1998 - σ.σ. 142 - 150

³⁹ «Κοινοποίηση είναι το σύνολο των δημοσιεύσεων που πραγματοποιεί ένα μουσείο ή η πολιτιστική του διαχείριση». Για λεπτομέρειες βλέπε Στ. Παπαδόπουλος, «Οργάνωση και λειτουργία ενός σύγχρονου εθνογραφικού μουσείου» άρθρο από το εγχειρίδιο ICOM, 1998, σ.σ. 140-150.

⁴⁰ βλ. Στ. Παπαδόπουλος, «Οργάνωση και λειτουργία ενός σύγχρονου εθνογραφικού μουσείου» άρθρο από το εγχειρίδιο για την τεκμηρίωση των λαογραφικών συλλόγων ICOM/CIDOC (Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων, Διεθνής Επιτροπή Τεκμηρίωσης) ICOM - Ελληνικό Τμήμα 1998.

συνείδησης εθνικής ταυτότητας στις νέες γενιές, υπάρχει ο πρακτικός λόγος της κατανόησης κειμένων, ιστορικών γεγονότων με τη βοήθειά της.⁴¹

Είναι αυτονόητο ότι οι νέοι που θα ζήσουν και θα αναπτύξουν τη δραστηριότητά τους στον καινούργιο αιώνα, θα αντανακλούν τη νέα αντίληψη. Ο λαϊκός πολιτισμός θα έχει - ή πρέπει να έχει - ισοδύναμη παρουσία στη διαμόρφωση της ταυτότητας του νέου πολίτη. Το παιδί προσλαμβάνει τη γνώση αυτή στα κενά του κύριου μαθήματος, γεγονός που πολλαπλασιάζει τις αφομοιωτικές του δυνατότητες.⁴²

Η παράδοση τροφοδοτεί τη δημιουργική φαντασία και οδηγεί σε νέες μορφές τέχνης αλλά και συντελεί στην εθνική αυτογνωσία και στην κοινωνικοποίησή τους και όχι στην ενδοστρέφεια και τον εγωισμό. Το παιδί μέσα από την επαφή του με τους γονείς και την προηγούμενη από εκείνους γενιά διαμορφώνει την βασική θεωρία για τη δημιουργία του κόσμου και τη λειτουργία του, την οποία έρχεται η επιστημονική γνώση να στηρίζει ή να ανατρέψει. Διαμορφώνει όμως παράλληλα έναν κώδικα διαχρονικών αξιών που δεν είναι εύκολο να συγκροτήσει μόνο του μέσα από τις επιστημονικές θεωρίες και τη γνώση. Η γνώση ενός ολόκληρου πολιτισμικού συστήματος που αποτελεί ο παραδοσιακός πολιτισμός μπορεί να γίνει κτήμα των νέων γενεών μέσα από την παιδεία, η οποία χωρίς εθνικιστικές εξάρσεις και στείρα προσκόλληση στο παρελθόν πρέπει να είναι σε θέση να διαμορφώνει εθνική συνείδηση και συναίσθηση της ταυτότητας.⁴³

Η παιδαγωγική αξιοποίηση των μουσείων λαϊκής τέχνης αλλά και γενικότερα η θεώρηση των δειγμάτων της κατασκευαστικής λαϊκής τέχνης παλαιότερων γενεών είναι ένα ιδιαίτερο θέμα αγωγής που αξίζει να προσεχθεί όχι μόνο επειδή με ανάλογη μεθόδευση μπορεί να συντελέσει στην

⁴¹ βλ. Αικατερίνη Πολυμέρου - Καμηλάκη «Η διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στα σχολεία», άρθρο από το αρχαιολογικό - Φιλολογικό περιοδικό ΕΠΤΑΚΥΚΛΟΣ, τετράμηνη έκδοση Δεκ. '99 - Φεβρ. 2000, τεύχος 14ο, σ. 168

⁴² βλ. Τζένη Μωραΐτη, *Λαϊκή Παράδοση και Σχολεία*, Αθήνα 1997, σ. 11

⁴³ βλ. Αικατερίνη Πολυμέρου - Καμηλάκη, «Η διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στα σχολεία», άρθρο από τον αρχαιολογικό - φιλολογικό περιοδικό ΕΠΤΑΚΥΚΛΟΣ, τετράμηνη έκδοση Δεκ. '99 - Φεβρ. 2000, τεύχος 14ο, σ.σ. 169 - 170.

καλλιέργεια του καλαισθητικού συναισθήματος των ατόμων, αλλά και γιατί αυτή η συναισθηματική εκλέπτυνση αργά και σταθερά, μέσα από την αγωγή, έχει τη δύναμη, να συμβάλλει σε μια καλύτερη ποιότητα της καθημερινής ζωής ενός ολόκληρου λαού.⁴⁴

Η πολυπολιτισμική και πολυγλωσσική κατάσταση που έχει δημιουργηθεί ύστερα από τις μετακινήσεις πληθυσμών τόσο μέσα στις ίδιες τις χώρες (εσωτερική μετανάστευση) όσο και από χώρα σε χώρα (εξωτερική μετανάστευση) συνέβαλε στη δημιουργία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, η οποία έχει ως στόχο την αποδοχή και την ειρηνική συμβίωση ατόμων που προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά συστήματα.⁴⁵ Παράλληλα η γνώση της πολιτισμικής μας παράδοσης και η καλλιέργεια της ιστορικής μνήμης σε συνδυασμό με την περιβαλλοντική εκπαίδευση⁴⁶ από το Δημοτικό κιόλας σχολείο κρίνεται ακόμα πιο σημαντική με την οικονομική και πολιτική ενοποίηση των ευρωπαϊκών κρατών.⁴⁷

Στη σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία, η υποχώρηση του λαϊκού πολιτισμού με την ισοπέδωση των παραδοσιακών δομών, το παιδί ευρίσκεται στο ενδιαμέσο ενός δρόμου από την παράδοση προς την νέα τεχνολογία.

⁴⁴ βλ. Μαρία Βαϊνά, *Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας, για τον εικοστό πρώτο αιώνα*, εκδ. GUTENBERG, Αθήνα, 1997, σ. 147.

⁴⁵ «Οι διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, η κατάρρευση του διαχωριστικού τείχους μεταξύ δυτικού και ανατολικοευρωπαϊκών χωρών και οι μαζικές μετακινήσεις των πληθυσμών τόσο μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, όσο και από τρίτες χώρες προς την Ευρώπη, σε συνδυασμό με τις διεθνείς εξελίξεις όπως τη διεθνοποίηση της οικονομίας, τη δημιουργία διεθνών δικτύων επικοινωνίας και συγκοινωνίας, τα πλανητικά οικολογικά προβλήματα, την αλλαγή των παραγωγικών σχέσεων λόγω των νέων τεχνολογιών και την προώθηση ενός οικουμενικού πολιτισμικού πρότυπου, έχουν ήδη δημιουργήσει νέα δεδομένα και ζητούμενα για τα ευρωπαϊκά και όχι μόνο, εκπαιδευτικά συστήματα. Η πολυπολιτισμικότητα και η πολυγλωσσία χαρακτηρίζουν κάθε ευρωπαϊκή κοινωνία ξεχωριστά. Επομένως αν μια κοινωνία είναι πολυπολιτισμική όταν υπάρχουν στους κόλπους της περισσότερες από μια πολιτισμικές ομάδες οι οποίες θέλουν να επιβιώσουν πολιτισμικά, τότε πρέπει να θεωρηθεί δεδομένο ότι και η ελληνική κοινωνία είναι πολυπολιτισμική». Για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε Μιχάλης Δαμανάκης, *Η εκπαίδευση των Παλινοστούτων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα - Διαπολιτισμική προσέγγιση*, εκδ. GUTENBERG, Αθήνα, 2001, σ.σ. 13 - 14.

⁴⁶ «Η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί νόμο και στη χώρα μας, ενώ με την εισαγωγή της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στα σχολεία, της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης επιχειρείται η συμβολή της εκπαιδευτικής κοινότητας στην προσπάθεια αυτή. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση, προβάλλοντας νέα συστήματα αξιών, φιλοδοξεί να εμποδίσει τη συνέχιση των καταστροφικών φαινομένων (αλόγιστη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, διατάραξη της ισορροπίας των οικοσυστημάτων), μέσω της επίγνωσης, της ευαισθητοποίησης και της ενεργοποίησης των μαθητών - αυριανών πολιτών». Εκτενέστερη αναφορά, στην περιβαλλοντική εκπαίδευση παρουσιάζουν οι Νίκη Δελικανάκη, Ρένια Κοκολάκη, Μαρία Νοΐδου στο βιβλίο, *Περιβαλλοντική εκπαίδευση στην προσχολική ηλικία*, Αθήνα 2000, σ.σ. 11 - 23.

⁴⁷ βλ. Ρέα Κακαμπούρα - Τίλη, «Γλωσσικά και Λογοτεχνικά κείμενα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Η συμβολή της Λαογραφίας στην πληρέστερη αξιοποίησή του», κείμενο από το βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου, *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*, Αθήνα 1999, σ.σ. 137 - 141.

Ωστόσο τα στοιχεία της λαϊκής δημιουργίας⁴⁸ διαχρονικά ασκούν τη μαγεία τους στη φαντασία των παιδιών. Το παιδί βιώνει παράλληλα τον παραδοσιακό τρόπο ζωής και τη σύγχρονη πραγματικότητα καθώς εξακολουθεί να δέχεται μηνύματα και από τις δυο πλευρές, πράγμα που θεωρείται υγιές για την ομαλή μετάβαση στον κόσμο του μέλλοντος που εκείνο εκπροσωπεί.⁴⁹

Η γνώση του λαϊκού πολιτισμού συμβάλλει στην εθνική αυτοσυνειδησία, δρα ανασταλτικά στον πιθανό κίνδυνο της πολιτισμικής ισοπέδωσης των περιφερειακών και οικονομικά ασθενέστερων χωρών, στο πλαίσιο διαμόρφωσης της «ενιαίας Ευρωπαϊκής πολιτισμικής ταυτότητας». Όμως ένα έθνος θεωρείται μοναδικό - ξεχωριστό όχι όταν είναι σε θέση να παρακολουθεί την πολιτιστική πορεία των άλλων αλλά όταν έχει την ικανότητα να παρουσιάσει και δικό του πολιτισμό ολοκληρωμένο και διαμορφωμένο, είτε από τη δική του παράδοση, είτε και από δάνεια παρμένα από άλλους πολιτισμούς παλαιότερους ή νεώτερους, αλλά ζυμωμένα με στοιχεία του εντόπιου πολιτισμού και κατάλληλα αφομοιωμένα.⁵⁰

Η διοχέτευση της πολιτισμικής ύλης δεν μπορεί να γίνει από την οικογένεια. Το σχολείο, κυρίως, είναι ο φορέας που θα αναλάβει το έργο αυτό. Παράλληλα, πολύτιμη είναι η συμβολή και άλλων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων όπως είναι τα μουσεία. Η εκπαιδευτική διαδικασία μεταδίδει τις μορφές του λαϊκού πολιτισμού στις νεώτερες γενιές. Η συνάντηση με το λαϊκό πολιτισμό είναι προϋπόθεση για το σεβασμό και την κατανόηση της

---

⁴⁸ Η Καμηλάκη ως στοιχεία της λαϊκής δημιουργίας θεωρεί το παραμύθι, την παράδοση, το τραγούδι, τις παροιμίες, τους μύθους, τις λαϊκές κατασκευές χρηστικές και διακοσμητικές.

⁴⁹ βλ. Αικατερίνη Πολυμέρου - Καμηλάκη, «Η διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στα σχολεία», άρθρο από το αρχαιολογικό - φιλολογικό περιοδικό ΕΠΤΑΚΥΚΛΟΣ, τετράμηνη έκδοση, Δεκ. '99 - Φεβρ. 2000, τεύχος 14ο, σ. 168.

⁵⁰ βλ. Ρέα Κακαμπούρα - Τίλη, «Γλωσσικά και Λογοτεχνικά κείμενα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Η συμβολή της Λαογραφίας στην πληρέστερη αξιοποίησή του», κείμενο από το βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου, Λαϊκή παράδοση και σχολείο, Αθήνα 1999, σ. 141.

αξίας του.⁵¹ Με κοινό στόχο την παιδεία του νέου ανθρώπου, μουσείο και σχολείο συνεργάζονται.⁵²

Η λειτουργία του λαϊκού πολιτισμού είναι πολυεπίπεδη στην εκπαίδευση. Συμβαίνει στην αλλαγή της νοοτροπίας και στη διάσωση της πολιτισμικής πολυμορφίας.⁵³

Η στροφή του σύγχρονου ανθρώπου προς την παράδοση και την επιλογή των διαχρονικών στοιχείων της είναι ζήτημα αγωγής. Η οικογένεια, το σχολείο και η ευρύτερη κοινωνία καλούνται να διαδραματίσουν ενεργητικό ρόλο και να αναπτύξουν δραστηριότητες αγωγής της παράδοσης. Μια από αυτές τις δραστηριότητες είναι η οργάνωση και η λειτουργία της διδασκαλίας στα πλαίσια προγραμμάτων επίσκεψης των μαθητών στο χώρο του μουσείου.⁵⁴

Η σχολική ομάδα που επισκέπτεται το μουσείο, εκτίθεται σε ένα πλήθος αντικειμένων, με συνέπεια την υπερφόρτιση των αισθήσεων, την κόπωση και την απροθυμία για μάθηση. Οι τάσεις αυτές αποφεύγονται εφόσον τα παιδιά κατευθυνθούν σε συγκεκριμένες προοπτικές δράσης και διεκπεραίωσης συγκεκριμένων και ειδικά σχεδιασμένων προγραμμάτων εργασίας. Έτσι τα παιδιά επενδύουν δημιουργικά την αυτενέργειά τους και αποκτούν την ειλικρινή αίσθηση ότι κατευθύνουν οι ίδιοι τη γνωστική διαδικασία.⁵⁵

Συνοψίζοντας, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η μουσειοπαιδαγωγική διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού αποτελεί βασικό συστατικό στοιχείο της δραστηριότητας, του μουσείου - σχολείου και δεν περιορίζεται στην

⁵¹ βλ. Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος, «Λαογραφία και παιδική ηλικία: οπτικές και προοπτικές» κείμενο από το βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου, *Λαϊκή παράδοση και παιδί*, Αθήνα 1999, σ.σ. 31-32.

⁵² βλ. Τασούλα Τσιλιμένη, «Εκπαιδευτικά προγράμματα Λαογραφικών μουσείων και σχολείο. Πολιτισμική μόρφωση - Αισιυπτική Δημιουργία», κείμενο από το βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου, *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*, Αθήνα 1999, σ. 163.

⁵³ βλ. Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος, «Λαογραφία και παιδική ηλικία: οπτικές και προοπτικές» κείμενο από το βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου, *Λαϊκή παράδοση και παιδί*, Αθήνα 1999, σ.32.

⁵⁴ βλ. Γεώργιος Κουρεμένος, «Εκθέσεις ειδών λαϊκής παράδοσης και παιδί», κείμενο από το βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου, *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*, Αθήνα, 1999, σ. 180

⁵⁵ βλ. Γεώργιος Κουρεμένος, «Εκθέσεις ειδών λαϊκής παράδοσης και παιδί», κείμενο από το βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου, *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*, Αθήνα, 1999, σ. 185.

προσωπική μετάδοση. Θα πρέπει, κατά συνέπεια, να ενσωματωθεί οργανικά και θεσμικά στο μουσείο. Όσον αφορά το κοινό - μαθητές, στόχος είναι να καταλυθεί το εμπόδιο που συνιστούν οι μεγάλες κοινωνικές διαφορές στο επίπεδο εκπαίδευσης ώστε να μπορούν να επωφεληθούν από το μουσείο.⁵⁶

---

⁵⁶ .βλ.Ανδραστασία Κουβέλη , Η σχέση των μαθητών με το μουσείο, Αθήνα 2000,σ.47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

2.1. Σκοπός και στόχοι των εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Πολλά μουσεία στον κόσμο έχουν επισημάνει εξ αρχής τον παιδαγωγικό ρόλο τους και τη σημασία της εκπαίδευσης, ώστε να δημιουργήσουν μικρά αμφιθέατρα και αίθουσες προβολών και διαλέξεων μέσα στους χώρους τους. Η δραστηριότητα του μουσείου στον τομέα της εκπαίδευσης είναι σύνθετη. Στην Ελλάδα λίγα μόνο μουσεία οργανώνουν εκδηλώσεις εκπαιδευτικού περιεχομένου.¹

Η μάθηση στο μουσείο είναι ποιοτικά διαφορετική από τη μάθηση που συμβαίνει σε άλλους οργανισμούς τυπικής εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τα πορίσματα συνεδρίου σχετικά με τη μάθηση στο μουσείο, η μάθηση² στο μουσείο εξαρτάται από τις προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες των επισκεπτών, τα κίνητρα και τα ενδιαφέροντά τους, την κουλτούρα και την προέλευσή τους, την κοινωνική τους αλληλεπίδραση.³

Ο κλάδος της μουσειοπαιδαγωγικής στηρίζεται στα δεδομένα της τέχνης, της αισθητικής και του πολιτισμού και μελετά, ερευνά και προάγει την επικοινωνία μέσα από το εμπλουτισμένο εκπαιδευτικό περιβάλλον του μουσείου.⁴

Μέσα στα πλαίσια της νέας τάσης για αναθεώρηση του ρόλου των μουσείων εμφανίζονται διάφορες περισσότερο ή λιγότερο άτυπες μορφές μουσειοπαιδαγωγικής δράσης, στο πλαίσιο ανάπτυξης εκπαιδευτικών προγραμμάτων με πρωτοβουλία εμπνευσμένων μουσειολόγων και

---

¹ βλ. Οδηγός σπουδών, μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση, πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 1998, σ. 11.

² Αποτελέσματα μελετών σχετικά με τη μάθηση στο μουσείο επίσης παρουσιάζονται στο βιβλίο της Αναστασίας Κουβέλη, βλέπε από σ. 54 (τελευταία παράγραφος) έως σ. 58 (πρώτη παράγραφος).

³ βλ. Μουσουρή, Θ. «Σχεδιασμός και αξιολόγηση εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων», φάκελος διδακτικών πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος 2000, σ. 20.

⁴ βλ. Οδηγός σπουδών, μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση, πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος 1998, σ. 12.

αρχαιολόγων ενώ παράλληλα δίνεται στις εκθέσεις εκπαιδευτικός χαρακτήρας. Έτσι αναπτύσσεται μια ουσιαστική και βαθύτερη εσωτερική σχέση μουσείου και σχολείου όπου τα μουσειακά αντικείμενα αποκτούν και εκπαιδευτικό προορισμό. Αποδεικνύεται επιτυχημένο το εγχείρημα οργάνωσης των μουσείων για βασική μόρφωση και επιμόρφωση ενηλίκων στο πλαίσιο ενός προγράμματος μουσειοπαιδείας, μέσω του οποίου επιτυγχάνεται η συνάντηση με τον κόσμο των αξιών που αποκαλύπτουν τα εκθέματα.⁵

Αναμφίβολα, ανοίγονται λαμπρές προοπτικές για το μουσείο του μέλλοντος.⁶ Ήδη, μουσείο και σχολείο βρίσκονται σε αυξανόμενη παραγωγική συνεργασία. Σήμερα το μουσείο θεωρείται ως «κύτταρο παιδείας - πολιτισμού και ψυχαγωγίας» που επιτυγχάνεται μέσω της έκθεσης, της εικόνας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η εκπαιδευτική πολιτική των μουσείων εκφράζεται και με τα εκπαιδευτικά προγράμματα στα επίπεδα των εργαστηρίων πειραματικής αρχαιολογίας, των μουσειοκατασκευών και των δραστηριοτήτων για παιδιά.⁷

Η εκπαίδευση στο μουσείο δεν εξαντλείται στην προσφορά προγραμμάτων από το μουσείο. Η εκπαίδευση στο μουσείο είναι πολύ ευρύτερη από την απλή προσφορά εκπαιδευτικών υπηρεσιών και σχετίζεται με τον κοινωνικό του ρόλο, τον ρόλο του στον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας.⁸

⁵ βλ. Α. Αδρύμη - Σισμάνη, «Μελέτη μουσείου και έρευνα πεδίου», διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, Βόλος 2000/2001, σ. 12.

⁶ «Η νέα μουσειολογική αντίληψη βλέπει το μουσείο σαν ένα ζωντανό ανοιχτό οργανισμό και όχι σαν ένα κτίριο κλειστό όπου μόνο οι ειδικοί έχουν θέση. Επίσης το μουσείο αγκαλιάζει τη ζωντανή δράση του ανθρώπου και καταγράφει με διάφορα τεχνικά μέσα τις πολιτιστικές εκδηλώσεις που λαβαίνουν χώρα μέσα και έξω από αυτό και το αφορούν ως προς το θεματικό τους περιεχόμενο». Για περισσότερες πληροφορίες περί μουσείων βλέπε Δ. Δεληγιάννης, «Ο ρόλος των μουσείων», κείμενο από φάκελο διδακτικών πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος 1999, σ. 4.

⁷ βλ. Β. Αδρύμη - Σισμάνη «Μελέτη μουσείου και έρευνα πεδίου», διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, Βόλος 2000/2001, σσ. 12-13.

⁸ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με διαφορετικές μορφές προγραμμάτων που μπορεί να προσφέρει το μουσείο βλέπε ενδεικτικά: Μουσούρη, Θ. 1999, «Μουσεία για όλους, προγράμματα προσέγγισης στο Διεθνή χώρο», Αρχαιολογία και τέχνες, τεύχος 73, σσ. 65-69 και Καλεσοπούλου Δ., 1999, «Ανοιχτός

Οι εκθέσεις και τα εκπαιδευτικά προγράμματα αποτελούν τα κύρια μέσα επικοινωνίας⁹ μουσείου - επισκεπτών. Για το σχεδιασμό αποτελεσματικής επικοινωνίας στο μουσείο είναι απαραίτητο να απαντηθεί η συλλογιστική του τι προσπαθεί να πετύχει, με ποιες ομάδες επισκεπτών πρόκειται να επικοινωνήσει, τι θα επικοινωνήσει και σε τι επίπεδο και τελικά πως θα μεταδοθεί το μήνυμα που έχει επιλεγεί να μεταδοθεί στους επισκέπτες που απευθύνεται η έκθεση.¹⁰

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα¹¹ είναι μια εκπαιδευτική διαδικασία που στηρίζεται σε ενεργητικές μεθόδους μάθησης, που αναπτύσσεται με βάση τις ανάγκες και δυνατότητες του κοινού, τους περιορισμούς και τις δυνατότητες του χώρου και το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου.¹² Είναι μια διαδικασία που επιδιώκει την εξοικείωση με το μουσείο, την ανάπτυξη των ικανοτήτων του κοινού και τον εφοδιασμό του με τρόπους για ανεξάρτητη μάθηση.¹³

Η συνεργασία και αλληλεπίδραση του μουσείου με το κοινό του αποτελεί βασικό παράγοντα για την επίτευξη της εκπαιδευτικής προσέγγισης.

διάλογος με την κοινότητα: Μια ελληνική πρόταση στα προγράμματα προσέγγισης, «Αρχαιολογία και τέχνες, τεύχος 73, σσ. 69-74.

⁹ «Επικοινωνία είναι η αποστολή, λήψη και κατανόηση των μηνυμάτων. Είναι η βασική διαδικασία με την οποία τα άτομα διακινούν τα νοήματα, συναισθήματα ή συγκίνησης, με τρόπο άμεσο ή με παρεμβολή κάποιου μέσου». Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις μορφές επικοινωνίας βλέπε σημειώσεις, Βόλος, χ.χ. επίσης Η επικοινωνία νοείται ως διαδικασία συμμετοχής και συσχετισμού. Η επικοινωνία εκλαμβάνεται, ως σειρά διαδικασιών και συμβόλων μέσω των οποίων η πραγματικότητα παράγεται, συντηρείται, διορθώνεται και μεταβάλλεται», βλέπε Dz Eilean Klover - Greenhill «Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή» Αρχαιολογία και τέχνη, τεύχος 72, σ. 48.

¹⁰ βλ. Μουσουρή, Θ., «Σχεδιασμός και αξιολόγηση εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων», φάκελος διδακτικών πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος 2000, σ. 20.

¹¹ «Εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι μια διαδικασία που επιδιώκει την εξοικείωση με το μουσείο, την ανάπτυξη των ικανοτήτων του κοινού και τον εφοδιασμό του με τρόπους για ανεξάρτητη μάθηση και στηρίζεται σε ενεργητικές μεθόδους μάθησης». Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ανάλυση του ορισμού του εκπαιδευτικού προγράμματος, βλέπε Αλκηστις Κοντογιάννη, *Μουσεία και σχολεία - Δεινόσαυροι κι Αγγεία*, Αθήνα 1996, σ. 19.

¹² βλ. Ιωάννης Χριστιάς, «Ορισμός του αναλυτικού προγράμματος», φάκελος διδακτικών πανεπιστημιακών σημειώσεων.

¹³ βλ. Τ. Τσιλιμένη, «Εκπαιδευτικά προγράμματα λαογραφικών μουσείων και σχολείο, Πολιτισμική μόρφωση - αισθητική Δημιουργία», κείμενο από το βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου, *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*, Αθήνα, 1999, σ. 164.

Στα πλαίσια της επικοινωνίας με το κοινό εντάσσονται και τα εκπαιδευτικά προγράμματα.¹⁴

Το 1985 συγκροτείται το κέντρο εκπαιδευτικών προγραμμάτων (ΚΕΠ) του Υπουργείου Πολιτισμού¹⁵, το οποίο αναλαμβάνει τη συστηματική οργάνωση και παρουσίαση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για παιδιά και νέους. Από τις αρχές της δεκαετίας του '90 τα εκπαιδευτικά προγράμματα γνωρίζουν εντυπωσιακή άνθηση στην Ελλάδα και ο θεσμός τους έχει εξαπλωθεί στα περισσότερα μουσεία της ιδιωτικά ή δημόσια, επαρχιακά και μη.¹⁶

Το μουσείο προσφέρεται για να συμπληρώσει και να εμπειριστατώσει τη γνώση του σχολείου χωρίς όμως να υποκαθιστά ή να αναλαμβάνει την ευθύνη της σχολικής μόρφωσης. Οι άξονες πάνω στους οποίους οφείλει να κινηθεί μεθοδολογικά ο σχεδιασμός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι συνοπτικά η εκπαίδευση του βλέμματος, η επιλογή ενός περιορισμένου θεματικού πυρήνα για κάθε μια επίσκεψη, ο συσχετισμός των δράσεων και η διεπιστημονική προσέγγιση, η ανάπλαση του θέματος και τελικά η διαπολιτισμική εκπαίδευση.¹⁷

Σε μια κοινωνία επικοινωνίας και πληροφοριών παρατηρείται μια αυξανόμενη τάση των μουσείων να επικοινωνήσουν με το ευρύ κοινό. Τάση που αποτέλεσε το έναυσμα να αναπτύξουν πρωτοβουλία τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα ορισμένα μουσεία για τη δημιουργία και λειτουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων στους χώρους τους. Τα εκπαιδευτικά αυτά προγράμματα, τα οποία έχουν ως βασική αρχή τους τη θεώρηση του

¹⁴ βλ. Κ. Μπίχτα, «Μουσειοπαιδαγωγική και αρχαιολογία», φάκελος διδακτικών πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος 1999, σ. 14.

¹⁵ Για λεπτομέρειες όσον αφορά την μουσειολογική πολιτική του υπουργείου πολιτισμού βλέπε Ευάγγελος Βενιζέλος, *Διαχρονία και Συνεργεία - με πολιτική πολιτισμού*, Αθήνα 1999, σσ. 119-127.

¹⁶ βλ. Κ. Μπίχτα, «Μουσειοπαιδαγωγική και αρχαιολογία», φάκελος διδακτικών πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος 1999, σ. 19.

¹⁷ βλ. Στέλλα Χρυσουλάκη, «Ο εκπαιδευτικός ρόλος του μουσείου» άρθρο από πρακτικά του 5ου περιφερειακού σεμιναρίου Καλαμάτας με τίτλο μουσείο - σχολείο, σσ. 13-15.

εκθέματος όχι απλώς ως αισθητικού αντικειμένου, αλλά κυρίως ως πολιτιστικού προϊόντος, χρησιμοποιούν μεθόδους προσέγγισης έχοντας ως γνώμονα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της παιδικής ηλικίας.¹⁸

Βασικό συστατικό που καθορίζει το σχεδιασμό και την υλοποίηση των Εκπαιδευτικών προγραμμάτων αποτελεί η φιλοσοφία τους. Όλα βασίζονται σε μια έννοια όπου το μουσείο οφείλει να λειτουργήσει ως χώρος ανοιχτός, ζωντανός και κοντινός στην καθημερινή ζωή. Μέσα από τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα τα παιδιά θα πρέπει να οδηγηθούν σε μια εξοικείωση με το μουσείο, ώστε αυτό να πάψει να είναι χώρος ξεκομμένος από τη ζωή, η επίσκεψη στο μουσείο να σταματήσει να αποτελεί καταναγκασμό.¹⁹

Τα προγράμματα στηρίζονται στο υλικό μιας έκθεσης και στοχεύουν να παρουσιάσουν μια άλλη οπτική γωνία από αυτή που προσφέρει η έκθεση. Είναι δηλαδή ένας άλλος τρόπος ερμηνείας του υλικού της έκθεσης. Η ερμηνεία ενός προγράμματος για οργανωμένες εκπαιδευτικές ομάδες περιλαμβάνει στάδιο της προετοιμασίας και μελέτης του θέματος και της ομάδας επισκεπτών και το στάδιο του σχεδιασμού που αφορά στον καθορισμό σκοπών, στόχων, μηνυμάτων για το πρόγραμμα, στην επιλογή του μουσείου και των μέσων επικοινωνίας καθώς και ένα χρονοδιάγραμμα της επίσκεψης που περιλαμβάνει την επιλογή του τρόπου ερμηνείας, την διεξαγωγή και αξιολόγησή του.²⁰

---

¹⁸ βλ. Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη, «Πολιτισμικό υλικό και εκπαιδευτικές υπηρεσίες στο Δίκτυο», κείμενο από το επιμορφωτικό σεμινάριο εκπαιδευτικών «Μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση - μουσείο και σχολείο», Λάρισα, 12 Μαΐου 2001.

¹⁹ βλ. Αναστασία Κουβέλη, *Η σχέση των μαθητών με το μουσείο*, Αθήνα 2000, σ. 221.

²⁰ βλ. Μουσουρή, Θ., «Σχεδιασμός και αξιολόγηση εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων», φάκελος διδακτικών πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος 2000, σ. 21.

Οι σκοποί και οι στόχοι ενός προγράμματος επηρεάζονται τόσο από τον ίδιο τον οργανισμό και προγραμματισμό του όσο και από το τι είδους εμπειρίες επιδιώκεται να έχουν οι επισκέπτες.²¹

Πίνακας²² 1: Στόχοι και σκοποί από τη σκοπιά του οργανισμού και των επισκεπτών.

Σκοποί & Στόχοι	Προκύπτουν από ...	Δίνουν έμφαση σε ...
Προγραμματισμός οργανισμού ...	Την αποστολή και τις πηγές (συλλογές κλπ) του οργανισμού	Επισκέπτες - στόχους, τι θέλει το μουσείο να δείξει, να πει και πως θα το παρουσιάσει.
Εμπειρίες, επισκεπτών ...	Τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες των επισκεπτών.	Τι θα κάνουν, θα αισθανθούν, θα πουν και θα μάθουν οι επισκέπτες.

Για το σχεδιασμό, την οργάνωση και την υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ενός μουσείου απαιτείται η συνεργασία ειδικοτήτων όπως μουσειοπαιδαγωγών, αρχαιολόγων, λαογράφων, αρχιτεκτόνων, εμπυχωτών, εκπαιδευτικών. Ο ρόλος των εμπυχωτών²³, που παρουσιάζουν συνήθως το πρόγραμμα, έγκειται στο να αναπτύξουν με σαφήνεια το αντικείμενο που εκτίθεται στο μουσείο. Είναι ο φροντιστής του προγράμματος. Προτείνει, ενθαρρύνει, διευκολύνει την προσωπική έκφραση

²¹ βλ. Μουσουρή, Θ., «Σχεδιασμός και αξιολόγηση εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων», φάκελος διδακτικών πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος 2000, σ. 22.

²² Ο πίνακας παρουσιάζεται εκτενέστερα στο φάκελο σημειώσεων της Μουσουρή, Θ., «Σχεδιασμός και αξιολόγηση εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων», υλικό από διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, Βόλος 2000, σ. 22.

²³ «Ο ρόλος του εκπαιδευτή στηρίζεται σε μια ρεαλιστική επιστημολογία η οποία δέχεται ότι το έργο της διδασκαλίας είναι η μετάδοση γνώσης στον μαθητευόμενο. Ο τελευταίος θεωρείται ως «κενό δοχείο προς πλήρωση», βλ. Eileen Hooper - Greenhill, «Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή», Αρχαιολογία και τέχνες, τεύχος 72, σ. 47.

και συμμετοχή του παιδιού. Δίνει κίνητρα για έκφραση και αισθητική δημιουργία με βάση το θέμα του εκάστοτε προγράμματος.²⁴

Η παρουσίαση του θέματος ενός εκπαιδευτικού προγράμματος μπορεί να γίνει με διαφορετικούς τρόπους. Κάθε μια προσέγγιση ξεκινά από διαφορετική βάση και προσφέρει μια διαφορετική ερμηνεία του ίδιου θέματος.²⁵

Συγκεκριμένα, ο γενικός στόχος των προγραμμάτων των λαογραφικών μουσείων είναι η επαφή των παιδιών με την παράδοση, με γέφυρα το μουσείο. Η καλλιέργεια της αγάπης για την πολιτιστική μας κληρονομιά, η ανάπτυξη της παρατηρητικότητας και της κρίσης των παιδιών, η καλλιέργεια της φαντασίας, της αισθητικής, της δημιουργίας και της αγάπης για το χώρο του μουσείου. Εκτός από τους γενικούς στόχους των προγραμμάτων²⁶ υπάρχουν και οι εξειδικευμένοι στόχοι που καθορίζονται από τη θεματική του κάθε προγράμματος.²⁷

Σκοπός των προγραμμάτων αυτών είναι να εξελιχθούν τα μουσεία σε χώρους παιδείας, μορφωτικών αλλά και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων και να αναδειχθεί ο ρόλος τους ως φορέων όχι μόνο πολιτισμού αλλά και γνώσης. Η εκπαίδευση ως δυναμικός και ευαίσθητος στα μηνύματα δέκτης βιώνει την πραγματικότητα αυτή και τη διαμορφώνει. Με τα προγράμματα αυτά τα παιδιά ελκύονται σε ενεργητική συμμετοχή στην έρευνα μέσα από το

²⁴ βλ. Τ. Τσιλιμένη, «Εκπαιδευτικά προγράμματα λαογραφικών μουσείων και σχολείο, πολιτισμική μόρφωση - αισθητική δημιουργία», κείμενο από το βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου, *Λαϊκή Παράδοση και σχολείο*, Αθήνα 1999, σσ. 164-166.

²⁵ βλ. Μουσουρή, Θ., <<Σχεδιασμός και αξιολόγηση εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων >> φάκελος διδακτικών πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος 2000, σ.23

²⁶ Η Αλκηστις Κοντογιάννη στο βιβλίο της *Μουσεία και Σχολεία (Ελληνικά Γράμματα)* σ. 24-25 σε ό,τι αφορά τους στόχους και τη σχέση μαθητή - μουσείου αναφέρεται σε μακροπρόθεσμους και βραχυπρόθεσμους. Κατατάσσει τους στόχους επίσης σε κοινωνικοσυναισθηματικούς και γνωστικούς.

²⁷ βλ. Τ. Τσιλιμένη «Εκπαιδευτικά προγράμματα λαογραφικών μουσείων και σχολεία, πολιτισμική μόρφωση - αισθητική δημιουργία», κείμενο από το βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου, *Λαϊκή Παράδοση και σχολείο*, Αθήνα 1999, σ. 164.

παιχνίδι διευκολύνονται να βιώσουν συνθήκες άλλων τόπων και χρόνων μέσα από τη δραστηριότητα.²⁸

Στα εκπαιδευτικά προγράμματα απορρίπτεται έμπρακτα η επικέντρωση της επίσκεψης στη συσσώρευση γνώσεων. Η πλειονότητα των προγραμμάτων έχουν μια συγκεκριμένη θεματική ενότητα στην οποία αντιστοιχούν περιορισμένα εκθέματα του μουσείου. Στόχοι τους είναι η αυτενέργεια, η στήριξη της έμφυτης τάσης του παιδιού για δημιουργία και ανακαλύψεις, η μάθηση, η ψυχαγωγία, η δημιουργία μιας ευχάριστης εμπειρίας από την επίσκεψη του στο μουσείο.²⁹

Όσον αφορά τα κύρια χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών προγραμμάτων συμπεραίνεται ότι τα εκπαιδευτικά προγράμματα διέπονται από ιδεολογία παράλληλη με την ευρύτερη ιδεολογία των μουσείων και διαμορφώνουν μια εκπαιδευτική πολιτιστική τακτική με ανάλογες δραστηριότητες. Διακρίνονται σε κατηγορίες ανάλογα με τα ενδιαφέροντα της κάθε ηλικίας των παιδιών που συμμετέχουν και το χαρακτήρα του θέματος του προγράμματος. Χρησιμοποιείται η μέθοδος της αυτοανακάλυψης, της παρατήρησης, του διαλόγου και της ενεργητικής συμμετοχής των παιδιών.³⁰

Για τη μέγιστη απόδοση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος σημασία έχει η προετοιμασία των παιδιών³¹ πριν από την επίσκεψη αλλά και η συνέχεια που θα δοθεί μετά στην τάξη. Αποστέλλεται υλικό προετοιμασίας στο εκάστοτε σχολείο. Με στόχο τη βελτίωση των προγραμμάτων, οι

²⁸ βλ. Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη, «Πολιτισμικό υλικό και εκπαιδευτικές υπηρεσίες στο Δίκτυο», κείμενο από το επιμορφωτικό σεμινάριο εκπαιδευτικών «Μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση - μουσείο και σχολείο», Λάρισα, 12 Μαΐου 2001.

²⁹ βλ. Αναστασία Κουβέλη, *Η σχέση των μαθητών με το μουσείο*, Αθήνα 2000, σσ. 221-222.

³⁰ βλ. Τ. Τσίλιμνη, «Εκπαιδευτικά προγράμματα λαογραφικών μουσείων και σχολείο, πολιτισμική μόρφωση - αισθητική δημιουργία», κείμενο από το βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου, *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*, Αθήνα 1999, σσ. 164-166.

³¹ «Σε σχέση με την έρευνα που αφορά τη σχέση του παιδιού με τα μουσεία, υπογραμμίζεται, σαφέστατα, ότι μια βασική παράμετρος για τη σχέση του μαθητή με τα μουσεία θα είναι η συμμετοχή του σε εκπαιδευτικά προγράμματα», για λεπτομέρειες βλ. Αναστασία Κουβέλη, *Η σχέση των μαθητών με το μουσείο*, Αθήνα 2000, σ. 223.

περισσότεροι φορείς ζητούν από τους εκπαιδευτικούς και τα παιδιά να συμπληρώσουν σύντομα αξιολογικά έντυπα. Η ζήτηση των προγραμμάτων είναι πολύ μεγάλη.³²

Η διάρκεια εφαρμογής ενός προγράμματος εξαρτάται από το χαρακτήρα του. Ο χρόνος παραμονής των παιδιών στο μουσείο ποικίλλει· μπορεί να διαρκέσει από 20' (λεπτά), 60' και 1 1/2 ώρα. Τα προγράμματα λειτουργούν κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους. Η βελτίωση των προγραμμάτων επιτυγχάνεται με ερωτηματολόγια που συμπληρώνουν οι διδάσκοντες και οι διδασκόμενοι.³³

Για την επιτυχία ενός εκπαιδευτικού προγράμματος χρησιμοποιούνται υλικά που θα συντελέσουν στην καλύτερη αφομοίωση και προσέγγιση του θέματος από τα παιδιά, καθώς επίσης και στην πρόκληση του ενδιαφέροντός τους. Το υλικό αυτό, που μπορεί να έχει ατομικό ή συλλογικό χαρακτήρα, αποτελείται συνήθως από διαφάνειες, φυλλάδια, μουσειοσκευές. Μελετώντας τους τίτλους των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, είτε αυτά απευθύνονται σε οργανωμένες σχολικές μονάδες είτε σε ελεύθερη συμμετοχή μαθητών, διαπιστώνεται πως τα θέματα, αντλούνται από τον ελληνικό εθνικό κύκλο, την τέχνη, τον πολιτισμό, την τοπική ιστορία.³⁴

Συμπερασματικά, το μουσείο ως τόπος αναπαράστασης και διαφύλαξης της πολιτισμικής ιστορίας προσφέρει τα μέγιστα στην πολιτιστική και αισθητική μόρφωση των παιδιών. Η συμμετοχή των παιδιών στα εκπαιδευτικά προγράμματα συμβάλλει στην αντιμετώπιση

---

³² βλ. Αναστασία Κουβέλη, *Η σχέση των μαθητών με το μουσείο*, Αθήνα 2000, σ. 223.

³³ βλ. Τ. Τσιλιμένη, «Εκπαιδευτικά προγράμματα λαογραφικών μουσείων και σχολείο πολιτισμική μόρφωση - αισθητική δημιουργία», κείμενο από το βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου, *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*, Αθήνα 1999, σσ. 166-167.

³⁴ βλ. Τ. Τσιλιμένη, «Εκπαιδευτικά προγράμματα λαογραφικών μουσείων και σχολείο, πολιτισμική μόρφωση - αισθητική δημιουργία», κείμενο από το βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου, *Λαϊκή Παράδοση και σχολείο*, Αθήνα 1999, σσ. 164-166.

πολιτισμικών διαφορών και στη διαμόρφωση μιας σωστής ευρωπαϊκής ταυτότητας.³⁵

2.2. Μορφές οργάνωσης της μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης

Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση είναι διατμηματικό πρόγραμμα σπουδών³⁶ των παιδαγωγικών τμημάτων προσχολικής και Δημοτικής εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Ξεκίνησε να λειτουργεί από τις αρχές του 1998 στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Χρηματοδοτείται από το Επιχειρησιακό πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΚ) και είναι ενταγμένο στο Β΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης. Το πτυχίο, το οποίο χορηγείται από το παιδαγωγικό τμήμα προσχολικής εκπαίδευσης μετά από επιτυχή πενταετή φοίτηση, είναι ισότιμο με τα πτυχία των ελληνικών ΑΕΙ.³⁷

Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση στηρίζεται στα δεδομένα της τέχνης, της αισθητικής και του πολιτισμού και μελετά, ερευνά και προάγει την επικοινωνία μέσα από ένα εμπλουτισμένο εκπαιδευτικό περιβάλλον του Μουσείου.³⁸

Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερα μουσεία και εφορίες αρχαιοτήτων στην Ελλάδα προσφέρουν ή αισθάνονται την ανάγκη να προσφέρουν εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές. Οι άνθρωποι που τα πραγματοποιούν ονομάζονται εμπυχωτές ή ερμηνευτές ή σύμφωνα με τον

³⁵ βλ. Τ. Τσιλιμένη, «Εκπαιδευτικά προγράμματα λαογραφικών μουσείων και σχολείο, πολιτισμική μύρφωση - αισθητική δημιουργία», κείμενο από το βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου, *Λαϊκή Παράδοση και σχολείο*, Αθήνα 1999, σσ. 164-166

³⁶ Ο Δ. Δεληγιάννης, επιστημονικός υπεύθυνος του προγράμματος Σπουδών μουσειοπαιδαγωγικής στο πανεπιστήμιο Θεσσαλίας σημειώνει «Με τόν κύκλο σπουδών στη μουσειοπαιδαγωγική που εγκαινιάζεται στη σχολή επιστημών του ανθρώπου του πανεπιστημίου Θεσσαλίας, στο Βόλο δημιουργείται ήδη μια όμορφη πρόκληση: να εκπαιδύσουμε τους αυριανούς μουσειοπαιδαγωγούς οι οποίοι με τις γνώσεις και το μεράκι τους να φέρουν τα παιδιά και τους νέους στα μουσεία για να τους προσφέρουν το νέκταρ του ελληνικού πολιτισμού», Μούσες, μουσείο, παιδαγωγική, μουσειοπαιδαγωγική, ιστοσελίδα στο internet in.gr. μηχανή αναζήτησης μουσειοπαιδαγωγική, Ιαν. 2002

³⁷ βλ. Δ. Δεληγιάννης, ιστοσελίδα του internet <http://mouseion,ece.uth.gr./Frameset-1.html>

³⁸ βλ. Δ. Δεληγιάννης «Μούσες - Μουσείο - Μουσειοπαιδαγωγική», Αρχαιολογικό - Φιλολογικό περιοδικό Επτάκυκλος, Σεπτ. '98 - Ιαν. '99, περιοδικό Γ', τεύχος 2ο, σ. 38.

πιο πρόσφατο και προσφιλή τίτλο, μουσειοπαιδαγωγοί. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι το ένα συνθετικό της λέξης του τίτλου τους είναι η παιδαγωγική. Το πρώτο συνθετικό από την άλλη μεριά είναι το μουσείο που προσδιορίζει και το αντικείμενό τους. Συνάγεται λοιπόν ότι έχουμε να κάνουμε με έναν παιδαγωγό του μουσείου.³⁹

Μουσειοπαιδαγωγική είναι η μνημοσύνη και η σύγχρονη μέθοδος μιας παιδαγωγικής που καλείται να μας εισαγάγει στον πολιτισμό των μύθων, του πολιτισμού, μέχρι το ιερό τους στο μουσείο και μια ανάγκη συνένωσης της κατακερματισμένης μνημοσύνης του ελληνικού πολιτισμού. Χρειάζεται η έρευνα της παιδαγωγικής επιστήμης και της τέχνης, η οποία θα επισημάνει τους όρους με τους οποίους θα βοηθήσει την εκπαίδευση να συνθέσει τα ζωντανά κατάλοιπα του πολιτισμού μας.⁴⁰

Η μουσειοπαιδαγωγική αναφέρεται στη μορφωτική διαδικασία που προκύπτει από την επικοινωνία του ανθρώπου κάθε ηλικίας με τα πάσης φύσεως μουσειακά εκθέματα. Τέσσερις είναι βασικά οι θέσεις που νομιμοποιούν τη μουσειοπαιδαγωγική:

1. Στο μουσείο εξασφαλίζεται αυτό που ονομάζουμε «πρωταρχική εμπειρία».
2. Τα μουσειακά εκθέματα είναι «ιστορικές πηγές πρώτου μεγέθους».
3. Με τις μουσειοπαιδαγωγικές δραστηριότητες καλλιεργείται η «διδασκτική αρχή του παραδειγματικού» και προωθείται «η μεταφορά μάθησης».
4. Αξιοποιείται η «αυτενεργός μάθηση», πράγμα που δε συμβαίνει συχνά στον καθημερινό χώρο μάθησης, στο σχολείο.⁴¹

³⁹ βλ. Ιστοσελίδα του internet www.in.gr, μηχανή αναζήτησης με την ένδειξη «μουσειοπαιδαγωγική», Άρθρο από το περιοδικό Αρχαιολογία, 71 Ιούνιος 1999, σ.σ. 50-53. «Ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού στην Ελλάδα».

⁴⁰ βλ. Δ. Δεληγιάννης, «Μούσες - Μουσείο - Μουσειοπαιδαγωγική» Αρχαιολογικό - Φιλολογικό περιοδικό, Σεπτ. '98 - Ιαν. '99, περίοδος Γ', τεύχος 2ο, σ. 36

⁴¹ βλ. Μαρία Βαΐνα, *Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας τον εικοστό πρώτο αιώνα*, εκδ. GUTENBERG, Αθήνα, 1997, σ.σ. 146 - 147.

Η μουσειοπαιδαγωγική είναι μια επαγγελματική δραστηριότητα ενταγμένη στη γενικότερη λειτουργία του μουσείου και αποτελεί ουσιαστικό τμήμα της μουσειακής επικοινωνίας, των ευρύτερων εκπαιδευτικών και επικοινωνιακών δυνατοτήτων των μουσείων. Αποτελεί με άλλα λόγια μια οργανωμένη και σχεδιασμένη παροχή εκπαιδευτικών ευκαιριών για το μουσειακό κοινό. Ως αυτοτελές τμήμα διέπεται από τη δική της πολιτική και διαχείριση καθώς και από τις δικές της εκπαιδευτικές μεθόδους.⁴²

Οι μουσειοπαιδαγωγοί, άτομα που συνδυάζουν τη γνώση του αντικειμένου με τη μεθοδολογία διοχέτευσης αυτής της γνώσης, προσπαθούν μέσα από το παιδί - επισκέπτη του σήμερα, που θα γνωρίσει, θα χαρεί και θα αυτενεργήσει στον μουσειακό χώρο, να δημιουργήσουν τον αυριανό συνειδητό επισκέπτη των μουσείων.⁴³

Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση εμφανίζεται στην Ελλάδα σχετικά αργά σε σύγκριση με την Ευρώπη και την Αμερική.⁴⁴ Στόχος των μουσειοπαιδαγωγών⁴⁵ είναι να διαμορφώσουν σχέσεις επικοινωνίας και επαφής με το κοινό. Η διαμόρφωση σχέσεων επαφής πρέπει να είναι δυναμική και ευέλικτη. Απαραίτητη προϋπόθεση η αναγνώριση της αρχής ότι κάθε άτομο και ομάδα έχει διαφορετικές ανάγκες και ενδιαφέροντα και επομένως η παρουσίαση των συλλογών δεν μπορεί να γίνεται με τον ίδιο τρόπο για όλους.⁴⁶

⁴² βλ. Κ. Μπίχτα, «Μουσειοπαιδαγωγική και αρχαιολογία», 1999, πανεπιστημιακές σημειώσεις, σ. 14

⁴³ βλ. Πόπη Ζάχου - Καλκούνη, «Ενας κύκλος ζωής, χαράς και δημιουργίας για το παιδί», 5ο περιφερειακό σεμινάριο Καλαμάτας, Μουσείο - Σχολείο, 1997, Πανεπιστημιακές σημειώσεις, Βόλος 1999, σ. 51.

⁴⁴ βλ. Κ. Μπίχτα, «Μουσειοπαιδαγωγική και αρχαιολογία», 1999, πανεπιστημιακές σημειώσεις, σ. 18

⁴⁵ βλ. Δ. Δεληγιάννης, επιμέλεια ιστοσελίδας Μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση στη διεύθυνση www.in.gr μηχανή αναζήτησης με την ένδειξη «μουσειοπαιδαγωγική»

⁴⁶ βλ. Κ. Μπίχτα, «Μουσειοπαιδαγωγική και αρχαιολογία», πανεπιστημιακές σημειώσεις, Βόλος 1999, σ. 19

Πίνακας 2: Ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού⁴⁷

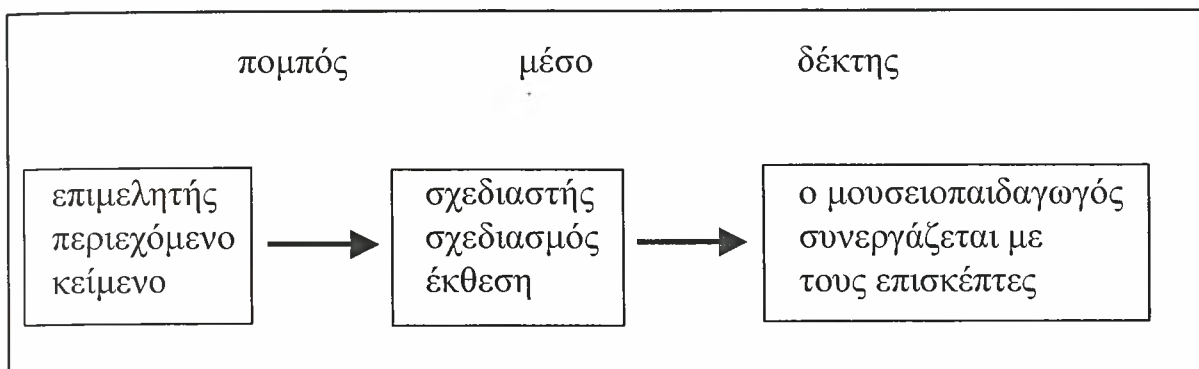
- Να αξιοποιήσει στο μέγιστο βαθμό το εκπαιδευτικό δυναμικό του μουσείου και να λειτουργήσει ως εμπνευστής και διαμεσολαβητής - μνηστής για το ακροατήριο.
- Να προβάλλει στο έπακρο τις δυνατότητες μάθησης και διδασκαλίας μέσα από τις εκθέσεις και τα αντικείμενα.
- Να διαδραματίσει ενεργό ρόλο στο σχεδιασμό του προγράμματος.
- Να προσδιορίσει τον τύπο του ακροατηρίου και σε συνδυασμό να μελετήσει σε βάθος τις εκθεσιακές συλλογές, ώστε να διακρίνει τα συνδετικά σημεία που θα ενώσουν τα αντικείμενα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των διαφόρων ομάδων των επισκεπτών.
- Να ετοιμάσει βοηθητικό φάκελο για τους εκπαιδευτικούς.
- Να επισκεφθεί το σχολείο - να προετοιμάσει το ακροατήριο πριν την επίσκεψη στο Μουσείο.
- Να δώσει το γενικότερο πνεύμα, που θα ακολουθηθεί στο πρόγραμμα.
- Να αξιολογήσει το πρόγραμμα μετά από παρατηρήσεις του ίδιου και σχόλια και κρίσεις των επισκεπτών.
- Εφαρμόζονται προσεγγίσεις όπως διαλέξεις, ομιλίες, ψυχαγωγικές δραστηριότητες, μουσειοσκευές.

Το περιεχόμενο της μουσειοπαιδαγωγικής δραστηριότητας αφορά, κατά κύριο λόγο, την προσωπική μετάδοση, όπως είναι οι ξεναγήσεις και άλλες σχετικές δραστηριότητες όπου βασικός αποδέκτης είναι οι σχολικές τάξεις.⁴⁸

⁴⁷ Παρατίθεται πίνακας που προσδιορίζει το ρόλο του μουσειοπαιδαγωγού μέσα στο μουσείο. Περισσότερες αναφορές γίνονται στις πανεπιστημιακές σημειώσεις της Κατερίνας Μπίχτα, Βόλος 1999, σ.σ. 14 - 29.

⁴⁸ βλ. Αναστασία Κουβέλη, Η σχέση των μαθητών με το μουσείο, Αθήνα 2000, σ.32

Πίνακας 3: Απλό μοντέλο επικοινωνίας για την ανάπτυξη των εκθέσεων⁴⁹

Ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού έγκειται στη διευκόλυνση της ενεργούς μάθησης μέσα από τη χρήση και εξέταση των αντικειμένων και μέσω συζητήσεων που σχετίζονται με συγκεκριμένες εμπειρίες. Τα μουσεία διαθέτουν πολλά παραδείγματα κοινωνικών και πολιτισμικών πλαισίων για μάθηση και παρόλο που χρειάζεται περισσότερη έρευνα για να καταδειχθεί η ποικιλία των ερμηνειών που δίνουν οι επισκέπτες, οι υπάρχουσες μαρτυρίες δίνουν ένα στίγμα για το πόσο απρόβλεπτες και ιδιόμορφες είναι αυτές οι ερμηνείες. Στο πρόσωπο του μουσειοπαιδαγωγού, το μουσείο είναι σε θέση να παρέχει διευκολύνσεις, στο πλαίσιο της μουσειακής εκπαίδευσης.⁵⁰

Η ανάπτυξη μιας στρατηγικής για τη συνάντηση σχολείου και μουσείου σε ένα κοινό πεδίο δράσης, όπου κάποιοι στόχοι και των δυο συμπίπτουν ή αλληλοκαλύπτονται, αποδεικνύεται πρωτοποριακή και ιδιαίτερα καρποφόρα καθώς πρόκειται για μια σχέση που και το σχολείο μπορεί να ανανεώσει και ν' αναζωογονήσει και το μουσείο μπορεί να εκσυγχρονίσει και να το αναβαθμίσει σε παιδευτήριο και εκπολιτιστικό κέντρο μιας κοινότητας. Αυτή τη μορφοποιό δύναμη του μουσείου επιχειρεί

⁴⁹ Η εφαρμογή του απλού επικοινωνιακού μοντέλου στην εξέλιξη των εκθέσεων. Περισσότερα για την επικοινωνία βλέπε Dr. Eilean Hooper - Gzeenhill, «Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή» περιοδικό Αρχαιολογία και τέχνες, τεύχος 72, σ. 48

⁵⁰ βλ. Dr. Eilean Hooper - Gzeenhill, «Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία' στη μεταμοντέρνα εποχή», περιοδικό Αρχαιολογία και τέχνες, τεύχος 72, σ. 47.

να ανιχνεύσει, να ελέγξει και να καταστήσει αποτελεσματική η Μουσειοπαιδαγωγική.⁵¹

2.3. Το παιδί της σχολικής ηλικίας και η συμμετοχή του στα εκπαιδευτικά προγράμματα

Η μάθηση είναι αρχικά απόκριση σε βιολογικά, πνευματικά, ψυχολογικά ή κοινωνικά κίνητρα, σε εξωτερικούς ή εσωτερικούς ερεθισμούς. Είναι μια ενεργητική πορεία, που οδηγεί, μέσα από την προσωπική εμπειρία και δράση, στην απόκτηση δεξιοτήτων, αντιλήψεων, πληροφοριών, εννοιών και κρίσεων. Και εάν οι εμπειρίες που αποκτήθηκαν είναι ωφέλιμες, η μάθηση είναι θετική· διαφορετικά, είναι αρνητική και βλαβερή.⁵² Επομένως η μάθηση είτε διεξάγεται στην σχολική τάξη, είτε μέσω κάποιου εκπαιδευτικού προγράμματος στο χώρο του μουσείου, είναι μια λειτουργία προσαρμογής στο περιβάλλον, επεξεργασίας και αφομοίωσης των παραστάσεων, βίωσης των εμπειριών και κατανόησης των σχέσεων.

Το μυαλό του ανθρώπου καλλιεργείται και διδάσκεται με την απορία και το διάλογο, με την υπόθεση, το λογισμό, το πείραμα και την επαλήθευση, τον πλουτισμό της πείρας, την εξερεύνηση και λύση των προβλημάτων. Με την καλλιέργεια αυτή η ευφυΐα του ανθρώπου αυξάνεται και το χέρι του γίνεται πιο επιδέξιο.⁵³ Τα εκπαιδευτικά προγράμματα στοχεύουν στην καλλιέργεια του παιδιού μέσω των παραπάνω λειτουργιών και συντελούν στην ανάπτυξη της φαντασίας του.

Η φαντασία αναπτύσσεται ωστόσο σε στενή σύνδεση με τις άλλες γνωσιολογικές διαδικασίες και πρώτα απ' όλα με την αντίληψη και τη σκέψη

⁵¹ βλ. Β. Αδρύμη - Σισμάνη, Μελέτη μουσείου και έρευνα πεδίου, Πανεπιστημιακές σημειώσεις, Βόλος 2000 / 2001, σ. 12.

⁵² βλ. Γιώργος Κυριαζόπουλος, *Παιδική ηλικία - ενδιαφέροντα και κίνητρα για μάθηση*, εκδ. Π. Κουτσούμπος Α.Ε., Αθήνα 1990, σσ. 19-20.

⁵³ βλ. Γιώργος Κυριαζόπουλος, (1990), σ. 21.

αφού η αναπαράσταση της πραγματικότητας με τη φαντασία εξυπηρετεί ακριβώς τη λύση των γνωσιολογικών προβλημάτων.⁵⁴

Τα παιδιά, στο δημοτικό σχολείο μαθαίνουν να εξετάζουν, να παρατηρούν, να βλέπουν παραστατικές εικόνες, να αναλύουν, να διακρίνουν τις ουσιαστικές σχέσεις και διαφορές των εικόνων, να συγκρίνουν τα αντικείμενα στο μέγεθος, το σχήμα και τον όγκο. Μια τέτοια διανοητική εξέλιξη συμβάλλει στην αναπαράσταση με τη φαντασία των εικόνων η οποία γίνεται «λογική», δεν αντανακλά πια τα τυχαία και εντυπωσιακά γνωρίσματα των αντικειμένων και των φαινομένων, αλλά τα βασικά τους χαρακτηριστικά γνωρίσματα.⁵⁵

Η γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού είναι ταχύτατη - έχουν σωστή άρθρωση, μεγάλο λεξιλόγιο⁵⁶ και η συντακτική μορφή⁵⁷ παίρνει όλες τις κύριες παραλλαγές μιας απλής πρότασης. Τα όρια πλέον για παραπέρα γλωσσική ανάπτυξη είναι απεριορίστα. Σημαντική βελτίωση κατά το τέλος της περιόδου του δημοτικού σχολείου, διαπιστώνεται στον τομέα του λεξιλογίου, της σύνταξης και στον τομέα της ανάγνωσης και της γραφής.⁵⁸

Το παιδί του δημοτικού σχολείου των τελευταίων τάξεων κατανοεί τη σημασία των λέξεων, αναπτύσσεται η αφαιρετική του ικανότητα και κατηγοριοποιεί τα αντικείμενα με βάση χαρακτηριστικές τους έννοιες. Επίσης κατανοεί σχέσεις και οργανώνει τις λέξεις σε πλήθος συμπεριληπτικών σχέσεων.⁵⁹ Στην ηλικία αυτή το παιδί κατακτά τους

---

⁵⁴ βλ. Χρήστος Γκόλιαρης, *Πρόσκτηση και καλλιέργεια της γλωσσικής έκφρασης (προφορικής και γραπτής) στο Δημοτικό Σχολείο*, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 21.

⁵⁵ βλ. Χρήστος Γκόλιαρης, *Πρόσκτηση και καλλιέργεια της γλωσσικής έκφρασης (προφορικής και γραπτής) στο Δημοτικό Σχολείο*, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 25-30.

⁵⁶ βλ. Ιωάννης Παρασκευόπουλος, *Εξελικτική ψυχολογία - Η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση*, τόμος 3 (σχολική ηλικία), Αθήνα 1985, σσ. 87 - 89.

⁵⁷ βλ. Ι. Παρασκευόπουλος, (1985), τόμος 3, σσ. 89-90.

⁵⁸ βλ. Χρήστος Γκόλιαρης, *Πρόσκτηση και καλλιέργεια της γλωσσικής έκφρασης (προφορικής και γραπτής) στο Δημοτικό Σχολείο*, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 21.

⁵⁹ βλ. Χρήστος Γκόλιαρης, (1993), σ. 21.

ξ
βασικούς γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες και βελτιώνεται σταδιακά ο προφορικός και ο γραπτός του λόγος.

Συγκεκριμένα, το παιδί του δημοτικού σχολείου διανύει, κατά κανόνα την περίοδο της συγκεκριμένης σκέψης⁶⁰· αυτό σημαίνει ότι οι νοητικές του πράξεις συντελούνται σε «συγκεκριμένο παραστατικό υλικό»⁶¹ που διαφέρει ουσιαστικά από το υλικό των αδιάτακτων συσσωρεύσεων από μεμονωμένα αντικείμενα των προηγούμενων εξελικτικών σταδίων. Σε αυτή τη φάση το παιδί ανακαλύπτει βαθμιαία τις πραγματικές σχέσεις της άμεσης εμπειρίας και ομαδοποιεί τα πράγματα σε συμπλέγματα συγκεκριμένων αντικειμένων. Ταυτόχρονα τα διατηρεί ως εσωτερικευμένες νοητικές παραστάσεις.⁶²

Έτσι, η εμπειρία που στο παρελθόν υφίσταται ως «αδιαμόρφωτη συγκρητιστική αλυσιδωτή σύνδεση μεμονωμένων αντικειμένων»⁶³, εξωτερικά συνδεδεμένων μέσα από τη διαμεσολάβηση της αισθητηριακής σκέψης και πράξης, παύει πλέον να είναι ιδιαίτερα ασταθής, αποκτά μια μονιμότητα, εσωτερικεύεται και συστηματοποιείται. Το παιδί ανακαλύπτει σχέσεις, συνενώνει ομοειδή αντικείμενα, ταξινομεί και σχηματίζει έννοιες, δυνάμει προϊόντα μιας μακρόχρονης και πολύπλοκης διαδικασίας.⁶⁴

Η αντίληψη του παιδιού αποκεντρώνεται, η προσοχή εστιάζεται σε περισσότερα από ένα χαρακτηριστικά των αντικειμένων και των γεγονότων, η σκέψη συνυπολογίζει και συνεξετάζει τα στοιχεία της εμπειρίας. Το παιδί του δημοτικού παρακολουθεί τις πολλαπλές μεταβολές των αντικειμένων και των γεγονότων και διακρίνεται στις γνωστικές επιδόσεις που απαιτούν νοητικές πράξεις⁶⁵ όπως είναι οι μετασχηματισμοί.

⁶⁰ βλ. Κ. Μάνος, *Παιδαγωγική Ψυχολογία – ψυχοπαιδαγωγική*, έκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1993, β' έκδ. σσ. 174-175.

⁶¹ βλ. Παρασκευόπουλος, Ι., (1985), τόμος 3, σχολική ηλικία, σ. 42.

⁶² βλ. Γιώτα Ξανθάκου, *Η δημιουργικότητα στο σχολείο*, Αθήνα, 1998, σ. 122.

⁶³ βλ. Λεβ. Βυγκότσκι, *Σκέψη και γλώσσα*, μετ. Αντζελίνα Ρόδη, Αθήνα, 1988, σ. 152.

⁶⁴ βλ. Γιώτα Ξανθάκου, (1998), σ. 122.

⁶⁵ βλ. Παρασκευόπουλος, Ι., *Εξελικτική ψυχολογία*, τόμος 3, (σχολική ηλικία), Αθήνα 1985, σσ. 41-57.

Αυτό σημαίνει ότι επιχειρεί λογικές προσθέσεις παραλλήλων τάξεων, που ισοδυναμούν με το σχηματισμό μιας ευρύτερης τάξης (έννοιας) που εμπεριέχει τα χαρακτηριστικά των πρωτογενών. Παράγει λογικούς πολλαπλασιασμούς πρωτογενών τάξεων⁶⁶ συνδυάζοντας τάξεις και ανακαλύπτοντας την τομή, δηλαδή το υποσύνολο με το κοινό τους μέρος. Αν δηλαδή «κατοικίδια» και «ζώα» είναι οι τάξεις, τότε «κατοικίδια ζώα» είναι η πολλαπλασιαστική σύστοιχη τάξη.⁶⁷

Το παιδί του δημοτικού ταξινομεί τα πράγματα σε κατηγορίες και κατανοεί τις σχέσεις μεταξύ των κατηγοριών. Η συγκρότηση των στοιχείων της πραγματικότητας δεν επιτυγχάνεται μόνο με γνώμονα τις ομοιότητες και τις ιδιότητες των αντικειμένων, αλλά σύμφωνα και με την κατανόηση των διαφορών. Έτσι το παιδί επιχειρεί μετασχηματισμούς⁶⁸ που αφορούν την πρόσθεση ασυμμετρικών σχέσεων. Η σκέψη, συνακόλουθα, αποκτά περισσότερη ευελιξία στο μέτρο που διαθέτει πλέον την ιδιότητα της αναστρεψιμότητας.⁶⁹

Οι νοητικές πράξεις⁷⁰ δεν είναι πλέον μονής κατεύθυνσης, αλλά πραγματοποιούνται και προς την αντίθετη φορά. Αυτή η αμφίδρομη λειτουργία επιτρέπει τη διατήρηση, στη σκέψη του ατόμου, του γενικού και του μερικού, της σύνθεσης και της ανάλυσης. Περί το τέλος του δημοτικού σχολείου, η σκέψη του παιδιού αποδεσμεύεται από το εμπειρικό - πραγματικό περιεχόμενο και βαίνει σταδιακά προς την ανακάλυψη του δυνατού και πιθανού που χαρακτηρίζει την αφαιρετική σκέψη του εφήβου.⁷¹

Συνοψίζοντας, θα υποστήριζε κανείς ότι η σκέψη του παιδιού στο δημοτικό σχολείο επιτελεί νοητικές πράξεις οι οποίες αφορούν προϊόντα

⁶⁶ βλ. Παρασκευόπουλος Ι., (1985) τόμος 3, σ. 48.

⁶⁷ βλ. Γιώτα Ξανθάκου, (1998), σ. 122.

⁶⁸ βλ. Λεβ. Βυγκότσκι, *Σκέψη και γλώσσα*, μετ. Αντζελίνα Ρόδη, Αθήνα, 1988, σ. 97.

⁶⁹ βλ. Γιώτα Ξανθάκου, *Η δημιουργικότητα στο σχολείο*, Αθήνα, 1998, σσ. 122 - 123.

⁷⁰ βλ. Λεβ. Βυγκότσκι, *Σκέψη και γλώσσα*, μετ. Αντζελίνα Ρόδη, Αθήνα, 1988, σ. 99-100.

⁷¹ βλ. Γιώτα Ξανθάκου, (1998), σ. 123.

τάξεων, σχέσεων, συνεπειών και μετασχηματισμών. Αυτά τα προϊόντα, ανάλογα προφανώς με τον προσανατολισμό της σκέψης⁷², συνιστούν γνωστικά επιτεύγματα που αφορούν συγκλίνουσες ή αποκλίνουσες παραγωγές. Η ποιότητα των προκειμένων παραγωγών διαμορφώνεται σε συνάρτηση και με τις επιρροές - παρεμβάσεις της σκέψης και της γλώσσας των ενηλίκων. Η σκέψη, ούτως ή άλλως έχει τη δυνατότητα να ακολουθεί «εναλλακτικούς δρόμους»⁷³ προκειμένου να καταλήξει στο ίδιο σημείο. Το ζητούμενο που τίθεται έχει να κάνει με το βαθμό αξιοποίησης αυτής της ιδιότητας.⁷⁴

Κατά τη διάρκεια της φοίτησης του παιδιού στο δημοτικό, το λεξιλόγιο του καθίσταται πληρέστερο ως προς την ποικιλία αλλά και την ποσότητα. Το εννοιολογικό περιεχόμενο των λέξεων εμπλουτίζεται και συστηματοποιείται, ενώ ταυτόχρονα αυξάνεται πολλαπλασιαστικά και το λεξιλόγιο⁷⁵, για να προσεγγίσει, περί το τέλος της σχολικής θητείας στο δημοτικό, το ένα τρίτο του λεξιλογίου του μορφωμένου ενήλικα.⁷⁶

Ένα από τα σημαντικότερα γνωστικά επιτεύγματα⁷⁷ του δημοτικού σχολείου είναι η βαθμιαία κατάκτηση των δεξιοτήτων της γραφής⁷⁸ και της ανάγνωσης. Η γραπτή (ορθογραφημένος γραπτός λόγος) και η αναγνωστική δεξιότητα (αποκωδικοποίηση και κατανόηση) είναι κατά κανόνα οι μορφές λόγου που παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες δυσκολίες εκμάθησης. Ενώ ο προφορικός λόγος αναπτύσσεται σχεδόν αυτόματα, η γραπτή γλώσσα,

⁷² βλ. Λεβ. Βυγκότσκι, (1988), σσ. 97-100.

⁷³ βλ. Λεβ. Βυγκότσκι, (1988), σσ. 98.

⁷⁴ βλ. Γιώτα Ξανθάκου, (1998), σ. 123.

⁷⁵ βλ. Χρήστος Γκόλιαρης, *Πρόσκτηση και καλλιέργεια της γλωσσικής έκφρασης στο Δημοτικό σχολείο*, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 28.

⁷⁶ βλ. Γιώτα Ξανθάκου, (1998), σ. 124.

⁷⁷ Σχετικά με την γνωστική ανάπτυξη του παιδιού της σχολικής ηλικίας και τη θεωρία του Piaget ως γνωστική αναπτυξιακή προσέγγιση βλέπε Nicky Hayes, *Εισαγωγή στην ψυχολογία*, β' τόμος, μετ. Ι. Παρασκευόπουλος, Αθήνα 1998, σσ. 90-106.

⁷⁸ Η κατάκτηση της δεξιότητας της γραφής θεωρείται απόλυτα σημαντική και απαραίτητη για τη διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος στο χώρο του μουσείου των Αμπελακίων και την κορυφαία μυθοπλαστική διαδικασία καθώς για τη μυθοπλασία μιας ιστορίας από τα παιδιά κρίνεται πρωταρχική ανάγκη γνώσης αυτών των δεξιοτήτων.

αντίθετα δεν εγγράφεται άμεσα σε κάποιο προσωπικό στόχο του παιδιού. Είναι προϊόν της πολιτισμικής παρέμβασης και παρέχεται οργανωμένα μέσα από την εκπαίδευση.⁷⁹

Η γραπτή γλώσσα⁸⁰ προϋποθέτει και συνεπάγεται την κωδικοποίηση των νοημάτων με κάποια σημεία - σύμβολα, τα οποία οφείλουν να είναι επαρκώς αναπτυγμένα και οργανωμένα ούτως ώστε να αντισταθμιστεί αυτό που στην προφορική γλώσσα προβάλλεται από τη δυνατότητα του εκφραστικού τονισμού, της μιμικής και των χειρονομιών. Είναι εμφανές ότι η γραπτή μορφή συνιστά την πλέον επεξεργασμένη, ως προς την συντακτική και λεξιλογική της διάρθρωση, γλώσσα. Για το λόγο αυτό θεωρείται και από τον Vygotsky ως «η πλουσιότερη σε λέξεις, ακριβέστερη και πλέον αναπτυγμένη γλωσσική μορφή».⁸¹

Γίνεται επομένως άμεσα αντιληπτό το γεγονός ότι τα περισσότερα εκπαιδευτικά προγράμματα απευθύνονται σε παιδιά δημοτικού σχολείου. Και αυτό συμβαίνει διότι οι ηλικίες αυτές προσφέρονται για άμεση βιωματική και ψυχαγωγική μάθηση, απεριόριστη φαντασία, δημιουργικότητα και μυθοπλασία.

---

⁷⁹ βλ. Γιώτα Ξανθάκου, (1998), σ. 124.

⁸⁰ βλ. Vygotsky, *Σκέψη και γλώσσα*, μετ. Αντζελίνα Ρόδη, Αθήνα 1988, σσ. 276 - 280.

⁸¹ βλ. Vygotsky, (1988), σ. 409.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΜΥΘΟΠΛΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ

3.1. Ορισμός μυθοπλασίας και χαρακτηριστικά μυθοπλαστικών κειμένων

Ως Μυθοπλασία εννοείται η κατασκευή, η σύνθεση ενός μύθου, ο οποίος έχει επινοηθεί και δημιουργηθεί με τη φαντασία του συγγραφέα. Με την τέχνη της μυθοπλασίας ο συγγραφέας δημιουργεί έναν ολόκληρο κόσμο (πρόσωπα, χώρο, χρόνο, γεγονότα). Ο συγγραφέας χρησιμοποιώντας στοιχεία της αισθητής πραγματικότητας επιχειρεί να αναπαραστήσει τη ζωή.¹ Τα γεγονότα και τα πρόσωπα που αφηγείται ένα μυθοπλαστικό κείμενο δεν έχουν συμβεί, ούτε υπάρχουν απαραίτητα στην πραγματικότητα. Με την αίσθηση της πραγματικότητας και μεταφέροντας την στο μυθοπλαστικό κείμενο, ο συγγραφέας δημιουργεί αναπλάθοντας εικόνες και γεγονότα που μοιάζουν να την αντανακλούν.²

Η μυθοπλασία είναι ένα σημαντικό συστατικό της κανονικής καθημερινής ζωής, όλες οι δραστηριότητες της καθημερινότητας προϋποθέτουν την διανοητική χειραγώγηση μυθοπλαστικών κατασκευών σύμφωνα με ορισμένους κανόνες και συμβάσεις. Όμως κατά την ανάλυση τους αποδεικνύεται ότι προϋποθέτουν υπερβολικά σύνθετες διαμεσολαβήσεις ανάμεσα στην πραγματικότητα και την μυθοπλασία.³

Η μυθοπλαστική διαδικασία ως λογοτεχνικό είδος δεν είναι παρά η θεσμιζόσα σύμβαση ανάμεσα στον παραγωγό συγγραφέα και στον καταναλωτή αναγνώστη, μια σύμβαση που επιτρέπει την «αναγνώριση» του προϊόντος του πρώτου από τον δεύτερο σαν λογοτεχνήματος. Ο

---

¹ βλ. Henry James, *Η τέχνη της μυθοπλασίας*, μετ. Παπαδόπουλος Κ., Αγρα, Αθήνα, 1984, σ. 20.

² βλ. Τ. Τσιλιμένη, «Μυθοπλασία μικρών ιστοριών - Δημιουργική γραφή», διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, ΒΟΛΟΣ 2001, σ. 1.

³ βλ. Jeremy Hawthorn, *Εκκλειδώνοντας το κείμενο - μια εισαγωγή στη θεωρία της λογοτεχνίας*, Ηράκλειο 1999, σσ. 167 - 168.

προγραμματικός της στόχος είναι η αφηγηματική αναπαράσταση της πραγματικότητας.⁴

Η αίσθηση πως η «αλήθεια» και η «μυθοπλασία» δεν είναι συνώνυμες, είναι ένας συντελεστής στις πεποιθήσεις τις αναφερόμενες στα «ψέματα» των συγγραφέων. Όμως η λογοτεχνική μυθοπλασία και το ψέμα στην ουσία είναι πολύ διαφορετικά πράγματα. Ένα βιβλίο, μια ιστορία δεν είναι κατά κυριολεξία αληθινό στην επίγνωση ότι είναι έργο λογοτεχνικής μυθοπλασίας. Φαίνεται ότι στην κοινωνία οι άνθρωποι γίνονται κοινωνοί ενός τρόπου κατανόησης της μυθοπλασίας και ότι η ενασχόληση με τα παιχνίδια, η καλλιτεχνική «απάτη», τα αστεία και η διήγηση των ιστοριών είναι δραστηριότητες που παράλληλα με την πραγματική εκπαίδευση επηρεάζουν αυτόν τον τρόπο ανάγνωσης της μυθοπλασίας.⁵

Η τέχνη τρέφεται με τη συζήτηση, με τον πειραματισμό, με την έρευνα, με την ποικιλία των προσπαθειών, με την ανταλλαγή γνώμων και την παραβολή απόψεων. Η μυθοπλαστική διαδικασία είναι μια ιστορία. Όπως η ιστορία έχει την άδεια να αναπαριστά τη ζωή, έτσι και ο μυθιστοριογράφος εκφράζεται με αυτοπεποίθηση και με το δικό του προσωπικό ύφος.⁶

Για την υγεία μιας τέχνης που αναλαμβάνει με τρόπο τόσο άμεσο όπως η μυθοπλασία να αναπαραστήσει τη ζωή, απαιτείται η απόλυτη ελευθερία. Μια τέτοια τέχνη τρέφεται από την άσκηση και το αληθινό νόημα της άσκησης είναι η ελευθερία. Μυθοπλασία, κατά την ευρύτερη σημασία του όρου, είναι επομένως μια προσωπική, άμεση εντύπωση της ζωής μέσω της απόλυτης ελευθερίας να αισθανθεί κανείς και να εκφράσει με το δικό του προσωπικό ύφος στηριζόμενος στις εμπειρίες του. Η ανθρώπινη φύση δεν

⁴ βλ. Κώστας Παπαδόπουλος, «πρόλογος του μεταφραστή», στο βιβλίο του Henry James, *Η τέχνη της μυθοπλασίας*, Αγρα, Αθήνα 1984, σ. 9.

⁵ βλ. Jeremy Hawthorn, *Ξεκλειδώνοντας το κείμενο - μια εισαγωγή στη θεωρία της λογοτεχνίας*, Ηράκλειο 1999, σ.σ. 166 - 167.

⁶ βλ. Henry James, *Η τέχνη της Μυθοπλασίας*, μτφ. Κ. Παπαδόπουλος, Αθήνα 1984, σ.σ. 19-23.

γνωρίζει όρια και η πραγματικότητα παίρνει μυριάδες μορφές. Η εμπειρία⁷ ποτέ δεν περιορίζεται και ποτέ δεν ολοκληρώνεται γιατί είναι μια απέραντη αισθαντικότητα, είναι «η ατμόσφαιρα του νου».⁸

Ο Jeremy Hawthorn αναφερόμενος στο περιεχόμενο των λογοτεχνικών έργων σημειώνει ότι «... στην καρδιά της μυθοπλασίας, «ακόμα και της λιγότερο αξίας για το όνομα αυτό, μπορούσε να βρεθεί ένα είδος αλήθειας», και επιπλέον ισχυρίζεται ότι η μυθοπλασία ήταν πιο κοντά στην αλήθεια από την ιστορία, «καθώς βασιζόταν στην πραγματικότητα των μορφών και στην παρατήρηση των κοινωνικών φαινομένων, ενώ η ιστορία βασίζεται σε μαρτυρίες και την ανάγνωση εντύπων και χειρογράφων - σε μια εντύπωση από δεύτερο χέρι».⁹

Σχετικά με τη φύση των μυθοπλαστικών εμπειριών συμπεραίνεται ότι στην συζήτηση ενός λογοτεχνικού έργου όπως το μυθιστόρημα αναφερόμαστε γι' αυτό είτε ως μια χειροτεχνημένη παραγωγή, είτε ως μια βιωμένη εμπειρία για τον αναγνώστη και ότι κατά την αφήγηση μιας μυθοπλαστικής ιστορίας δεν είναι απαραίτητο να δεχτούμε την άποψη ότι το λογοτεχνικό έργο δεν παρουσιάζει κανέναν αντικατοπτρισμό ή καμιά αναπαράσταση του εξωτερικού κόσμου.¹⁰

Η θεωρία της ρεαλιστικής αντίληψης για τη λογοτεχνία δέχεται ότι η μυθοπλασία αναπαράγει την πραγματικότητα. Κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα η θεωρία της λογοτεχνίας εξετάζει την μυθοπλαστική αφήγηση ως αντανάκλαση ή αναπαράσταση της πραγματικότητας προσδίδοντάς της την

---

⁷ «Η ματιά δημιούργησε μια εικόνα, γράφει ο Henry James, 1984, κράτησε μόνο μια στιγμή αλλά εκείνη η στιγμή ήταν μια εμπειρία. Είχε αποκομίσει την προσωπική της άμεση εντύπωση και έβγαλε από εκεί το πρότυπό της. Εάν η εμπειρία απαρτίζεται από εντυπώσεις, τότε μπορούμε να πούμε ότι οι εντυπώσεις είναι εμπειρία, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που εντυπώσεις είναι και ο ίδιος ο αέρας που αναπνέουμε».

⁸ βλ. Henry James, *Η τέχνη της μυθοπλασίας*, μετ. Παπαδόπουλος Κ., Αγρα, Αθήνα, 1984, σ. 31-36.

⁹ βλ. Jeremy Hawthorn, *Ξεκλειδώνοντας το κείμενο - Μια εισαγωγή στη θεωρία της λογοτεχνίας*, Ηράκλειο 1999, σ. 155.

¹⁰ βλ. Jeremy Hawthorn, *Ξεκλειδώνοντας το κείμενο - Μια εισαγωγή στη θεωρία της λογοτεχνίας*, Ηράκλειο 1999, σ. 169.

αυτονομία που της αξίζει. Έτσι το λογοτεχνικό έργο εκλαμβάνεται ως μια «ξεχωριστή» πραγματικότητα - μια «άλλη» πραγματικότητα.¹¹

Η πνοή της πραγματικότητας είναι η μεγαλύτερη αρετή ενός μυθιστορήματος - το προσόν από το οποίο όλα τα άλλα αποκλειστικά εξαρτώνται και στο οποίο υποτάσσονται. Εάν απουσιάζει αυτό το προσόν, όλα τα άλλα δεν μετράνε και όταν αυτά υπάρχουν οφείλουν το αποτέλεσμα τους στην επιτυχία με την οποία ο νέος συγγραφέας έχει παραγάγει την ψευδαίσθηση της ζωής.¹²

Τα τμήματα της αισθητής πραγματικότητας¹³ που προβάλλονται στα λογοτεχνικά κείμενα ανασυνθέτονται με τη δύναμη της φαντασίας και παρουσιάζονται με νέες μορφές. Πρόκειται λοιπόν για δημιουργικά πλάσματα της φαντασίας τα οποία διέπονται και λειτουργούν με τους νόμους και τους κανόνες μιας συγκεκριμένης τυπικά και χρονικά κοινωνίας.¹⁴

Η μυθοπλαστική διαδικασία έχει στόχο την ανάπτυξη της δημιουργικής φαντασίας, την καλλιέργεια της προφορικής και αργότερα της γραπτής έκφρασης, τη γνωριμία με την προφορική λαϊκή λογοτεχνία, την ανάπτυξη της εικονοπλαστικής και μυθοπλαστικής ικανότητας και τέλος τη σύνδεση της προφορικής έκφρασης με την λογοτεχνία και τον γραπτό λόγο.¹⁵

Το μυθιστόρημα ως μυθοπλαστική διαδικασία είναι ένα πράγμα ζωντανό, ενιαίο και αδιαίρετο. Πολλοί άνθρωποι όταν αναφέρονται στο μυθιστόρημα, εννοούν μια τεχνητή και επιτηδευμένη μορφή, ένα προϊόν επινοητικότητας που αλλάζει τα περιβάλλοντα πράγματα, τα μεταπλάθει σε σχήματα συμβατικά και παραδοσιακά. Όμως το να συλλαμβάνει κανείς τον

¹¹ βλ. Τ. Τσιλιμένη, «Μυθοπλασία μικρών ιστοριών- Δημιουργική Γραφή», διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, ΒΟΛΟΣ 2001, σ. 1.

¹² βλ. Henry James, *Η τέχνη της Μυθοπλασίας*, μτφ. Κ. Παπαδόπουλος, Αθήνα, 1984, σ. 93.

¹³ βλ. Τ. Τσιλιμένη, «Μυθοπλασία μικρών ιστοριών - Δημιουργική Γραφή», διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, ΒΟΛΟΣ 2001, σσ. 1-2

¹⁴ βλ. Τ. Τσιλιμένη, «Μυθοπλασία μικρών ιστοριών - Δημιουργική Γραφή», διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, ΒΟΛΟΣ 2001, σσ. 1-2.

¹⁵ βλ. Στέλιος Πελασγός, «εργαστήρια μυθοπλασίας και αφήγησης», κείμενο - απόσπασμα από ενημερωτικό φυλλάδιο του Δημοτικού κέντρου Ιστορίας και Τεκμηρίωσης - κτίριο Σπίρερ, ΒΟΛΟΣ, Χ.Χ.

ακριβή παλμό της ζωής και τα τεχνάσματά της, τον παράξενο και ακανόνιστο ρυθμό της, αυτή η προσπάθεια και ο επίπονος μόχθος που κρύβει, είναι εκείνα που κάνουν το μυθιστόρημα καλαίσθητο.¹⁶

Εάν ένα μυθιστόρημα έχει καλαισθησία, αναμφίβολα θα διαθέτει και επινοητικότητα, έννοια δευτερεύουσας σημασίας κατά τον Henry James. Προηγείται όπως αναφέρει στο βιβλίο του «Η τέχνη της Μυθοπλασίας, 1984, η ικανότητα να προσλαμβάνεις άμεσες εντυπώσεις».¹⁷

Στα μυθοπλαστικά κείμενα διακρίνονται ορισμένα κειμενικά, αφηγηματικά γνωρίσματα τα οποία εξυπηρετούν την ομαλή διεξαγωγή της μυθοπλαστικής διαδικασίας και αφορούν στην πλοκή της ιστορίας, δηλαδή αν έχει αρχή - μέση - τέλος, στο χρόνο, στα επίπεδα χρόνου στο χώρο δράσης της ιστορίας, στα πρόσωπα - ήρωες της ιστορίας και τη λύση του προβλήματος. Μέσω αυτών των γνωρισμάτων η μυθοπλαστική διαδικασία παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον συγγραφέα αλλά και τον αναγνώστη.¹⁸

Ο μυθοπλαστικός κόσμος ανακαλώντας εμπειρίες του αισθητού κόσμου μας παραπέμπει σ' αυτό. Σε καμιά περίπτωση όμως δεν μπορεί να οδηγείται ο αναγνώστης ή ο συγγραφέας σε μια σύγκριση, καθώς όλα στηρίζονται σε πλαίσια έξω από την καθημερινή ζωή.

¹⁶ βλ. Henry James, *Η τέχνη της Μυθοπλασίας*, μτφ. Παπαδόπουλος Κ. Αγρα, Αθήνα, 1984, σ. 51.

¹⁷ βλ. Henry James, *Η τέχνη της Μυθοπλασίας*, μτφ. Παπαδόπουλος Κ. Αγρα, Αθήνα, 1984, σ. 53.

¹⁸ βλ. Τ. Τσιλιμένη, «Μυθοπλασία μικρών ιστοριών - Δημιουργική Γραφή», διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, ΒΟΛΟΣ 2001, σσ. 19.

3.2. Παιδαγωγική χρησιμότητα της μυθοπλαστικής διδασκαλίας ως λογοτεχνικό είδος και οι λειτουργίες του Πρόπ

Η λογοτεχνία ως προϊόν γραπτής γλώσσας¹⁹, χρησιμοποιεί τη γλώσσα σαν μέσο επικοινωνίας. Η λογοτεχνία αποτελεί μια μορφή γλωσσικής επικοινωνίας και διακρίνεται από έξι λειτουργίες και έξι παράγοντες που χαρακτηρίζουν κάθε επικοινωνιακή πράξη. Οι παράγοντες θεωρούνται ο πομπός που εκπέμπει το μήνυμα, ο δέκτης που δέχεται το μήνυμα, το μήνυμα καθ' εαυτό, τα συμφραζόμενα, αυτά δηλαδή για τα οποία γίνεται λόγος, η επαφή που στη λογοτεχνία αποτελεί τον γραπτό λόγο και τέλος τον κώδικα, δηλαδή την κοινή γλώσσα μεταξύ πομπού και δέκτη ώστε να γίνει εφικτή η επικοινωνία.²⁰

Οι λειτουργίες μιας γλωσσικής επικοινωνίας είναι η συναισθηματική, η βουλητική που αφορά στις αντιδράσεις του δέκτη, η ποιητική που παρουσιάζει την ουσία του μηνύματος, η αναφορική που εκφράζει τα συμφραζόμενα, η φατική, που προσδιορίζει την δυνατότητα της συνέχειας της επικοινωνίας και η μεταγλωσσική που ελέγχει και ρυθμίζει τον κώδικα επικοινωνίας.²¹

Στην περίπτωση της λογοτεχνίας πομπός είναι ο συγγραφέας, δέκτης ο αναγνώστης, μήνυμα το κείμενο, επαφή ο γραπτός λόγος - μυθοπλασία και κώδικας η γλώσσα. Σε ένα λογοτεχνικό κείμενο το ενδιαφέρον στρέφεται στον τρόπο και στις τεχνικές με τις οποίες φτάνει στον αναγνώστη.²²

¹⁹ βλ. Χρήστος Γκάλαρης, *Πρόσκτηση και καλλιέργεια της γλωσσικής έκφρασης (προφορικής και γραπτής) στο Δημοτικό Σχολείο*, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 32-77.

²⁰ βλ. Τ. Τσίλιμνη, «Μυθοπλασία μικρών ιστοριών- Δημιουργική Γραφή», διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις», ΒΟΛΟΣ 2001, σ. 3.

²¹ βλ. Τ. Τσίλιμνη, «Μυθοπλασία μικρών ιστοριών- Δημιουργική Γραφή», διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις», ΒΟΛΟΣ 2001, σσ. 3.

²² βλ. Τ. Τσίλιμνη, 2001, σ. 4.

Οι μελετητές της λογοτεχνίας θεωρούν ότι η πλήρης ταξινόμηση των λογοτεχνικών κειμένων είναι αδύνατη και χωρίς νόημα.²³ Σε ό,τι αφορά την παιδική λογοτεχνία διακρίνεται από το μυθιστόρημα, το διήγημα, το παραμύθι, τον μύθο και την μικρή ιστορία. Σε κάθε μυθοπλαστική αφήγηση διακρίνονται βασικά αφηγηματικά χαρακτηριστικά²⁴ που βοηθούν τον συγγραφέα να δομήσει το έργο του.²⁵

Η σωστή δόμηση μιας ιστορίας²⁶, όπως κάθε λογοτεχνικού κειμένου, είναι το βασικό μυστικό της λογοτεχνικής της αξίας. Μια στέρη ιστορία πρέπει να έχει αρχή - μέση - τέλος. Μέσα στην κυρία ιστορία διακρίνονται επεισόδια που επιτείνουν την αγωνία και φτάνουν σε μια κορύφωση της ιστορίας για να αρχίσει από εκεί να διαφαίνεται η λύση ώστε να επέλθει η κάθαρση, το αισιόδοξο τέλος της ιστορίας.²⁷

Η προσφορά της «αφηγηματικής λογοτεχνίας» στην κοινωνικοποίηση του παιδιού είναι εξαιρετικά σημαντική. Η μυθοπλαστική διαδικασία ως φορέας κοινωνικών και πολιτισμικών αξιών, συμβάλλει στη γενικότερη αγωγή του παιδιού. Οι μικρές ιστορίες, ως γνήσιο λογοτεχνικό είδος συνδυάζουν την παιδαγωγικότητα και τη λογοτεχνικότητα, στοιχεία που καταξιώνουν τη σημαντική προσφορά της παιδικής λογοτεχνίας στο χώρο της εκπαίδευσης.²⁸

Οι μελετητές της αφηγηματικής λογοτεχνίας ορίζοντας την μικρή μυθοπλαστική ιστορία θεωρούν ότι είναι μια σύντομη διήγηση, η οποία στα πλαίσια μιας πλέον ρεαλιστικής αντιμετώπισης της καθημερινότητας δίνει μια εικόνα ζωής από τον κόσμο του παιδιού, με λόγο αφαιρετικό αλλά

²³ βλ. James, H., *Η τέχνη της μυθοπλασίας*, Αγρα, Αθήνα, 1984, σ. 5.

²⁴ «Τα αφηγηματικά χαρακτηριστικά ενός αφηγήματος είναι ο μύθος (υπόθεση - ιστορία με εξέλιξη αρχή - μέση - τέλος), ο αφηγητής (διαμεσολαβητής ως πρώτο - τρίτο - ουδέτερο πρόσωπο), οι χαρακτήρες (ήρωες ιστορίας - μυθοπλαστικά πρόσωπα), σκηνικά, χρόνος, χώρος», βλ. Τ. Τσιλιμένη, «Μυθοπλασία μικρών ιστοριών - δημιουργική γραφή» διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, ΒΟΛΟΣ 2001.

²⁵ βλ. Τ. Τσιλιμένη, 2001, σ. 5.

²⁶ βλ. Propp, V.G., *Μορφολογία του παραμυθιού*, μετ. Αριστέα Παρίση, Αθήνα 1987, Ροντάρι Τζιάνι, *Γραμματική της φαντασίας - εισαγωγή στην τέχνη να επινοείς ιστορίας*, μετ. Γιώργος Κασαπίδης, Αθήνα 2001.

²⁷ βλ. Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, Αθήνα 1997, σ. 43.

²⁸ βλ. Τασούλα Δ. Τσιλιμένη, *Οι μικρές ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970 - 1990*, Αθήνα 2002, σ. 13

προσιτό στην αντιληπτικότητά του, οικείο και άμεσο και συγχρόνως συγκεκριμένο.²⁹

Οι άξονες³⁰ που θέτονται για τη συγγραφή μυθοπλαστικών ιστοριών αποτελούνται από την έκταση που πρέπει να είναι μικρή, από τη γλώσσα που επιβάλλεται να χαρακτηρίζεται από την απλότητα και λιτότητα, την θεματολογία, τους στόχους που πρέπει να συντελούν σε ένα ηθικό δίδαγμα, τα αφηγηματικά πρόσωπα, το χώρο που πρέπει να είναι συγκεκριμένος από την αρχή και ο χρόνος συγκεκριμένος και ορισμένος.³¹

Η λογοτεχνία γίνεται αντικείμενο επισταμένης μελέτης και έρευνας και οι μελετητές της παρακολουθούν και καταγράφουν την εξέλιξη, την αξία της και την ανάπτυξη των ειδών της.³² Λογοτεχνία είναι ο σύνολος χώρος μέσα στον οποίο συνυπάρχουν και λειτουργούν όλα εκείνα τα άρτια λογοτεχνικά έργα που απευθύνονται, άμεσα ή έμμεσα, στις αισθητικές απαιτήσεις και τα διαφέροντα της παιδικής ηλικίας και που ανταποκρίνεται στο αντιληπτικό, γλωσσικό και συναισθηματικό τους επίπεδο.³³

Τα μικρά παιδιά ως εξελισσόμενα άτομα, έχουν ανάγκη να πλατύνουν τις εμπειρίες και τις ιδέες τους, να καλλιεργήσουν τη φαντασία και την κρίση τους, να διαμορφώσουν χαρακτήρα, να κοινωνικοποιηθούν, να αναπτύξουν τη γλώσσα, να καλλιεργήσουν το αισθητικό τους κριτήριο, να ψυχαγωγηθούν. Όλες αυτές οι ανάγκες καλύπτονται μέσα από τη λογοτεχνία.³⁴

Η επίδραση της αφηγηματικής λογοτεχνίας και ειδικά της μυθοπλαστικής διαδικασίας στην ανάπτυξη και διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού θεωρείται αναμφισβήτητη. Συντελεί στην ηθική και συναισθηματική ωρίμανση του αναπτυσσόμενου ατόμου και την

²⁹ βλ. Τ. Τσιλιμένη, 2002, σ. 12.

³⁰ βλ. Τ. Τσιλιμένη, *Οι μικρές ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970 - 1990*, Αθήνα 2002, σσ. 43-49.

³¹ βλ. Τ. Τσιλιμένη, 2002, σσ. 6-9.

³² βλ. Τ. Τσιλιμένη, *Οι μικρές ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970 - 1990*, Αθήνα, 2002, σ. 13.

³³ βλ. Ρ. Παπανικολάου - Τ. Τσιλιμένη, *Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο*, Αθήνα 2002, σσ. 18-19.

κοινωνικοποίησή του. Θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς πως η λογοτεχνία αποτελεί το ιδανικότερο μέσο για την ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού αφού περικλείει μια δυναμική που της επιτρέπει να επέμβει στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Μέσω του μηνύματος του κειμένου, η σκέψη του παιδιού μετασχηματίζεται σε πράξη.³⁵

Στην ψυχή του παιδιού και στην ψυχή του παιχνιδιού βρίσκεται η ρίζα της ανθρώπινης δημιουργικότητας, αφού στον μαγικό άξονα του παιχνιδιού συγκλίνουν, προπονούνται και συντονίζονται όλοι οι άξονες και όλες οι δυναμικές της παιδικής ψυχής. Και ο μαγικός άξονας του παιχνιδιού γίνεται πιο μαγικός όταν συναντά τον άξονα της γλώσσας.³⁶

Η γλώσσα κάνει δυνατό να σχηματιστούν οι λογικές έννοιες και ορίζει το χαρακτήρα τους· η γλώσσα με τη μορφή της καθορίζει τη μορφή της σκέψης. Ο άνθρωπος σκέπτεται με λέξεις και με εικόνες. Με τη γλώσσα εντάσσεται το παιδί στην ανθρώπινη κοινωνία και επικοινωνεί με το γονικό του παρελθόν. Στη συνύφανση γλώσσας και σκέψης είναι σημαντική η συμβολή του λογοτεχνικού λόγου. Ο λογοτεχνικός λόγος είναι δραστικός, και γι' αυτό, από τη μια γοητεύει το νέο άνθρωπο ενώ από την άλλη ξυπνάει τις δημιουργικές του δυνάμεις.³⁷

Σημαντικό, οπωσδήποτε, ζήτημα για την αφηγηματική λογοτεχνία είναι η επίδραση που έχει δεχτεί από τη λαϊκή λογοτεχνία όχι μόνο στο θέμα αλλά και στον τρόπο και στη δομή της αφήγησης. Η λαϊκή λογοτεχνία είναι η ακένωτη δεξαμενή που αξιοποιείται από την επώνυμη λογοτεχνία για να παραχθούν έργα υψηλής πνοής. Άλλωστε, η λαϊκή παράδοση και γενικά η λαογραφία υπήρξαν πηγή έμπνευσης για την ποίηση, την πεζογραφία αλλά και το θέατρο.³⁸

³⁴ βλ. Ρ. Παπανικολάου - Τ. Τσιλιμένη, *Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο*, Αθήνα 2002, σσ. 18.

³⁵ βλ. Τ. Τσιλιμένη, *Οι μικρές ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970 - 1990*, Αθήνα, 2002, σ. 13.

³⁶ βλ. Ρ. Παπανικολάου - Τ. Τσιλιμένη, *Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο*, Αθήνα 2002, σσ. 11.

³⁷ βλ. Ρ. Παπανικολάου - Τ. Τσιλιμένη, *Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο*, Αθήνα 2002, σ. 43.

³⁸ βλ. Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, Αθήνα 1997, σσ. 95 - 96.

«Η πρακτική της μυθοπλαστικής ιστορίας είναι η προνομιακή ώρα του ονείρου, της φαντασίας, όμως είναι εξίσου και ώρα επικοινωνίας», γράφει ο Ζορζ Ζαν, στο έργο του «Η δύναμη των παραμυθιών».³⁹

Είναι αξιοσημείωτη η διαπίστωση ότι οι εργασίες που ασχολούνται με τη δομή, τη σημασία ή την ερμηνεία των μυθοπλαστικών ιστοριών εφαρμόζονται σε σύνολα ιστοριών που τα χαρακτηρίζουν συγκεκριμένες σταθερές. Το πιο εντυπωσιακό παράδειγμα είναι αυτό του Β. Πρόπ, ο οποίος στο έργο του *Μορφολογία του παραμυθιού*, δηλώνει ότι διεξήγαγε την ανάλυσή του στηριζόμενος σε εκατό λαϊκά ρώσικα παραμύθια. Όμως, στην πραγματικότητα ο Πρόπ δεν στηρίζεται παρά σε μαγικά παραμύθια, δηλαδή σε αφηγήσεις στις οποίες η πλοκή προχωρεί και οι καταστάσεις περιπλέκονται ή επιλύονται χάρη στην επέμβαση του μαγικού ή του υπερφυσικού στοιχείου.⁴⁰

Ο Πρόπ, πριν επιχειρήσει την ανάλυσή του, εξασφαλίζει ένα συγκεκριμένο αριθμό οργάνων - νόμους. Παρατηρεί ότι αυτά τα εργαλεία «δεν αφορούν παρά στη λαογραφία» και «δεν αφορούν σε μια ιδιομορφία» του παραμυθιού αυτού καθαυτού. Στη μελέτη του παραμυθιού η μόνη σημαντική ερώτηση είναι να ξέρει κανείς τι κάνουν τα πρόσωπα · το ποιος το κάνει και πως αποτελούν ερωτήσεις που τίθενται δευτερευόντως. Καλεί «λειτουργία»⁴¹ την ενέργεια ενός προσώπου όπως αυτή καθορίζεται από την οπτική γωνία της σημασίας της για την εξέλιξη της πλοκής.⁴²

Στη συνέχεια, ο Πρόπ διατυπώνει τρεις παρατηρήσεις υπό τη μορφή κανόνων: 1) Οι λειτουργίες είναι τα θεμελιώδη συστατικά μέρη του παραμυθιού, 2) Ο αριθμός των λειτουργιών που περιέχει το παραμύθι είναι περιορισμένος, 3) Η διαδοχή των λειτουργιών είναι πάντοτε απαράλλακτη.⁴³

³⁹ βλ. Ζορζ Ζαν, *Η δύναμη των παραμυθιών*, Αθήνα, 1996.

⁴⁰ βλ. Ζορζ Ζαν, *Η δύναμη των παραμυθιών*, Αθήνα, 1996, σ. 32.

⁴¹ βλ. Propp, V.G., *Μορφολογία του παραμυθιού*, μετ. Αριστέα Παρίση, Αθήνα 1987, σσ. 31-32.

⁴² βλ. Ζορζ Ζαν, *Η δύναμη των παραμυθιών*, Αθήνα 1996, σ. 137.

⁴³ βλ. Ζορζ Ζαν, *Η δύναμη των παραμυθιών*, Αθήνα 1996, σ. 137.

Συγκεκριμένα, αναλύοντας τη δομή του λαϊκού παραμυθιού με ιδιαίτερη προσοχή στα ρώσικα λαϊκά παραμύθια, ο Προπ κατάφερε να διατυπώσει τρεις αρχές⁴⁴ σύμφωνα με τις οποίες τα σταθερά στοιχεία, μόνιμα στα παραμύθια, είναι οι λειτουργίες των πρωταγωνιστών, ανεξάρτητα από τον εκτελεστή και από τον τρόπο εκτέλεσης, ο αριθμός των λειτουργιών που εμφανίζονται στα παραμύθια της μαγείας είναι περιορισμένος και τέλος σύμφωνα με τον Προπ, η διαδοχή των λειτουργιών είναι πάντα ίδια.⁴⁵

Στο σύστημα του Πρόπ οι λειτουργίες⁴⁶ είναι τριάντα μια και αρκούν, με τις παραλλαγές και τις εσωτερικές διαρθρώσεις τους, να περιγράψουν τη μορφή των παραμυθιών.⁴⁷

Οι βασικές λειτουργίες μυθοπλασίας ενός παραμυθιού από παιδιά - κομβικές λειτουργίες αφηγηματικής δομής είναι η απαγόρευση - παράβαση, η δολιοφθορά (εμφάνιση του κακού) η αναχώρηση του ήρωα, ο βοηθός του ήρωα, το μαγικό μέσο, η μεταφορά του ήρωα στον τόπο δολιοφθοράς, ή του μαγικού, η πάλη - νίκη, η επιστροφή (καταδίωξη - διάσωση), η τιμωρία του κακού και τέλος ο γάμος - αμοιβή.⁴⁸

Ο Προπ, έχοντας ως κανόνα την άποψη «ότι η μελέτη των μορφών είναι μελέτη των μεταβολών», επικέντρωσε την προσοχή του στη συγχρονική - μορφολογική ανάλυση του παραμυθιού. Όσο δεν υπάρχει ορθή μορφολογική επεξεργασία, δεν θα μπορεί να υπάρχει και ορθή ιστορική επεξεργασία.⁴⁹

⁴⁴ βλ. Τ. Τσίλιμνη, «Μυθοπλασία μικρών ιστοριών - δημιουργική γραφή», διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, ΒΟΛΟΣ 2001, σσ. 55-58.

⁴⁵ βλ. Τζιάνι Ροντάρι, *Γραμματική της φαντασίας - Εισαγωγή στην τέχνη να επινοείς ιστορίες*, Αθήνα 2001, μτφ. Γιώργος Κασαπίδης, σ. 94.

⁴⁶ «Ως λειτουργία, εννοείται η ενέργεια ενός δρώντος προσώπου, που ορίζεται από την άποψη της σημασίας της για την πορεία της δράσης. Είναι τα μόνιμα, σταθερά στοιχεία του παραμυθιού ανεξάρτητα από το ποιοι και πως τις επιτελούν. Οι λειτουργίες συγκροτούν τα θεμελιώδη συστατικά μέρη του παραμυθιού». Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Προπ, *Μορφολογία του παραμυθιού*, μετ. Αριστέα Παρίση, Αθήνα, 1987, σ. 27.

⁴⁷ βλ. Τζιανι Ροντάρι, *Γραμματική της φαντασίας - Εισαγωγή στην τέχνη να επινοείς ιστορίες*, Αθήνα 2001, σσ. 94 - 95.

⁴⁸ βλ. Τ. Τσίλιμνη, «Μυθοπλασία μικρών ιστοριών - Δημιουργική γραφή >>, διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, Βόλος 2001, σ.57

⁴⁹ βλ. Ευάγγελος Αυδίκος, *Το λαϊκό παραμύθι- Θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα 1994, σ.67

Σχετικά με τη μυθοπλαστική δυνατότητα των παιδιών θεωρείται ότι τα πρώτα λογοτεχνικά έργα των παιδιών διακρίνονται από δυο τυπικές παραλλαγές αντιμετώπισής τους. Αυτές αποτελούν την υπερβολική τρυφερότητα και την αδιαφορία, η αναγωγή δηλαδή των πρώτων δημιουργικών προσπαθειών σε ταλέντο και η ολοκληρωτική άρνηση του δικαιώματος για αυτοτελή δημιουργία του παιδιού.⁵⁰

Όμως οι δημιουργικές ικανότητες της τέχνης του γραπτού λόγου πρέπει να αναπτύσσονται σε κάθε παιδί και απέναντι στην παιδική συγγραφική προσπάθεια πρέπει να τηρείται ίδια στάση, δηλαδή, ενθαρρυντική και υποστηρικτική ώστε «να ανέβουν τα παιδιά τα σκαλιά της λογοτεχνικής δημιουργίας και να πειραματιστούν με την αυτοέκφραση μέσω του γραπτού λόγου».⁵¹

Η πραγματική καλλιτεχνική δημιουργία που έχει σημασία για τον δημιουργό αρχίζει από τη σύνθετη αυτοτελή διαδικασία θεώρησης, κρίσης και εκτίμησης εκείνων που δεν εκτιμήθηκαν ως τότε από κανέναν άλλον ή για την ακρίβεια εκτιμήθηκαν με διαφορετικό τρόπο. Η καλλιέργεια της ικανότητας για αυτοτελή καλλιτεχνική εκτίμηση είναι έργο δύσκολο αλλά εφικτό. Η λογοτεχνική δημιουργία του παιδιού έχει για την ώρα υποκειμενική και όχι αντικειμενική σημασία. Ωστόσο κατά την εκτίμηση των έργων του μικρού συγγραφέα έχει σημασία να υποστηρίζεται η σπίθα της δημιουργίας του.⁵²

3.3. Δημιουργική γραφή και τεχνικές μυθοπλασίας

Η γλώσσα είναι κυρίως μέσο επικοινωνίας, έχει πανανθρώπινη ισχύ και είναι σε χρήση απ' όλες τις ανθρώπινες ομάδες και δεν υπήρξε εποχή της

⁵⁰ βλ. Σχολική ηλικία, μετ. Βασίλης Ζούνης *Τα πρώτα σχολικά χρόνια*, Αθήνα 1985, σσ.365-368

⁵¹ βλ. Σχολική ηλικία, μετ. Βασίλης Ζούνης, *Τα πρώτα σχολικά χρόνια*, Αθήνα 1985, σ. 368.

⁵² βλ. Σχολική ηλικία, μετ. Βασίλης Ζούνης, *Τα πρώτα σχολικά χρόνια*, Αθήνα 1985, σ.368-369

ιστορίας της ανθρωπότητας που να μη χρησιμοποιήθηκε. Η γλώσσα συνδέεται με τη σκέψη. Είναι κοινωνικό φαινόμενο και αναγκαίο όργανο επικοινωνίας. Η γλωσσική έκφραση παρουσιάζεται με δυο παραμέτρους: τον προφορικό και τον γραπτό λόγο.⁵³ Το γραπτό κείμενο αποτελείται από σημάδια χαραγμένα σε μια επιφάνεια, ενώ ο προφορικός λόγος αποτελεί μια διαδοχή ήχων. Η επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων με τον προφορικό λόγο είναι άμεση ενώ στον γραπτό λόγο είναι έμμεση.⁵⁴

Η σημασία του γραπτού λόγου είναι μεγάλη. Αποτυπώνει την ιστορία, την ιδεολογία, τις φιλοσοφικές σκέψεις, τα επιστημονικά επιτεύγματα, την κουλτούρα μιας ανθρώπινης κοινότητας, τα μεταφέρει και τα διατηρεί στο διηνεκές. Η γνώση του γραπτού λόγου αποτελεί βασικό στόχο κάθε πολιτισμένου ανθρώπου. Οι μέθοδοι πρόσκτησης του γραπτού λόγου και οι τεχνικές καλλιέργειές του, απασχόλησαν και απασχολούν παιδαγωγούς, ψυχολόγους και γλωσσολόγους προκειμένου η γνώση του γραπτού λόγου να αποκτηθεί στο έπακρο από το μαθητικό πληθυσμό.⁵⁵

Η γραφή αποτελεί την μεγαλύτερη τεχνολογική εφεύρεση του ανθρώπου και είναι αναμφίβολα κάτι παραπάνω από βοήθημα μνήμης. Πρωτίστως είναι ένα μέσο έκφρασης και επικοινωνίας. Για να γίνει εφικτή η επικοινωνία μέσω της γραφής υπόκειται σε κανόνες. Η γραφή χρησιμοποιείται για πολλαπλούς επικοινωνιακούς σκοπούς.⁵⁶

---

⁵³ «Ο λόγος συγκατασκευάζει και σκέφτεται. Αυτός έθεσε νόμους, όρισε το δίκαιο και το άδικο και ίδρυσε πόλεις. Ο λόγος είναι που καθοδηγεί και κατευθύνει τα έργα και τις σκέψεις μας. Τον μεταχειρίζονται μάλιστα όσοι έχουν περισσότερο μυαλό. Εκφράζοντας μια σκέψη, αμέσως γεννιέται μια άλλη και δεν έρχεται η υψηλότερη σκέψη αν δεν διατυπωθεί με το λόγο ή απλούστερη». Σχετικά με τη διαδικασία της επικοινωνίας του γραπτού λόγου βλέπε Γιώργος Κυριαζόπουλος, *Παιδική ηλικία - ενδιαφέροντα και κίνητρα για μάθηση*, χ.τ. 1990, σ. 22.

⁵⁴ βλ. Χρήστος Γκόλιαρης, *Πρόσκτηση και καλλιέργεια της γλωσσικής έκφρασης (προφορικής και γραπτής) στο Δημοτικό Σχολείο*, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 14-16.

⁵⁵ βλ. Χρήστος Γκόλιαρης, *Πρόσκτηση και καλλιέργεια της γλωσσικής έκφρασης (προφορικής και γραπτής) στο Δημοτικό Σχολείο*, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 16-17.

⁵⁶ «Οι επικοινωνιακοί σκοποί αφορούν στις επιστολές, ενημερωτικά κείμενα, κείμενα με οδηγίες χρήσης, διαφημιστικά κείμενα, πολιτικά άρθρα, ομιλίες, λογοτεχνικά κείμενα» βλέπε Τ. Τσιλμμένη «Μυθοπλασία μικρών ιστοριών - δημιουργική γραφή», διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, ΒΟΛΟΣ 2001, σ. 60.

Με τη λέξη γραφή εννοείται η έκφραση του εσωτερικού κόσμου του ανθρώπου με γραπτά σύμβολα, δηλαδή τα γράμματα. Η γραφή είναι τέχνη, η οποία συνίσταται στην κατάλληλη διάταξη και σύνθεση των γραμμάτων, ώστε να αποδίδουν στον αναγνώστη ακριβή αντίληψη των ψυχικών περιεχομένων του γράφοντος. Οι αρχές της γέννησης της γραφής θα πρέπει να αναζητηθούν στην εσωτερική ανάγκη του ανθρώπου να ανακοινώσει στους συνανθρώπους του τον εσωτερικό του κόσμο με γραφικές παραστάσεις.⁵⁷

Με την έννοια δημιουργική εννοείται η διαδικασία η οποία συμπεριλαμβάνει όλες τις τεχνικές ανάπτυξης και έκφρασης της δημιουργικότητας του ατόμου.⁵⁸ Η ικανότητα του ανθρώπου να παρουσιάζει τις σκέψεις του με έναν ουσιαστικά νέο, πρωτότυπο τρόπο που να ξεφεύγει από τα συνηθισμένα, χαρακτηρίζεται ως δημιουργικότητα.⁵⁹ Είναι μια φαντασία ή μια σύνθεση σκέψεων που δεν είναι απλή παράθεση ή συρραφή λογισμών. Η δημιουργικότητα μπορεί να περιλαμβάνει τη διαμόρφωση νέων συστημάτων, τη μεταφορά γνώριμων σχέσεων σε νέες καταστάσεις, όπως και το σχηματισμό νέων συσχετισμών.⁶⁰

Με βάση τα αποτελέσματα ερευνών της ψυχολογίας που μελετούσε τη δημιουργική σκέψη⁶¹ και την αντίληψη για την ελεύθερη έκφραση στο χώρο της παιδαγωγικής αναπτύχθηκε η δημιουργική γραφή η οποία ήδη έχει στις

---

⁵⁷ βλ. Χρήστος Γκάλιαρης, *Πρόσκτηση και καλλιέργεια της γλωσσικής έκφρασης (προφορικής και γραπτής) στο Δημοτικό Σχολείο*, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 37.

⁵⁸ βλ. Τ. Τσιλιμένη, «Η Μυθολογία μικρών ιστοριών - δημιουργική γραφή», διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, Βόλος 2001, σ. 61.

⁵⁹ Ο G. Rontari στο βιβλίο του, *Η Γραμματική της φαντασίας*, σ. 206 σημειώνει πως: Η δημιουργικότητα είναι συνώνυμο της αποκλίνουσας σκέψης, αυτής δηλαδή που έχει την ικανότητα να σπάει συνεχώς τα σχήματα της εμπειρίας. Είναι δημιουργικό ένα μυαλό που πάντα δουλεύει, που πάντα ρωτάει ...

⁶⁰ βλ. Αλβανούδη Ζ, Γρόσδος Στ., Καλλιμάνη Ευ, Καλέτος Γ, Ντάγιου Ευ, και Τσακαλίδου Α., «Μορφές επικοινωνίας και παιδική δημιουργικότητα», *Virtual School, The sciences of Education Online*, τόμος 1, τεύχος 2 Αύγουστος 1998, πηγή από ιστοσελίδα του internet: <http://www.auth.gr/virtualschool/1.2/Praxis/Albanoudi.html>.

⁶¹ βλ. Γιώτα Ξανθάκου, *Η δημιουργικότητα στο σχολείο*, Αθήνα 1998, σ. 34, η οποία μελετά τις νοητικές διεργασίες και τα κριτήρια δημιουργικής σκέψης και βλ. Nicky Hayes, *Εισαγωγή στην Ψυχολογία*, Β' τόμος, μετ. Ιωάννης Ν. Παρασκευόπουλος, Αθήνα 1998, σ.σ. 245-254, όπου γίνεται εκτενέστερη ανάλυση των θεωριών της γνωστικής ανάπτυξης των παιδιών από τους Piaget, Bruner, Vygotsky.

ευρωπαϊκές χώρες αξιόλογη ιστορία στη διδακτική του γραπτού λόγου. Η δημιουργική γραφή στο χώρο της εκπαίδευσης⁶² προσφέρεται ιδιαίτερα για την παραγωγή κειμένων από τα παιδιά. Ευρύτερη εφαρμογή μπορεί να βρει στον τομέα παραγωγής λογοτεχνικών κειμένων. Γενικά η δημιουργική γραφή έχει σκοπό να οδηγήσει τους εμπλεκόμενους με αυτή, στην εξοικείωση και στην έκφραση με διάφορες μορφές λόγου.⁶³

Λαμβάνοντας υπόψη το διαδικαστικό - δομικό μοντέλο διδασκαλίας του γραπτού λόγου, ο εκπαιδευτικός ακολουθώντας τεχνικές έμπνευσης, μπορεί να εμπλέξει τα παιδιά στη διαδικασία της δημιουργικής γραφής με σκοπό την καλλιέργεια της φαντασίας και του γραπτού αφηγηματικού λόγου και την ενεργοποίηση - πυροδότηση της δημιουργικότητας των παιδιών.⁶⁴ Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας εκτός της προσωπικής έκφρασης και επικοινωνίας είναι η δημιουργία μιας «λογοτεχνίας των παιδιών».⁶⁵

Η δημιουργική γραφή ως εκπαιδευτική μέθοδος προσεγγίζει με βιωματικό τρόπο το λόγο και τις δυνατότητες του κινούμενου στον άξονα έκφραση και μάθηση μέσω παιχνιδιού. Στόχος της δημιουργικής γραφής για παιδιά είναι η εξοικείωση τους με το λόγο, η εξερεύνηση των δυνατοτήτων του και η ανακάλυψη των προσωπικών τρόπων γραφής⁶⁶.

---

⁶² Ο Ευάγγελος Αυδίκος στο βιβλίο του *Το λαϊκό παραμύθι*, σ. 20 εκδ. Οδυσσέας, 1994, επισημαίνει την αναγκαιότητα αξιοποίησης του λαϊκού αφηγηματικού λόγου από τους φοιτητές των Παιδαγωγικών Τμημάτων και τους δασκάλους.

⁶³ βλ. Τ. Τσιλιμένη, «Μυθοπλασία μικρών ιστοριών - δημιουργική γραφή», διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, ΒΟΛΟΣ, 2001, σσ. 61-62.

⁶⁴ «Στο παρελθόν μιλούσαμε για δημιουργικότητα σε σχέση σχεδόν πάντα με τις επονομαζόμενες εκφραστικές δραστηριότητες και το παιχνίδι, περίπου σε αντίθεση με άλλες εμπειρίες, όπως η μαθηματικο - επιστημονική έκφραση, η έρευνα του περιβάλλοντος η ιστορικο - γεωγραφική έρευνα. Το γεγονός ότι ακόμα και τα πιο αφοσιωμένα και με καλές προθέσεις άτομα συνδέουν εκ των πραγμάτων το ρόλο της δημιουργικότητας με τις στιγμές που απαιτούν ελάχιστη αφοσίωση είναι ίσως η καλύτερη απόδειξη ότι το απάνθρωπο σύστημα στο οποίο ζούμε θέτει ως έναν από τους πρωταρχικούς στόχους την καταπίεση των δημιουργικών δυνατοτήτων της ανθρωπότητας. Μιλώντας ακόμα και για τους παιδαγωγικούς χώρους, διαπιστώνουμε ότι τα θεμελιώδες - χαρακτηριστικά της πιθανότητας εκ μέρους του χρήστη να χρησιμοποιεί απέναντί του μια συμπεριφορά όχι πια παθητικής αποδοχής, αλλά δραστήριας και δημιουργικής επέμβασης στον ίδιο του τον τρόπο να υπάρχει ...». Ο Τζάνι Ροντάρι στο βιβλίο του *Γραμματική της φαντασίας - εισαγωγή στην τέχνη να επινοείς ιστορίες*, Αθήνα 2001, σσ. 205 - 206.

⁶⁵ βλ. Τ. Τσιλιμένη, «Μυθοπλασία μικρών ιστοριών - δημιουργική γραφή», διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, ΒΟΛΟΣ 2001, σ. 64.

⁶⁶ βλ. Τ. Τσιλιμένη, 2001, σσ. 64-65.

Τα στοιχεία που δείχνουν τις δομές και τις συμβάσεις του δημιουργικού γραψίματος ενός αφηγηματικού κειμένου είναι η εισαγωγή στα πρόσωπα και στο πρόβλημα, η παρουσίαση του κύριου ήρωα, η ηθογραφία του κεντρικού ήρωα που φανερώνει τις προθέσεις του, οι αντίπαλες δυνάμεις, η ανάπτυξη του προβλήματος των ηρώων που παρουσιάστηκαν, η ενορχήστρωση των αντιθέσεων που δημιούργησαν τη δράση και τη λύση, η ρήξη των αντιπάλων, η σύγκρουση, η μετάβαση από την αρχική κατάσταση στην τελική, η κορύφωση της κρίσης και τέλος η λύση και αποκατάσταση των πραγμάτων⁶⁷.

Στο χώρο της σχολικής εκπαίδευσης η ανάπτυξης της δημιουργικότητας αποτελεί βασική προϋπόθεση για κάθε είδους έκφραση και επικοινωνία. Η καλλιέργεια της δημιουργικότητας μπορεί να επιτευχθεί μέσα από όλους τους τομείς του αναλυτικού προγράμματος του σχολείου. Ο τομέας της λογοτεχνίας ενδείκνυται ιδιαίτερα για την ευαισθητοποίηση των παιδιών στην αξία της γραφής είτε ως μέσο επικοινωνιακό είτε ως μέσο ευχαρίστησης⁶⁸.

Τα ερεθίσματα που θα υποκινήσουν τη δημιουργικότητα των παιδιών και θα τα οδηγήσουν στην σύνθεση ιστοριών ή στον άμεσο αυτοσχεδιασμό και δράση μπορεί να είναι οπτικά, ακουστικά ή ο συνδυασμός και των δυο. Οπτικό ερέθισμα μπορεί να είναι μια φωτογραφία, μια αφίσα, μια βαλίτσα, μια μάσκα, ένα τοπίο, μια βιτρίνα, μια αίθουσα ενός μουσείου, ένα έργο ζωγραφικής ή σταμπωτό⁶⁹, ένα αντικείμενο ενώ ακουστικό ερέθισμα θα μπορούσε να είναι μια μουσική σύνθεση, μια ραδιοφωνική συνομιλία, ένα ηχητικό ντοκουμέντο (καβγάς σε πανηγύρι)⁷⁰.

⁶⁷ βλ. Τ. Τσιλιμένη, «Μυθοπλασία μικρών ιστοριών - δημιουργική γραφή», διδακτικές πανεπιστημιακές σημειώσεις, Βόλος 2001, σσ. 62-63.

⁶⁸ βλ. Τ. Τσιλιμένη, 2001, σ. 64.

⁶⁹ βλ. Λαογραφικό ιστορικό μουσείο Λάρισας, *Τα Ελληνικά Σταμπωτά 18ος - 20ος αιώνας*, Αθήνα 1997.

⁷⁰ βλ. Αλκηστις, *Το βιβλίο της δραματοποίησης*, Αθήνα 1998, σσ. 129-136.

Ο εκπαιδευτικός δημιουργεί το κλίμα και προσφέρει ερεθίσματα για την διαδικασία της ελεύθερης μυθοπλασίας. Ο Τζιάνι Ροντάρι στη Γραμματική της φαντασίας, 2001 αναφέρει το «φανταστικό διώνυμο» σαν μέσο για την πρόκληση της φαντασίας και τη δημιουργία αυτοσχέδιων ιστοριών. Το «φανταστικό διώνυμο» είναι συνήθως λέξεις που περνώντας διάφορες συνειρμικές διαδικασίες, οργανώνουν τη σκέψη του παιδιού και καταλήγουν στη μυθοπλασία. Συμπερασματικά διαπιστώνεται πως απαιτείται μια προσεγμένη και προγραμματισμένη μεθοδολογία αυτοσχεδιασμού εκ μέρους του εκπαιδευτικού, μια επιλογή ερεθισμάτων που ανταποκρίνονται στο επίπεδο των παιδιών και τέλος μια καταγραφή του αποτελέσματος.⁷¹

Η δημιουργία αυτοσχέδιων ιστοριών προϋποθέτει λειτουργία σκέψης, φαντασίας και λόγου. Βαθμιαία η διαδικασία αυτή οργανώνει το λόγο και βοηθά το παιδί να οργανώνει με τη σειρά του απλές δομές πρότασης. Έτσι επικοινωνεί με το περιβάλλον, συνδιαλέγεται λεκτικά και προσπαθεί να αναγνωρίσει τον κόσμο⁷². Οι Ρ. Παπανικολάου και Τ. Τσιλιμένη στο βιβλίο τους *Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο*, 2002 σημειώνουν πως «αν θέλουμε να διδάξουμε σε κάποιον να σκέφτεται, πρέπει πρώτα να τον διδάξουμε να επινοεί»⁷³.

Ο αυτοσχεδιασμός μυθοπλαστικών ιστοριών αποτελεί μια παιδαγωγική πράξη που ελευθερώνει το δυναμικό των παιδιών, που δημιουργεί έδαφος και κίνητρα ανέλιξης της δημιουργικότητάς τους, που οδηγεί μέσα από τον πειραματισμό και την ενεργητική συμμετοχή των παιδιών σε μια απολαυστική κατάκτηση και βίωση της γνώσης⁷⁴.

Η παιδική λογοτεχνία εξυπηρετεί παιδαγωγικές και αισθητικές ανάγκες. Το παιδί ικανοποιείται σαν ακροατής αλλά και σαν δημιουργός. Συχνά, φτιάχνει τις δικές του ιστορίες σε κάθε οργανωμένη ή ελεύθερη απασχόληση. Οι φανταστικές αυτές δημιουργίες αποδεσμευμένες από

⁷¹ βλ. Τ. Τσιλιμένη, 2001, σσ. 44-46.

⁷² βλ. Τ. Τσιλιμένη, 2001,

⁷³ βλ. Ρ. Παπανικολάου - Τ. Τσιλιμένη, *Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο*, Αθήνα, 2002, σσ. 53-54.

⁷⁴ βλ. Αλκηστις, *Το βιβλίο της δραματοποίησης*, Αθήνα 1998.

κανόνες, είναι αναμφισβήτητα δημιουργήματα τέχνης. Η ενάσχοληση των παιδιών με τον αυτοσχεδιασμό ιστοριών καλλιεργεί και αναπτύσσει τη γλώσσα, τη φαντασία, την εφευρετικότητα και την κοινωνικοποίησή του. Ο αυτοσχεδιασμός μυθοπλαστικών ιστοριών αποτελεί έμφυτη τάση των παιδιών για λεκτική έκφραση, προσωπική δημιουργία, στοιχεία που συμβάλουν στην καλλιέργεια του απελευθερωτικού λόγου.⁷⁵

Η πρόταση είναι η βασική μονάδα απαρτισμένου λόγου και ο σχηματισμός της αποτελεί την πρώτη και βασική προϋπόθεση στην τεχνική καλλιέργειας της γραπτής έκφρασης. Με βάση μια εικόνα γίνεται δυνατή η διαδικασία δημιουργίας μιας πρότασης σε ατομικό ή εταιρικό επίπεδο. Επίσης η πρόταση μπορεί να δημιουργηθεί με ερέθισμα πολλών ομαδοποιημένων ασύνδετων λέξεων ώστε να διαταχθούν σε μια λογική σειρά και να συνταχθεί μια κανονική πρόταση⁷⁶.

Η διαδικασία παραγωγής κειμένου αποτελείται από φάσεις που αλληλοσυνδέονται και αλληλοτροφοδοτούνται και είναι διδάξιμες σε κάθε ενδιαφερόμενο (συγγραφέα - μαθητή)⁷⁷.

Η σύνθεση κειμένου με βάση λέξεις - κλειδιά αποτελεί μια τεχνική με αρχική φάση τη σύνθεση προτάσεων με δοσμένες ασύνδετες λέξεις. Με ερέθισμα τις λέξεις κλειδιά, τα παιδιά καλούνται να συνθέσουν μια δική τους ιστορία. Οι λέξεις αυτές λειτουργούν σαν «πilotοι» που οδηγούν το διαφέρον και τη δημιουργική σκέψη των παιδιών σε κανάλια γραπτής έκφρασης⁷⁸.

Η προσωπικότητα του εμπνευστή στη διαδικασία δημιουργίας κειμένου από παιδιά Δημοτικού είναι καθοριστικής σημασίας στην ανάπτυξη και καλλιέργεια της δημιουργικότητας του παιδιού. Βασικές προϋποθέσεις για μια ελεύθερη και δημιουργική έκφραση των παιδιών αποτελεί η ενθάρρυνση και η αποδοχή. Για την έκφραση της δημιουργικής των παιδιών, από την

⁷⁵ Για τα αυτοσχέδια παραμύθια και τις υποστηρικτικές τεχνικές των νηπιαγωγών - εμπνευστών, βλ. Τ. Τσιλιμένη, 2001, σ. 41-45.

⁷⁶ βλ. Χρήστος Γκόλιαρης, *Πρόσκτηση και καλλιέργεια της γλωσσικής έκφρασης στο Δημοτικό Σχολείο*, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 85.

⁷⁷ βλ. Τ. Τσιλιμένη, 2001.

⁷⁸ βλ. Τ. Τσιλιμένη, 2001, σ. 93.

πλευρά του παιδαγωγού απαιτείται η ενθάρρυνση της δημιουργικής σκέψης, η δημιουργία πλούσιου σε ερεθίσματα περιβάλλον, η δημιουργία καταστάσεων προβληματισμού, ο σεβασμός στις απόψεις και ιδέες του παιδιού και η καθοδήγηση σε θέματα τεχνικής. Απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η ακολουθία τεχνικών και μεθόδων που θα του παρέχουν τη δυνατότητα έκφρασης αλλά και οργάνωσης⁷⁹.

---

⁷⁹ βλ. Τ. Τσιλιμένη, 2001, σ. 68-69.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ

4.1. Γεωγραφικός προσανατολισμός-Ιστορική πορεία

Τα Αμπελάκια¹, βρίσκονται σε απόσταση 31 χιλιόμετρα από τη Λάρισα, την πρωτεύουσα της περιφέρειας Θεσσαλίας, 125 χιλιόμετρα από τη Θεσσαλονίκη και 355 χιλιόμετρα από την Αθήνα, την πρωτεύουσα της Ελλάδος. Βρίσκονται σε μια περιοχή έξοχης φυσικής ομορφιάς, η οποία προσφέρει στους επισκέπτες της, την δυνατότητα να απολαύσουν τα βουνά, τα δάση, τους φημισμένους αρχαιολογικούς της χώρους, ενώ είναι ταυτόχρονα εύκολο να προσεγγίσουν τις ακτές του Αιγαίου.

Η ιστορική κοινότητα των Αμπελακίων που ιδρύθηκε τον 14ο αιώνα είναι τοποθετημένη 450 μέτρα πάνω από το επίπεδο της θάλασσας, σε αμφιθεατρική θέση στην Δυτική πλευρά του όρους Κίσαβος στις δασώδεις πλαγιές του νότιου άκρου της κοιλάδας των Τεμπών, στην είσοδο της ενδογενούς Ελλάδας και στο πάλαι ποτέ μυθικό κέντρο λατρείας του θεού Απόλλωνα.²

Στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές της Όσας και του Ολύμπου συντελείται το θαύμα του β' μισού του 18ου αιώνα. Η οικοτεχνία μετεξελίχθηκε σε μια ανθηρή βιοτεχνία την οποία προώθησε ένα δυναμικό εμπόριο, που ανέπτυξαν κατά βάση οι Αμπελακιώτες.³

Οι παραδοσιακές τεχνικές, οι παραδοσιακές μορφές συνεταιρισμού, οι «συντροφικές»⁴, η ευφορία του κάμπου της Αγιάς, του Συκουρίου, η φθηνή εργατική δύναμη, προσαρμόστηκαν στις ανάγκες τόσο της εσωτερικής

---

¹ «Τα Αμπελάκια πήραν το όνομά τους από τα αμπέλια που άνθιζαν εκεί από τους παλιούς καιρούς. Κάποιοι άλλοι υποστηρίζουν ότι το όνομα είναι μια πρόσμειξη της λέξης Αμφι - λάκια (= ανάμεσα στις κοιλάδες) αφού είναι κτισμένη στη μέση τεσσάρων κοιλοτήτων της οροσειράς» για περισσότερες πληροφορίες βλέπε Σπανός Κώστας «Η ίδρυση των Αμπελακίων», πρακτικά του Α' Συνεδρίου Αμπελακιώτικων Σπουδών, 1996, σσ. 19-20.

² βλ. Διαμαντοπούλου, Διαμ. Αναστασία, *Αμπελάκια - Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική*, Αθήνα, 1986, σσ. 9-10.

³ βλ. Γουργιώτη Λένα, «Βιοτεχνιών συνέχειες - τα σταμπωτά Τυρνάβου», Λαογραφικό ιστορικό μουσείο Λάρισας, κείμενο από το βιβλίο *Τα Ελληνικά Σταμπωτά 18ος - 20ος αιώνας*, Λάρισα, 1997, σσ. 86 - 90.

⁴ βλ. Αβραμόπουλος Π. Μιχ., *Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια*, 1961.

οργάνωσης σε τοπικό επίπεδο, όσο και στις επικρατούσες στο εξωτερικό (κεντρική Ευρώπη κυρίως)⁵ συνθήκες αγοράς, τις ανάγκες της οποίας καλούνταν να καλύψουν οι Θεσσαλικές βιοτεχνίες του Τυρνάβου, της Ραψάνης, της Αγιάς, της Τσαριτσάνης και σε υψηλότερο βαθμό των Αμπελακίων.⁶

Ανεξάρτητα από την διαμάχη των ειδικών για τη μορφή που είχε λάβει η συνεργασία των Αμπελακιωτών Συνεταιρισμός - ο πρώτος στον κόσμο - θα πρέπει να σταθεί κανείς στη σαφή εκμετάλλευση των παραδοσιακών τεχνικών βαφής⁷, στην εκμετάλλευση της ντόπιας παραγωγής του ριζαρίου⁸, του βαμβακιού⁹ και την επεξεργασία του και στην επιδέξια εκμετάλλευση κάποιων εξειδικευμένων απασχολήσεων στον Τύρναβο¹⁰ (σταμπωτά μαντήλια), στην Αγιά (τσεβρέδες) εκτός από την εμπορία βαμβακιού, νημάτων, λεύκων και ερυθροβαφών και στο ανθρώπινο δυναμικό που με κορυφαίους τους Αμπελακιώτες στελέχωσαν συντροφιάς των Αμπελακίων και της Αγιάς.¹¹

Τα Αμπελάκια έγιναν πασίγνωστα στην Ευρώπη και απέσπασαν το ενδιαφέρον πολλών περιηγητών Ελλήνων και ξένων και ιστορικών, στους οποίους οφείλονται πολύτιμες πληροφορίες για τις δραστηριότητες των κατοίκων και για το επίπεδο του πολιτισμού και της εκπαίδευσης.¹²

⁵ βλ. Μαριάδης Σταύρος, «Η κοινή συντροφιά των Αμπελακίων», πρακτικά του Α΄ Συνεδρίου Αμπελακιωτικών σπουδών, ό.π., σσ. 24-25.

⁶ βλ. Ηλίας Ι. Νικολόπουλος, «Οι εμπορικές σχέσεις των Αμπελακίων με τις χώρες της κεντρικής Ευρώπης», πρακτικά του Α΄ Συνεδρίου Αμπελακιωτικών σπουδών, ό.π., σσ. 49-56.

⁷ «Παρά τις απόπειρες να παραχθεί το χρώμα με τη γνησιότητα και την ομορφιά του τουρκικού ερυθρού, ακόμα και το 1846 καμία νεότερη ανακάλυψη δεν είχε αντικαταστήσει την παλιά και χρονοβόρα μέθοδο βαφής, τη γνωστή στη Δύση ως αδριανοπολιτάνικη τεχνική. Εντυπωσιακό είναι ότι, το 1878, δέκα χρόνια μετά και την ανακάλυψη της χημικής αλιζαρίνης που αντικαθιστούσε το φυτικό ριζάρι η διαδικασία της ερυθροβαφής παρέμενε χρονοβόρα και εργατικά κλειστή απέναντι σε τρίτα πρόσωπα που δεν εργάζονταν στα ειδικά βαφεία» για λεπτομέρειες βλέπε Όλγα Κατσαρδής - Hering, *Τεχνίτες και τεχνικές βαφής νημάτων*, Αθήνα - Αμπελάκια, 2003, σ. 177.

⁸ «Από τα υλικά που απαιτούνταν για την ερυθροβαφή των νημάτων, το ριζάρι ήταν το πιο απαραίτητο σε μεγάλες ποσότητες» λεπτομέρειες για το φυτό ριζάρι δίνει η Όλγα Κατσαρδής - Hering στο βιβλίο της *Τεχνίτες και τεχνικές βαφής νημάτων*, 2003, σσ. 201-205.

⁹ Λεπτομερείς πληροφορίες για την πορεία του βαμβακιού παρουσιάζονται στο βιβλίο της Όλγας Κατσαρδής - Hering, *Τεχνίτες και τεχνικές βαφής νημάτων*, 2003, σσ. 77-80.

¹⁰ βλ. Γουργιώτη Λένα, «Βιοτεχνιών συνέχειες - τα σταμπωτά Τυρνάβου», Λαογραφικό Ιστορικό Μουσείο Λάρισας, *Τα Ελληνικά Σταμπωτά 18ος - 20ος αιώνας*, Εκδόσεις Καπόν, Λάρισα, 1997, σσ. 86-90.

¹¹ βλ. Αβραμόπουλος Π. Μιχ., *Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια*, Χ.Γ., 1961.

¹² βλ. Μαριάδης Σταύρος, «Η κοινή συντροφιά των Αμπελακίων», πρακτικά του Α΄ Συνεδρίου Αμπελακιωτικών Σπουδών, ό.π., σσ. 24-25.

Θα έλεγε κανείς για τις αρχές του 19ου αιώνα ό,τι ειπώθηκε για τις αρχές του 18ου αιώνα. Μια σειρά δυσμενών συγκυριών στο χώρο της περιοχής της Λάρισας, συνοδεύουν την οικονομική κατάρρευση των συντροφιών της ορεινής και ημιορεινής ζώνης.¹³

Τα Αμπελάκια αναπτύχθηκαν τον 18ο αιώνα και από ένα σκοτεινό και απομονωμένο χωριό στο λόφο, έγινε μια εντυπωσιακή και ξακουστή εμπορική και βιομηχανική πόλη. Σε αυτό το σημείο είναι σκόπιμο να επισημανθεί πως η προκοπή των Αμπελακίων δεν στηρίχθηκε σε κάποια θεωρία αλλά ακολούθησε μια απλή πορεία, αυτήν της χαλιναγώγησης των κοινωνικών αντιθέσεων μέσω της ένωσης των κατοίκων.¹⁴

Ενώ ο Θεσσαλικός κάμπος βρισκόταν υπό βαριά τουρκική καταπίεση, στα Αμπελάκια, ανθοφορούσε η κοινωνική ιδέα, το συλλογικό πνεύμα και το συνεταιριστικό πνεύμα. Η κοινή συντροφιά¹⁵ κατόρθωσε να συμβιβάσει τα συμφέροντα των αιώνιων αντιπάλων, του κεφαλαίου και της εργασίας σε μια εποχή όπου αναδυόταν ο στυγνός καπιταλισμός.¹⁶

Επιχειρήσεις όπως αυτές των Αμπελακίων, που άνθισαν με ασφάλεια σε ένα κλίμα όπου επικρατούσε αναρχία, αναζήτησαν αγορές προς το εξωτερικό. Ο πρώτος συνεταιρισμός είχε ήδη ιδρυθεί.¹⁷

---

¹³ βλ. CD-ROM, «Νομός Λάρισας», Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων (ΤΕΔΚ) Νομού Λάρισας.

¹⁴ βλ. CD-ROM, «Αμπελάκια - Το στολίδι της Θεσσαλίας», Copyright 1997, DIMITRA I.T.D. (Εργαστήριο Multimedia Εφαρμογών - ΚΕΚ ΔΗΜΗΤΡΑ).

¹⁵ βλ. Σταύρος Μαριάδης «Η κοινή συντροφιά των Αμπελακίων», πρακτικά του Α΄ Συνεδρίου Αμπελακιώτικων σπουδών, ό.π. σσ. 23-25.

¹⁶ βλ. CD-ROM, Αμπελάκια - Το Στολίδι της Θεσσαλίας, Copyright 1997, DIMITRA I.T.D. (Εργαστήριο Multimedia Εφαρμογών - ΚΕΚ ΔΗΜΗΤΡΑ).

¹⁷ βλ. Αβραμόπουλος, Π., Μιχ., *Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια*, Χ.Τ. 1961.

4.2. Συνεταιρισμός Αμπελακίων: ακμή - παρακμή

Η Κοινή Συντροφιά ήταν μια Συνεργατική Εταιρία με έδρα την Κοινότητα των Αμπελακίων η οποία αποτελούνταν από 22 μικρά χωριά της περιοχής. Τα μέλη της εταιρίας αυτής ανέρχονταν σε 6.000 και αποτελούνταν από κεφαλαιούχους και γαιοκτήμονες, που συμμετείχαν τόσο προσωπικά όσο και με το χρήμα και τα κτήματα, από τους τεχνίτες που συμμετείχαν με την γνώση τους και από τους εργάτες και εργάτριες που συμμετείχαν με την προσωπική τους εργασία.¹⁸

Η σύνθεση αυτή των μελών της Κοινής Συντροφιάς αποτελεί το χαρακτηριστικό εκείνο διαφοροποιό στοιχείο σε σύγκριση με παρόμοιες εταιρίες πριν και μετά από αυτήν, το οποίο από τότε και μέχρι σήμερα προκάλεσε και προκαλεί ακόμη τον θαυμασμό όλων των ειδικών και μη μελετητών.¹⁹

Και αυτό συμβαίνει διότι η κοινή συντροφιά των Αμπελακίων κατόρθωσε να συμβιβάσει και να εξομαλύνει κατά ένα κοινά αποδεκτό τρόπο, για τριάντα και πλέον χρόνια, τις κοινωνικές ανισότητες μεταξύ των διαφόρων παραγωγικών τάξεων, οι οποίες ανισότητες τότε και σήμερα, στα πλαίσια του αχαλίνωτου καπιταλισμού, αποτελούν τις βασικές εστίες των κοινωνικών αναταραχών και όχι μόνο.²⁰

Τα κέρδη ήταν τόσο μεγάλα που ο Συνεταιρισμός είχε την δυνατότητα να συντηρεί γιατρούς, σχολεία, νοσοκομεία, ταμείο περίθαλψης για την

¹⁸ βλ. Ηλίας Παν. Γεωργίου, *Ιστορία και Συνεταιρισμός των Αμπελακίων*, Αθήνα, 1951, σσ.3-5.

¹⁹ «Πώς άνευ κυβερνητικής βοήθειας, άνευ νομοθετικής κυρώσεως, άνευ ερίδων μεταξύ κεφαλαιούχων και εργατών πώς άνευ επαναστάσεων είχαν ομαλώς επιτευχθή δια μόνης της κοινοτικής και ιδιωτικής πρωτοβουλίας να συννεοηθώσι τα κεφάλαια μετά της εργασίας, επ' ωφελεία πτωχών τε και πλουσίων; Πώς κατωρθώθη, ώστε παντός η εργασία ν' αμειφθή δικαίως, εν μέτρω αναλόγω της συμβολής πως εφηρμόσθη εν τη κοινωνία εκείνη, ότι παρήγγειλεν ο Αριστοτέλης ήτοι να υπάρχει αναλογία μεταξύ απολαύσεων και εργασίας». Για λεπτομέρειες βλέπε Φιλάρετος Ν. Γιώργιος, *Συνεργατικοί συνεταιρισμοί*, 2η έκδοση, Αθήνα ό.π. σσ. 16-17.

²⁰ βλ. Ξύτσας, Β./ Κοσμανός, Δ. *Τα Ιστορικά Αμπελάκια*, Θεσσαλονίκη, 1974, σσ. 13-15.

παροχή βοήθειας σε ανάπηρους εργάτες, καθώς και ένα εργαστήριο πειραματικής φυσικής.²¹

Έτσι, το άφθονο χρήμα από τη μια μεριά και η μόρφωση και η συνεχής επαφή με την πολιτισμένη Ευρώπη από την άλλη, έκαναν τ' Αμπελάκια την εποχή της ακμής τους να μοιάζουν σαν μια ωραία και συγχρονισμένη Ευρωπαϊκή πόλη. Στους δρόμους του χωριού ακούγονταν από τους κατοίκους με ευχέρεια η Γαλλική, η Γερμανική, η Ιταλική και η Αγγλική γλώσσα.²²

Στο τέλος λοιπόν του 18ου αιώνα, τα Αμπελάκια έγραψαν ένα ολόκληρο κεφάλαιο στην ιστορία του πολιτισμού της μοντέρνας Ελλάδας με τη δημιουργία του πρώτου συνεταιρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο συνεταιρισμός αυτός, πέτυχε να στήσει ένα δίκτυο πώλησης, του βαμβακονήματος σε δεκαεπτά παραρτήματα, οκτώ ευρωπαϊκών χωρών, όπου υπήρχαν σημεία πώλησης.²³

Παρόλα αυτά, είναι ανάγκη να επισημανθεί ότι στην παραδεισένια αυτή κοινότητα, έφθαναν οι αναστεναγμοί των συμπατριωτών τους. Και είναι η τραγική ειρωνεία που δηλώνει στα Αμπελάκια τα πλούτη και την ελευθερία, ενώ λίγο πιο κάτω στέναζε ο υπόδουλος Θεσσαλικός κάμπος από τη σκλαβιά και τη φτώχεια.

Τα Αμπελάκια λοιπόν, ζώντας μέσα στην ευτυχία και τη δόξα τους, υπήρξαν και αγωνιστές των δεινών της σκλαβωμένης πατρίδας. Και είναι αναρίθμητες οι προσφορές και οι θυσίες, σε χρήμα και σε αίμα στην υπόθεση της εθνικής μας αναγεννήσεως.²⁴

Δυστυχώς, όμως, για τα Αμπελάκια αλλά και γενικά για τον νεοελληνικό πολιτισμό και την πανανθρώπινη οικονομική ζωή, ο περίφημος συνεταιρισμός των Αμπελακίων κράτησε πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Τα

²¹ βλ. Βασίλειος Ξύτσας & Δημήτριος Κοσμανάς, *Τα ιστορικά Αμπελάκια Λαρίσης - ο πρώτος συνεταιρισμός του κόσμου*, Θεσσαλονίκη 1974.

²² βλ. Ηλίας Παν. Γεωργίου, 1951, σσ. 30-52.

²³ βλ. Αβραμόπουλος Π. Μιχ., *Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια*, Χ.Τ., 1961, σσ. 10-12.

²⁴ βλ. Αβραμόπουλος Π. Μιχ., *Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια*, Χ.Τ. 1961, σσ. 11-12.

αίτια της παρακμής αυτής της τεράστιας άνθησης και ευημερίας είναι πολλά και ποικίλα.²⁵

Ο κλονισμός της Ευρωπαϊκής οικονομίας από τους Ναπολέοντειους πολέμους²⁶ και ιδιαίτερα η χρεοκοπία του Αυστριακού δημοσίου και η πτώχευση των Αυστριακών Τραπεζών²⁷, στις οποίες οι Αμπελακιώτες είχαν τις περισσότερες καταθέσεις, ήταν η βασική ίσως αιτία κατάρρευσης του οικονομικού οικοδομήματος που είχαν κτίσει οι Αμπελακιώτες. Την κατάσταση δυσχέραινε η καταστρεπτική μανία του Αλή - Πασά για την πάταξη του Αμπελακιώτικου εμπορίου.²⁸

Η Συντροφιά των Αμπελακίων χάθηκε, όταν ο κύκλος ζωής της μεθόδου που χρησιμοποιούσαν, έκλεισε με την εμφάνιση νέων μεθόδων ερυθράς βαφής στην Αγγλία. Τα Αγγλικά νήματα, ήταν χαμηλότερης τιμής, λόγω χαμηλότερου μεταφορικού κόστους και οικονομιών κλίμακας.²⁹ Η ζωή του μοναδικού πολυεθνικού Συνεταιρισμού των Αμπελακίων έφτασε στο τέλος, όταν μια πιο ανεπτυγμένη τεχνολογία πήρε τη θέση της στην αγορά. Η προηγούμενη νέα τεχνολογία στην Αγγλία και η απόκτηση των τεχνολογικών αυτών τεχνικών, ήταν παράγοντες που κατέστρεψαν την αποτελεσματικότητα του εθνικού συστήματος διαχείρισης και οδήγησαν στην λήξη της Συντροφιάς των Αμπελακίων.³⁰

Ο τελευταίος λόγος, ο οποίος αποκρύπτεται από πολλούς Έλληνες συγγραφείς, είναι οι διχόνοιες που φούντωσαν ανάμεσα στους μετόχους της

²⁵ βλ. Ηλίας Παν. Γεωργίου, 1951, ό.π., σσ. 11-12.

²⁶ «Ο Ναπολέον Ι (1769 - 1821) Αυτοκράτορας της Γαλλίας ένας από τους μεγαλύτερους στρατιωτικούς αρχηγούς όλων των εποχών, κατέκτησε το μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης. Κατόρθωσε να κλείσει όλους τους εμπορικούς δρόμους προς το εξωτερικό». Βλέπε CD-ROM Αμπελάκια - Το στολίδι της Θεσσαλίας, ό.π.

²⁷ «... Το καταστρεπτικόν του Αλή - πασά έργον συνεπλήρωσεν η πτώχευσις του δημοσίου ταμείου της Αυστρίας και των Αυστριακών τραπεζών, εν αις κατεβροχθίσθησαν εν έτει 1811 δέκα περίπου εκατομμύρια φράγκων, διότι ο συνεταιρισμός των Αμπελακίων ευρέθη σφόδρα εκτεθειμένος εν Βιέννη, ένθα, ως ειρήται, είχαν ούτος το μεγαλύτερον των εμπορικών συμφερόντων, κέντρον», βλέπε Φιλάρετος Ν. Γεώργιος, *Συνεργατικοί συνεταιρισμοί*, ό.π., σσ. 27-28.

²⁸ βλ. Βασίλειος Ξύτσας και Δημήτριος Κοσμανός, 1974.

²⁹ βλ. Μαριάδης Σταύρος, «Η κοινή συντροφιά των Αμπελακίων», Πρακτικά του Α΄ Συνεδρίου Αμπελακιώτικων σπουδών, ό.π., σσ. 30-31.

³⁰ «... ως αποφασιστική αιτία διαλύσεως του συνεταιρισμού αναφέρεται και ο συναγωνισμός της αγγλικής βιομηχανίας, λίαν ανεπτυγμένης και διεκδικούσας κατά τον Ούσιγκ τα παλαιά πρωτεία της. Διότι η βιομηχανία του Μάντσεστερ είχε εν τω μεταξύ δια των τελειοποιήσεών της επιτελέσει «εμπορικήν επανάστασιν» ...». Βλέπε Ηλίας Παν. Γεωργίου, 1951, ό.π., σ. 75.

κοινής Συντροφιάς. Πρόκειται για τον πιο σοβαρό, ίσως ελόγο για την τελειωτική διάλυση της κοινής Συντροφιάς.³¹

Μετά τη διάλυση του συνεταιρισμού, από εκείνους που μείνανε στα Αμπελάκια, άλλοι διατηρούν μερικές συντροφίες και εμπορεύονται υφαντά, σιτάρια και μπογιές³², άλλοι ασχολούνται με διάφορα επαγγέλματα ή με την εισαγωγή μπαχαρικών, νημάτων, λαδιού, ζάχαρης και άλλοι καλλιεργούν αμπέλια ή εμπορεύονται κρασιά.³³

Δεν ήταν δυνατόν να ξεπέσει εύκολα και αβίαστα, ούτε να εξαφανιστεί έτσι απότομα ένας τέτοιος κόσμος. Ο πλούτος και ο πολιτισμός που πέρασε από πάνω του, άφησε πολλές δυνάμεις. Και πραγματικά τα Αμπελάκια μέχρι το 1940 ήταν μια από τις ζηλευτές σε κοινωνία, αρχοντιά και ευημερία κωμοπόλεις της Θεσσαλίας.³⁴

Το περίφημο «Ελληνομουσείο» έπαψε για λίγο να λειτουργεί, αλλά οι Αμπελακιώτες κατάφεραν μετά από πολύ προσπάθεια να το επαναλειτουργήσουν.³⁵

4.3. Ιστορικό - Λαογραφικό Μουσείο Αμπελακίων

Όπως συχνά συμβαίνει στους κύκλους των πολιτισμών, αυτό που έμεινε από το εκπληκτικό εκείνο φαινόμενο, την κυψέλη των μελισσών³⁶, είναι η πολύτιμη ιστορική μνήμη. Μπορεί τα περίφημα κόκκινα νήματα να αποσύρθηκαν στο περιθώριο, παραμυθένια μεν αλλά αναχρονιστικά, όμως η συνεταιριστική ιδέα, η κοινωνική οργάνωση με τη συλλογική βούληση, η κοινοπραξία, η αλληλεγγύη, η κοινωνική πρόνοια παραμένουν ιδέες

³¹ «... μεταξύ των αιτιών της διαλύσεως της Κοινής Συντροφιάς αναφέρονται ορθώς και οι εσωτερικοί έριδες και ταραχαί των συνεταιρών. Ο Μπωζούρ επισκεφθείς τα Αμπελάκια αναφέρει μετά την εκ των αξιώσεων των αρχηγών και της αλαζονείας των νεοπλούτων διάλυσιν της παλαιάς εταιρείας επεκράτησε μεταξύ των Αμπελακιωτών πνεύμα δυσπιστίας και φθόνου και ότι όλα τα συνθέτονα τον ελληνικόν χαρακτήρα φυλόνικα πάθη». Βλέπε Ηλίας Παν. Γεωργίου, 1951, ό.π., σ. 75.

³² βλ. Αβραμόπουλος Π. Μιχ., *Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια*, ό.π. σσ. 12-13.

³³ «... το κρασί των Αμπελακίων έχει την καλλιτέραν γεύσιν εξ όλων των της Ελλάδας, εδώ ευρίσκει τις το ελαφρόν και διαυγές κόκκινον κρασί το κάλλιστον εις όλην την Ελλάδα». Μητράκος Κων/νος, «Κρασιά Αμπελακίων», κείμενο από τα πρακτικά του Α΄ Συνεδρίου Αμπελακιώτικων σπουδών, ό.π., σσ. 75-76.

³⁴ βλ. Σολομού Ξανθάκη Βάσα, «Αμπελάκια, το λίκνο του Συνεταιρισμού», Η καθημερινή - Επτά Ημέρες, Σεπτέμβριος 2000, σσ. 8-9.

³⁵ βλ. CD-ROM, Αμπελάκια - Το στολίδι της Θεσσαλίας, ό.π.

³⁶ βλ. Φιλάρετος Ν. Γεώργιος, *Συνεργατικοί συνεταιρισμοί*, ό.π., σ. 25.

ασυναγώνιστες όπως η Δελφική Ιδέα, το Ολυμπιακό Πνεύμα και καθιστούν την μικρή κωμόπολη μοναδικό στην ιστορία μοντέλο μορφοποίησης κοινωνικών θεσμών και κοινωνικών κατακτήσεων.³⁷

Την καθιστούν επίσης αναπόφευκτο υπόδειγμα για τους σημερινούς Αμπελακιώτες. Όσα αρχοντικά σώζονται, οι ιδιοκτήτες τους τα συντηρούν με τον προσωπικό τους μόχθο και τα άλλα σπίτια, τα καινούριοχτισμένα έχουν κι αυτά την αισθητική και την ποιότητα που απαιτεί η ιστορική συνοχή.³⁸

Ο οικισμός κηρύχθηκε διατηρητέος και διάφοροι οργανισμοί έχουν στρέψει τελευταία έντονους τους προβολείς επάνω του. Παρ' όλα αυτά, τα ιστορικά Αμπελάκια δεν απέφυγαν από το να γίνουν απλώς πέρασμα τουριστικό.³⁹ Το χωριό - μουσείο, που άλλοτε ευεργετήθηκε με τα Μανιάρεια Σχολεία⁴⁰ από τον φωτισμένο άνδρα Διαμαντή Μάνιαρη⁴¹, ζηλωτή της ελληνικής παιδείας, σήμερα δεν έχει πια παιδιά. Έτσι ως σύγχρονο πολιτιστικό και εκπαιδευτικό κέντρο τα Αμπελάκια δεν εκπέμπουν κανένα μήνυμα.

Κι όμως, ο επισκέπτης που φτάνει σ' αυτόν τον εντυπωσιακό σε φυσική καλλονή χώρο, κάτι σαν να περιμένει. Τα περιποιημένα σπίτια, οι ιστορικές μνήμες, που γίνονται θρύλοι στα χείλη των Αμπελακιωτών, η ευγενική φιλοξενία, οι αρχοντικοί τρόποι, τα δυο ισχυρά αλλά ανεκμετάλλευτα, κληροδοτήματα, του Αστερίου Αλεβίζου⁴² και του Διαμαντή Μάνιαρη, και η πρόσφατη συνύπαρξη μαζί με τις άλλες πέντε

³⁷ βλ. Γιούργος Κωστής, «Των Ελλήνων οι Κοινότητες», Η Καθημερινή - Επτά Ημέρες», 17.9.2000, σ. 2.

³⁸ βλ. Αναστασία Διαμ. Διαμαντοπούλου, «Η αρχιτεκτονική των Αρχοντικών των Θεσσαλικών Αμπελακίων», κείμενο από τα πρακτικά του Α' Συνεδρίου Αμπελακιώτικων σπουδών, 1996, σσ. 33-37.

³⁹ βλ. Παν. Δικτόπουλος, «Η Τουριστική προβολή των Αμπελακίων», κείμενο από τα πρακτικά του Α' Συνεδρίου Αμπελακιώτικων σπουδών, 1996, σσ.84-90.

⁴⁰ βλ. Δημήτριος Θ. Κοσμανός, «Αδαμάντιος Μανιάρης - Εθνικός Ευεργέτης» κείμενο από τα πρακτικά του Α' Συνεδρίου Αμπελακιώτικων σπουδών, 1996, σσ. 68-75.

⁴¹ βλ. Δημήτριος Θ. Κοσμανός, 1996, ό.π., σσ. 68-75.

⁴² «Ευεργέτης και έμπορος, γεννημένος στα Αμπελάκια, είχε την φήμη ενός πολύ καλού επιχειρηματία. Στην διαθήκη του το 1891, αφήνει την περιουσία του που ανερχόταν σε 2000 οθωμανικές λίρες, ώστε να δημιουργηθεί ένας βαμβακόμυλος και ένα εργοστάσιο στο τριώροφο αρχοντικό του στα ΑΜπελάκια». Βλέπε Αβραμόπουλος Π. Μιχ., Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια, Χ.Τ., 1961, σ. 13.

ιστορικές κοινότητες, στο δίκτυο «των Ελλήνων οι Κοινότητες» ιχνογραφούν αχνά ένα όραμα.⁴³

Το Εθνικό δίκτυο παράδοσης πολιτισμού και κοινοτικού βίου «των Ελλήνων οι Κοινότητες»⁴⁴ είναι μια πρωτότυπη μορφή τοπικής αυτοδιοίκησης και ανάπτυξης υπερτοπικού ενδιαφέροντος και σημασίας. Υπήρξε προϊόν των ανησυχιών και των αξιών που μοιράζονται οι έξι κοινότητες που το αποτελούν, οι οποίες, σε αναγνώριση των ιστορικών και άλλων ιδιαιτεροτήτων τους, εξαιρέθηκαν από το σχέδιο «Καποδίστριας».⁴⁵

Έτσι οι κοινότητες των Αμπελακίων, της Μακρινίτσας, του Νυμφαίου, της Οίας, του Πανόρμου και του Παπίγκου, έχουν κερδίσει προ πολλού το χρόνο με το μέρος τους. Πρόκειται για ξεχωριστά δείγματα αντοχής στη δοκιμασία του χρόνου. Μετρούν το παρελθόν τους με αιώνες και τον πλούτο τους με παραδόσεις ζωντανές. Αποτελούν δείγματα μοναδικής λαϊκής αρχιτεκτονικής και εξόχου λαϊκού πολιτισμού.⁴⁶

Σήμερα απομεινάρια του λαμπρού πολιτισμού και της οικονομικής άνθησής τους αποτελούν οι εκκλησίες τους, λιγοστά αρχοντικά, όσα αντιστέκονται στο χρόνο και στην αδιαφορία των ανθρώπων, ιδιωτών και κρατικών λειτουργιών, καθώς και σπάνιες εικόνες και βιβλία, ιστορικά έγγραφα και αντικείμενα των βιοτεχνικών και αγροτοκτηνοτροφικών ενασχολήσεων και είδη οικιακής χρήσης, τα οποία θα ήταν και αυτά καταδικασμένα σε αφανισμό αν δεν υπήρχαν κάποιοι Αμπελακιώτες, εραστές της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου τους, οι οποίοι συνέλεξαν και εξακολουθούν να συγκεντρώνουν τα απομεινάρια μιας λαμπρής εποχής της ελληνικής ιστορίας.

⁴³ βλ. Γιούργος Κωστής, «Ιων Ελλήνων οι Κοινότητες», Η Καθημερινή - Επτα Ημέρες, 17.9.2000 σ. 2.

⁴⁴ βλ. Γιούργος Κωστής, 2000, ό.π., σ. 14.

⁴⁵ βλ. Γιούργος Κωστής, 2000, ό.π., σ. 14.

⁴⁶ βλ. Γιούργος Κωστής, 2000, ό.π., σ. 14.

Ευτυχής συγκυρία ήταν για τα Αμπελάκια ότι ο «Σύνδεσμος Αμπελακιωτών και φίλων των Αμπελακίων»⁴⁷ με πρόεδρο την κυρία Φανή Καντώνια, πήρε την απόφαση να αναλάβει την ίδρυση και λειτουργία ενός πρότυπου Ιστορικού - Λαογραφικού Μουσείου στην κοινότητα Αμπελακίων.

Η αναζήτηση τρόπων και μέσων για την ίδρυση του μουσείου άρχισε το 1995.⁴⁸ Ένα χρόνο μετά, η γενναιοδωρία μέλους του Συνδέσμου, που αγόρασε και δώρισε στο σύνδεσμο το αρχοντικό του Μουλά (ο δωρητής θέλησε να τηρηθεί η ανωνυμία του, γεγονός που είναι προς τιμήν του) έδωσε το πράσινο φως για την ίδρυση του μουσείου.

Επειδή, τα οικονομικά του Συνδέσμου δεν ήταν ικανά να αναστηλώσουν το κτίριο και να το διαμορφώσουν κατάλληλα, ώστε να λειτουργήσει ως εκθεσιακός χώρος, τα μέλη του κατέβαλαν προσπάθειες και το έργο εντάχθηκε στο πρόγραμμα της Ε.Ε. Leader II (Ευρωπαϊκή Ένωση). Με τα χρήματα που διατέθηκαν από το πρόγραμμα αλλά και από τα έσοδα του Συνδέσμου (από εισφορές και χοροεσπερίδες συγκεντρώθηκαν 9 εκατομμύρια) ξεκίνησαν οι εργασίες αναστήλωσης και αποκατάστασης του αρχοντικού.⁴⁹

Στο μουσείο του οποίου τόσο η εξωτερική όψη όσο και η εσωτερική διαμόρφωση, είναι πιστή αναπαράσταση ενός κλασικού αμπελακιώτικου αρχοντικού, είχε μελετηθεί να εκτεθούν αντικείμενα από τον αγροτοποιομενικό και βιοτεχνικό βίο των κατοίκων του, αντικείμενα οικιακής χρήσης αλλά και θραύσματα τοιχογραφιών από αρχοντικά που δυστυχώς κατέρρευσαν τμήματα από ξυλόγλυπτα, μοναδικής αισθητικής, που κοσμούσαν τα αρχοντικά και βιτρώ.⁵⁰

⁴⁷ βλ. Χρυσάνθη Λαΐου - Αντωνίου, «Αγροτουρισμός - Γυναικείος Αγροτουριστικός συνεταιρισμός Αμπελακίων», κείμενο από πρακτικά του Α' συνεδρίου Αμπελακιώτικων σπουδών, 1996, σσ. 78-84.

⁴⁸ βλ. Ζησοπούλου Κατερίνα, «Αμπελάκια - μια κοινότητα - ένας πολιτισμός - μια λαμπρή ιστορία», Θεσσαλικές Επιλογές, τόμος 159, σ. 20.

⁴⁹ βλ. Ζησοπούλου Κατερίνα, ό.π.

⁵⁰ βλ. Ζησοπούλου Κατερίνα, «Αμπελάκια - μια κοινότητα - ένας πολιτισμός - μια λαμπρή ιστορία», Θεσσαλικές Επιλογές, τόμος 159, σ. 20.

Πρέπει να επισημανθεί ότι σχεδόν όλα τα εκθέματα είναι από τη συλλογή του καθηγητή κυρίου Ανδρέα Τσεργά που με την πρόεδρο του Συνδέσμου κυρία Φανή Καντώνια και τα μέλη του Δ.Σ. αθόρυβα και ακούραστα εδώ και πέντε χρόνια εργάστηκαν για την υλοποίηση του στόχου τους παρακινούμενοι από ανιδιοτελή αγάπη για την παράδοση και τον τόπο τους και με σαφή συνείδηση ότι πρόκειται για ένα έργο μεγάλης σημασίας για τα Αμπελάκια.⁵¹

Βρισκόμαστε στην εποχή αν όχι της κατάκτησης τουλάχιστον της αναζήτησης ηθικών, κοινωνικών και αισθητικών αξιών για να ξανακερδίσουμε τη ζωή μας. Αν αυτό πράγματι αποτελεί μια αλήθεια, τότε τα Αμπελάκια έχουν για μας μια απάντηση.

Το όνειρο έγινε πραγματικότητα. Η αγάπη κάποιων Αμπελακιωτών για τον τόπο τους και τη μεγάλη παράδοση και ιστορία του και η επιθυμία τους να διασώσουν ό,τι γέννησε, ό,τι δημιούργησε, ό,τι άγγιξε η γη και οι άνθρωποί του, μετουσιώθηκε σε έργο. Σε ένα μεγάλο έργο που θα μείνει στο χρόνο θεματοφύλακας του παρελθόντος και φωτοδότης του μέλλοντος, ώστε να θυμούνται οι παλιοί και να μαθαίνουν οι νεότεροι.⁵²

Το έργο αυτό δεν είναι άλλο από το Λαογραφικό - Ιστορικό Μουσείο των Αμπελακίων, το μεγάλο πολιτιστικό απόκτημα της κοινότητας, που εγκαινιάστηκε από τον πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Κωστή Στεφανόπουλο στις 14 Οκτωβρίου 2001.⁵³

Το φιλόξενο κατώφλι του Λαογραφικού - Ιστορικού Μουσείου των Αμπελακίων δέχθηκε τους πρώτους του επισκέπτες και ξεκίνησε τις παρεμβάσεις του στο χώρο της πνευματικής και πολιτιστικής ζωής της ευρύτερης περιοχής, όπως είναι και επιθυμία των ιδρυτών του, πέρα από τη διαφύλαξη της κληρονομιάς της ιστορικής κοινότητας.

⁵¹ βλ. Ζησοπούλου Κατερίνα, «Η αίγλη των Αμπελακίων», Θεσσαλικές Επιλογές, τόμος 179, σ. 12.

⁵² βλ. Ζησοπούλου Κατερίνα, «Η αίγλη των Αμπελακίων», Θεσσαλικές Επιλογές, τόμος 179, σ. 12.

⁵³ βλ. Ζησοπούλου Κατερίνα, «Η αίγλη των Αμπελακίων», Θεσσαλικές Επιλογές, τόμος 179, σ. 12.

Πριν μερικά χρόνια, η ίδρυση και λειτουργία ενός μουσειακού χώρου που θα στέγαζε όχι απλά τα απομεινάρια της νεότερης ιστορίας του ελληνισμού, αλλά του λαμπρότερου βίου που άνθισε στα σκιερά χρόνια της Τουρκοκρατίας, στα ορεινά Αμπελάκια, φάνταζε ως ένα εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα. Το πείσμα, όμως, των ανθρώπων του Συνδέσμου Αμπελακιωτών και φίλων των Αμπελακίων και προπάντων η αγάπη για τον τόπο τους και ο θαυμασμός και η αναγνώριση του λαμπρού παρελθόντος του ήταν τα γενεσιουργά αίτια του εγχειρήματος, που ταυτόχρονα τελεσφόρησαν θαυμαστά.

Ντόπιοι τεχνίτες εφαρμόζοντας αυστηρά παραδοσιακές τεχνικές, σμίλεψαν και έχτισαν την πέτρα, έκαναν την κεραμοσκεπή, επένδυσαν με ξύλο τις οροφές των δωματίων και έδωσαν με το χρωστήρα τους σ' αυτές και στους τοίχους εξαιρετικά διακοσμητικά μοτίβα μιμούμενοι την εσωτερική διακόσμηση των παλιών αμπελακιώτικων αρχοντικών.⁵⁴

Το αποτέλεσμα από τη δουλειά των παραδοσιακών τεχνιτών ήταν μοναδικό. Το παλιό αρχοντικό, ανακαινισμένο, απέκτησε ξανά κάτι από την παλιά του αίγλη και τα μέλη του Συνδέσμου φρόντισαν να του δώσουν και πνοή. Την πνοή του χθες όπως αυτή βρίσκεται μέσα σ' όλα τα αντικείμενα του παραδοσιακού πολιτισμού των Αμπελακίων.⁵⁵

Και καθώς καθένα κατάλοιπο του χθες, έπαιρνε τη θέση του μέσα στο αρχοντικό, ολοένα και περισσότεροι κάτοικοι της ορεινής κοινότητας άρχιζαν να ψαχουλεύουν τα σεντούκια, τα πατάρια, τις αποθήκες τους και ό,τι ανακάλυπταν, με χαρά άρχιζαν να το δωρίζουν στο Μουσείο. Οι χώροι του γέμισαν ασφυκτικά από λογίων λογίων αντικείμενα από την αγροτική ζωή, τον ποιμενικό βίο, τη βιομηχανία και βιοτεχνία των Αμπελακίων και τον καθημερινό βίο των ανθρώπων.

Αντικείμενα που συναντούμε ακόμη και σήμερα στην ελληνική ύπαιθρο, αλλά και σπάνια κομμάτια από την προεπαναστατική περίοδο και

⁵⁴ βλ. Ζησοπούλου Κατερίνα, «Η αίγλη των Αμπελακίων», Θεσσαλικές Επιλογές, τόμος 179, σ. 12.

την επανάσταση του 1821, φιλοξενούνται στο Λαογραφικό - Ιστορικό Μουσείο των Αμπελακίων.

Το σημαντικό στο εν λόγω μουσείο είναι ότι τα εκθέματα δεν παρουσιάζονται μέσα σε προθήκες, όπως συμβαίνει συνήθως σ' ένα μουσειακό χώρο, αλλά τα περισσότερα είναι τοποθετημένα μέσα στο φυσικό τους χώρο, απόλυτα εναρμονισμένα με τα άλλα αντικείμενα και όλα μαζί δίνουν ολοκληρωμένη την εικόνα ενός παλιού αμπελακιώτικου αρχοντικού στον καιρό της ακμής του, όταν δηλαδή η Κοινή Συντροφικά των Αμπελακίων είχε εξαπλώσει, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, τις πιο σημαντικές ευρωπαϊκές πόλεις.

Επομένως, ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα πολλά από τα εκθέματα να τα δει τοποθετημένα στο χώρο χρήσης τους αντλώντας με αυτό τον τρόπο άμεσα πληροφορίες γι' αυτά και σχηματίζει έτσι ολοκληρωμένη εικόνα για πτυχές του παραδοσιακού βίου.

Η διάσωση και φύλαξη όμως όλων των καταλοίπων του αμπελακιώτικου παρελθόντος και η έκθεσή τους δεν είναι ο μοναδικός στόχος της λειτουργίας του μουσείου. Βασικός σκοπός είναι το Λαογραφικό - Ιστορικό Μουσείο Αμπελακίων να αποτελέσει πυρήνα πολιτισμού, κύτταρο ανάπτυξης και πόλο έλξης επισκεπτών, αλλά και ανθρώπων του πνεύματος στην ιστορική κοινότητα φορέα διοργάνωσης και υλοποίησης ποικίλων καλλιτεχνικού και πνευματικού περιεχομένου εκδηλώσεων.

Έμφαση, πρέπει να δοθεί και στην καλύτερη γνωριμία και επαφή των παιδιών με την Αμπελακιώτικη ιστορία και πολιτισμό με την υλοποίηση ποικίλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Σε αυτό ακριβώς το σημείο, ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού θεωρείται κινητήριος δύναμη έτσι ώστε αυτή η κληρονομιά των Αμπελακίων να υπάρξει ως δυναμικό στοιχείο της εξελισσόμενης πραγματικότητας.

---

⁵⁵ βλ. Ζησοπούλου Κατερίνα, «Η αίγλη των Αμπελακίων», Θεσσαλικές Επιλογές, τόμος 179, σ. 12.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ – ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

1.1. Μεθοδολογία της έρευνας

Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι μια εκπαιδευτική διαδικασία που στηρίζεται σε ενεργητικές μεθόδους μάθησης που αναπτύσσεται με βάση τις ανάγκες και δυνατότητες του κοινού, τους περιορισμούς και τις δυνατότητες του χώρου και το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου.¹ Γενικός στόχος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι να γίνει η επίσκεψη στο μουσείο μια ευχάριστη και δημιουργική εμπειρία προσαρμοσμένη στις ανάγκες και τις δυνατότητες των μαθητών.

Ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, για την υλοποίηση των παιδαγωγικών στόχων του, πρέπει να περιλαμβάνει δραστηριότητες αυθόρμητες και προγραμματισμένες. Για να επιτευχθούν συγκεκριμένοι παιδαγωγικοί στόχοι του προγράμματος ο εκπαιδευτικός προγραμματίζει δραστηριότητες με ελκυστικό τρόπο και ωθεί τα παιδιά να συμμετέχουν σε αυτές.²

Τα παιδιά παρατηρούν, επεξεργάζονται, εξερευνούν το υλικό και στη συνέχεια ο μουσειοπαιδαγωγός μεθοδεύει την πορεία της δραστηριότητας ώστε μέσα από προβληματισμό και παρατήρηση να οδηγηθούν στην κατάκτηση νέων εμπειριών και γνώσης.

Βασική επιδίωξη της έρευνας υπήρξε η παρουσίαση της μουσειακής εφαρμογής να γίνει με τρόπο δημιουργικό για το παιδί – μαθητή, έτσι ώστε να μάθει διασκεδάζοντας και δημιουργώντας. Η προσέγγιση του θέματος δεν έγινε μόνο μέσα από τα ίδια τα μουσειακά αντικείμενα αλλά και με τη

---

¹ βλ. Αλκηστις, *Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι κι Αγγεία*, Αθήνα, 1996, σσ. 101-102.

² βλ. Μελίνα Γαροφαλάκη, *Φαντασία και αυτενέργεια*, Αθήνα 1997, σσ. 17-18.

βοήθεια κατάλληλου υλικού υποστήριξης και διάφορες δραστηριότητες – παιχνίδια.

Η μέθοδος παρουσίασης που εφαρμόστηκε περιλάμβανε αρκετές από τις γνωστές μορφές διδασκαλίας, ερωτοαπόκριση, κατευθυνόμενος διάλογος, μυθοπλαστική διαδικασία, υπόθεση, εικαστική δημιουργία, διερευνητική – βιωματική μάθηση με τη βοήθεια εκθεμάτων ως ερεθίσματα εν προκειμένω με τα ίδια τα μουσειακά αντικείμενα και τον περιβάλλοντα μουσειακό χώρο.

Έγινε προσπάθεια ο ρόλος του εμπνηχωτή να είναι συντονιστικός ώστε με κατάλληλες ερωτήσεις να δίνεται η ευκαιρία σε όλους τους μαθητές – επισκέπτες να προβληματίζονται, να εκφράζονται και να συμμετέχουν.

1.1.1. Το δείγμα της έρευνας (επιλογή πειραματικής ομάδας, σκοπός και στόχοι της έρευνας – εκπαιδευτικού προγράμματος)

Στο πλαίσιο του ερευνητικού σχεδιασμού, ως βασική προϋπόθεση για έγκυρη και αντικειμενική αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του προγράμματος και της μυθοπλαστικής διαδικασίας, τέθηκε η επιλογή μιας ομάδας από μαθητές της Δ' τάξης του 21ου δημοτικού δημόσιου σχολείου της Λάρισας που θα συνιστούσε την πειραματική ομάδα για την οποία σχεδιάστηκε και στην οποία εφαρμόστηκε το πιλοτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Για την υλοποίηση της διαδικασίας υιοθετήθηκαν σε γενικές γραμμές οι σχετικές επιδιώξεις – στόχοι του προγράμματος.

Προϋπόθεση της πειραματικής διαδικασίας υπήρξε η κατάστρωση και εκπόνηση ενός εκπαιδευτικού σχεδίου το οποίο να σέβεται τις αρχές της μυθοπλαστικής διαδικασίας: τη διαμόρφωση, δηλαδή, του κατάλληλου περιβάλλοντος, την καλλιέργεια όλων των νοητικών διεργασιών, την υιοθέτηση δημιουργικών διαδικασιών και τεχνικών παραγωγής ιδεών, την κατανόηση και διαμόρφωση των χαρακτηριστικών των μυθοπλαστικών

κειμένων, έτσι ώστε οι μαθητές να παράγουν προϊόντα – λόγο γραπτό ή προφορικό άρτιο και συνεχή που να ικανοποιεί το αίτημα της ποικιλίας και της διαφορετικότητας.

Επομένως, η διαφορά μεταξύ των ιστοριών των παιδιών εντοπίζεται στο διαφορετικό τρόπο προσέγγισης της μυθοπλαστικής διαδικασίας μέσω των διαφορετικών βιωμάτων τους και τη μεταδοτικότητα του μουσείου στο κάθε ένα ξεχωριστά.

Πιο συγκεκριμένα, κατά τη δημιουργική διαδικασία του προγράμματος που κορυφώθηκε με τη μυθοπλασία, στην πειραματική ομάδα τηρήθηκαν τα ακόλουθα:

- α) Οι μαθησιακοί στόχοι και ειδικότερα οι επιδιώξεις που αφορούν στην υιοθέτηση της υπόθεσης, του διαλόγου, της παρατήρησης, της γλωσσικής έκφρασης (προφορικής – γραπτής) διατηρήθηκαν και εμπλουτίστηκαν προκειμένου να εξηγηθούν τις αρχές της δημιουργικής διαδικασίας της μυθοπλασίας.
- β) Οι ασκήσεις – δραστηριότητες του εκπαιδευτικού προγράμματος σχεδιάστηκαν κατά τέτοιο τρόπο ώστε να κινητοποιούν τους μαθητές να ερευνούν και να ανακαλύπτουν τη γνώση, να παράγουν και να αξιολογούν τις παραγωγές τους, να συζητούν τα αποτελέσματα και να καταλήγουν στην κορυφαία μυθοπλαστική διαδικασία μέσα στο χώρο του μουσείου.
- γ) Εφαρμόστηκαν δημιουργικές τεχνικές, όπως είναι το φανταστικό διώνυμο³, η υπόθεση, ο διάλογος, η παρατήρηση και η προφορική συζήτηση, το παιχνίδι, η χειροτεχνία, η χρήση εικόνων και αντικειμένων, ώστε η μάθηση να συνδέεται με την ευχαρίστηση και την ενεργό εμπλοκή των μαθητών στη δημιουργική διαδικασία.
- δ) Παραχωρήθηκε χρόνος (όσο το επέτρεπε το χρονοδιάγραμμα του εκπαιδευτικού προγράμματος) για την μυθοπλαστική διαδικασία των παιδιών ώστε να λειτουργήσουν ελεύθερα και δημιουργικά.

1.1.2. Σκοπός και στόχοι της έρευνας (εκπαιδευτικού προγράμματος)

Ως σκοπός της έρευνας τέθηκε η μελέτη της δημιουργικής μυθοπλαστικής διαδικασίας των παιδιών της Δ' τάξης του δημοτικού σχολείου στο χώρο του λαογραφικού μουσείου Αμπελακίων Λάρισας. Η μελέτη αυτή επιχειρήθηκε μέσα από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο χώρο του μουσείου που ώθησε τα παιδιά στη βιωματική μάθηση και δημιουργική διαδικασία.

Ως κεντρικός στόχος της έρευνας τέθηκε ο σχεδιασμός, η εφαρμογή και η αξιολόγηση ενός πιλοτικού εκπαιδευτικού προγράμματος στα πλαίσια του μουσειακού χώρου, το οποίο να «σέβεται» τις βασικές αρχές της μυθοπλαστικής διαδικασίας, ήτοι:

1. Τη διαμόρφωση κατάλληλου περιβάλλοντος που να επιτρέπει την ανάπτυξη πρωτοβουλιών, την ελευθερία της προφορικής και γραπτής έκφρασης, την ψυχολογική προετοιμασία, τη μέθεξη και την αλληλεπίδραση ατόμου και αντικειμένου.
2. Την καλλιέργεια των νοητικών διεργασιών (παρατήρηση, υπόθεση, διάλογο) με ιδιαίτερη έμφαση στην καλλιέργεια της δημιουργικής σκέψης.
3. Την επινόηση, καταγραφή και ανάπτυξη των μεθόδων και τεχνικών παραγωγής ιδεών – ιστορίας.
4. Την κατάλληλη διαμόρφωση και χρήση των χαρακτηριστικών των μυθοπλαστικών κειμένων ώστε να ενεργοποιείται η ερευνητική – ανακαλυπτική διάθεση των παιδιών.

Ως στόχοι του εκπαιδευτικού προγράμματος τέθηκαν οι ακόλουθοι:

- α) Οι μαθητές να παράγουν ατομικά, προφορικά ή γραπτά, πολλά ποικίλα, ασυνήθιστα και επεξεργασμένα προϊόντα, να αναπτύξουν ικανότητες παρατήρησης, έρευνας, κατανόησης του παρελθόντος, να

³ βλ. Τζάνι Ροντάρι, *Γραμματική της φαντασίας*, Αθήνα 2001, σσ. 29-33.

χρησιμοποιήσουν γόνιμα τις αισθήσεις τους και να διευρύνουν την αισθαντικότητά τους.

- β) Να αναπτύξουν τις ατομικές τους δεξιότητες μέσα από τη δημιουργία, να ικανοποιήσουν την περιέργεια, να συγκινηθούν από τη βίωση ενός αντικειμένου, να απελευθερωθούν και να εκφραστούν αυθόρμητα.
- γ) Οι μαθητές να αποκτήσουν διερευνητικές στάσεις, ώστε να μην περιορίζονται σε μια μόνο ιδέα – λύση, την πρώτη που συλλαμβάνει η σκέψη, αλλά να προεκτείνουν την προσπάθεια και να εμμένουν με αναζητήσεις και υποθέσεις.
- δ) Να ασκήσουν την ικανότητα συνδιαλλαγής με το μουσείο και το ευρύτερο πολιτισμικό περιβάλλον, από μικρή ηλικία, να αυτενεργήσουν και να οδηγηθούν στην ανάπτυξη της μυθοπλαστικής ικανότητας.
- ε) Να αποκτήσουν τρόπους σύνδεσης με τα εκθέματα ώστε σε επόμενη επίσκεψη να μπορέσουν να τα παρατηρήσουν μόνα τους, να αναπτύξουν τις ατομικές τους δεξιότητες μέσα από την ευχέρεια προσέγγισης και επεξεργασίας των αντικειμένων του μουσείου που έχουν επιλεγεί για τη διεξαγωγή του προγράμματος.
- στ) Οι μαθητές να προσαρμόζουν και να χρησιμοποιούν τις γνώσεις σε διαφορετικούς τομείς της εμπειρίας, ανάλογα με τις ανάγκες της γραπτής ή προφορικής επικοινωνίας, να αναπτύξουν την κριτική στάση, να παράγουν προσωπικό λόγο.
- ζ) Οι μαθητές να μην αποκτήσουν μεμονωμένες γνώσεις, αλλά να συλλαμβάνουν έννοιες και να αποκτήσουν αναπαραστάσεις μέσα στις οποίες εντάσσεται και η μυθοπλαστική διαδικασία ως προφορικό ή γραπτό φαινόμενο.

Ως βασικές ερευνητικές υποθέσεις τέθηκαν οι ακόλουθες:

1. Τα αντικείμενα του λαϊκού πολιτισμού βοηθούν τους μαθητές ως προς τις επιδόσεις τους στη διαδικασία της μυθοπλασίας μέσα στο μουσείο;

2. Διαφοροποιούνται οι μαθητές ως προς τις επιδόσεις τους στη μυθοπλαστική διαδικασία η οποία προσφέρεται για την εμπλοκή των προσωπικών στοιχείων και βιωμάτων του μαθητή για την παραγωγή «πρωτότυπων» προφορικών ή γραπτών προϊόντων;
3. Ο χώρος του μουσείου βοηθάει ως ερέθισμα τους μαθητές να λειτουργήσουν μυθοπλαστικά;

1.1.3. Μέθοδος πειραματικής διαδικασίας (χρόνος – τρόπος)

Η παρακάτω μουσειακή εφαρμογή παρουσιάστηκε σε δύο τμήματα της Δ' τάξης του 21ου δημόσιου δημοτικού σχολείου Λάρισας κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2004, στις 5 Μαΐου 2004 στο Ιστορικό – Λαογραφικό μουσείο Αμπελακίων Λάρισας. Ο συντονισμός, σχεδιασμός και προγραμματισμός της μουσειακής εφαρμογής πραγματοποιήθηκε από την φοιτήτρια της μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης Πιπινή Μαρία. Τη διαδικασία παρακολούθησαν οι σχολικοί δάσκαλοι των τάξεων, κύριος Βοζινίδης Δημήτριος και κυρία Αυτζίδου Σουμέλα.

Η προετοιμασία για την επίσκεψη και διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος στο μουσείο Αμπελακίων εξελίχθηκε ως εξής:

- α) Παροχή άδειας από τον Διευθυντή του 21ου δημοτικού Σχολείου Λάρισας, κυρίου Βασίλη Σακελαρίου για τη μετακίνηση των παιδιών στο χώρο του Μουσείου.
- β) Παροχή άδειας από τον Διευθυντή του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου της κοινότητας των Αμπελακίων Λάρισας, κυρίου Ανδρέα Τσεργά και ορισμός της ακριβούς ημερομηνίας της πραγματοποίησης του προγράμματος.
- γ) Επίσκεψη στο μουσείο και ορισμός του θέματος και των εκθεμάτων του εκπαιδευτικού προγράμματος.

- δ) Παρουσίαση του προγράμματος στον διευθυντή και τον δάσκαλο της σχολικής τάξης.
- ε) Παροχή άδειας από τους γονείς των παιδιών και εξασφάλιση βοηθών για την επίσκεψη.
- στ) Προετοιμασία της τάξης για το θέμα και το μουσείο και εξάσκησης της στις δραστηριότητες του εκπαιδευτικού προγράμματος.
- ζ) Εξασφάλιση μεταφορικού μέσου και οργάνωση του πρακτικού προγράμματος της ημέρας του προγράμματος: φαγητό, στάσεις για wc, μεταφορά, συνοδοί.

Συγκεκριμένα, στο μουσείο Αμπελακίων πραγματοποιήθηκε το πιλοτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα: «**Ταξίδι στο χωριό με τα κρυμμένα μυστικά**», σε 37 μαθητές ηλικίας 10 ετών.

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος έγινε:

- 1) Εξ αιτίας της ιστορικής σπουδαιότητας της κοινότητας των Αμπελακίων.
- 2) Λόγω των σημαντικότερων εξελίξεων που επέφερε η βαφή νημάτων στο χωριό με το φυτό ριζάρι και το μοναδικό του χρώμα (άλυκο ερυθρό).
- 3) Για λόγους διασύνδεσης της σχολικής τάξης με τη μεγαλειώδη ιδέα της συλλογικότητας που μετέδωσε η ιστορική κοινότητα κατά τη διάρκεια της ακμής της.
- 4) Λόγω της προσεγμένης και εκπαιδευτικά αξιοποιήσιμης έκθεσης του Ιστορικού – Λαογραφικού μουσείου από τα παιδιά.

Η μουσειακή εφαρμογή κατά τη διεξαγωγή – πορεία της ακολούθησε τα παρακάτω στάδια:

- α) Προβληματισμός - ψυχολογική προετοιμασία για την εφαρμογή. Με ανιχνευτικές ερωτήσεις οι μαθητές εισάγονται στη διαδικασία της μουσειακής επίσκεψης και προετοιμάζονται ψυχολογικά για το θέμα στην τάξη.

- β) Προσέγγιση των μουσειακών ιστορικών αντικειμένων. Οι μαθητές προσεγγίζουν τα στοιχεία της καθημερινής ζωής των Αμπελακιωτών με ερωτήσεις, συζητήσεις, περιγραφή, προβληματισμό και παιχνίδια – δραστηριότητες μέσω του εκπαιδευτικού προγράμματος.
- γ) Επεξεργασία των παραστάσεων από την επίσκεψη στο μουσείο και των εμπειριών των παιδιών με ποικίλες δραστηριότητες μέσα στην τάξη του σχολείου τους.

Συγκεκριμένα, δόθηκε έμφαση στη διαπροσωπική επικοινωνία και ανταλλαγή, στην παραγωγή ιδεών και στην ελευθερία έκφρασης. Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί με αναλυτικό τρόπο το φιλμ σχεδιασμού – προετοιμασίας του πιλοτικού εκπαιδευτικού προγράμματος για την πειραματική ομάδα.

1.2. Ανάλυση των Δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού προγράμματος

Ο τρόπος προσέγγισης και αξιοποίησης των δραστηριοτήτων σχεδιάστηκε έτσι ώστε μέσα από διαφορετικά σενάρια να ενεργοποιείται η συμμετοχή και να καλλιεργούνται όλες οι μορφές του «σκέπτεσθαι» στα παιδιά. Υπήρξε ποικιλία στο γραφισμό και την παρουσίαση των δραστηριοτήτων, για να μνηθούν τα παιδιά στη διαδικασία της αρχής και του τερματισμού της κάθε δραστηριότητας.

Ο σχεδιασμός της εκπαιδευτικής διαδικασίας ξεκινά με το πρώτο στάδιο της εφαρμογής μέσα στη σχολική τάξη. Η φοιτήτρια – μουσειοπαιδαγωγός επισκέπτεται το σχολείο δυο ημέρες πριν την εκπαιδευτική εκδρομή στο μουσείο των Αμπελακίων.

Στάδιο Α' → Μέσα στην τάξη

1) Άσκηση Γνωριμίας: «Γνωρίζετε ο ένας τον άλλο:»

Στόχοι: Οι μαθητές πρέπει:

- Να εξοικειωθούν με τη μουσειοπαιδαγωγό, να υπερκεράσουν τα συναισθήματα ανασφάλειας από την «εισβολή» ενός καινούριου εκπαιδευτικού στην τάξη.
- Να αποκτήσουν την άνεση να παρουσιάζουν και να παρουσιάζονται σε μια ομάδα, να ακούνε τους άλλους, να ενδιαφέρονται για αυτούς και να έχουν την ευκαιρία να μιλάνε για τον εαυτό τους και τους άλλους και για τις εμπειρίες τους.

Διαδικασία

Γνωρίζετε ο ένας τον άλλο; Θέλετε να παίξουμε; Για να δούμε λοιπόν τι ξέρετε για τον διπλανό σας. Η μουσειοπαιδαγωγός καλεί τους μαθητές να διατυπώσουν ελεύθερα σε μια κόλλα χαρτί, τη γνώμη τους για τον διπλανό τους. Το ίδιο κάνει και η ίδια με τον δάσκαλο της τάξης. Στη συνέχεια κάθε παιδί διαβάζει και παρουσιάζει τον διπλανό του στην τάξη και στη μουσειοπαιδαγωγό.

2) Άσκηση επικοινωνίας - συζήτηση: «Που θα πάμε – τι θα δούμε»

Στόχοι: Οι μαθητές πρέπει:

- Να εμπλακούν σε διαδικασίες διερεύνησης πάνω στα θέματα της ενεργητικής κατανόησης και ευαισθητοποίησης απέναντι στα ερεθίσματα της μουσειοπαιδαγωγού για το αντικείμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος.
- Να κατανοήσουν τη διαφορά και να εκφράσουν ελεύθερα στάσεις, αξίες και βιώματα γύρω από τις διαμετρικά αντίθετες καταστάσεις βίου του ανθρώπου – κατοίκου των Αμπελακίων και του σύγχρονου ανθρώπου.

Διαδικασία

Ακολουθεί συζήτηση για τα Αμπελάκια και το μουσείο. Η μουσειοπαιδαγωγός μέσα από ερωτήσεις προσπαθεί να εκμαιεύσει τις εμπειρίες, γνώσεις και βιώματα των παιδιών:

Έτσι, η μουσειοπαιδαγωγός παρουσιάζει συνοπτικά την ιστορική διαδρομή των Αμπελακίων και το περιεχόμενο του μουσείου και την ανάγκη σύστασής του.

3) Φωτογραφική παρουσίαση του χωριού των Αμπελακίων και του μουσείου, καθώς και μεμονωμένα αντικείμενα που απαρτίζουν το περιεχόμενό του θεματικά.

Στόχοι: Οι μαθητές πρέπει:

- Να προσανατολιστούν τα παιδιά γεωγραφικά και να ενεργοποιηθεί η οπτική παρατήρησή τους.
- Να λειτουργήσει η εικόνα του χωριού και του μουσείου ως κίνητρο και να τα ενθουσιάσει για την επίσκεψη.
- Να αντιληφθούν τα παιδιά το περιεχόμενο ενός μουσειακού χώρου και συγκεκριμένα του λαογραφικού μουσείου Αμπελακίων, με οπτικά ερεθίσματα.

Διαδικασία

Ακολουθεί παρουσίαση με σλάϊτς (διαφάνειες) του χωριού, του μουσειακού χώρου και μερικών μεμονωμένων αντικειμένων του μουσείου. Με αυτό τον τρόπο τα παιδιά έχουν μια οπτική εικόνα του χωριού, του μουσειακού κτιρίου (αίθουσες, όροφος) και συγκεκριμένων αντικειμένων του (εργαλεία, οικιακά σκεύη, υφάσματα, ρούχα, κεντήματα).

4) Άσκηση συνεργασίας → «Χαρίστε κι εσείς ένα αντικείμενο στο μουσείο»

Στόχοι: Οι μαθητές πρέπει:

- Να καταργηθεί η διαμόρφωση μιας «εξεταστικής» ατμόσφαιρας που θα παρεμπόδιζε τα παιδιά να παίζουν και να ψυχαγωγηθούν.
- Να κατανοήσουν τη διαδρομή των αντικειμένων που φυλάσσονται στο λαογραφικό μουσείο.
- Να μνηθούν στη διαδικασία αυτοσχεδιασμού και μυθοπλαστικής διαδικασίας, χρησιμοποιώντας παραγωγικά τη γλώσσα.

Διαδικασία

Η δραστηριότητα γίνεται σε ζευγάρια: Ρωτάω – Απαντάς. Η μουσειοπαιδαγωγός καλεί τα παιδιά να παρουσιάσουν με τον διπλανό τους μια τηλεφωνική επικοινωνία με το λαογραφικό μουσείο Αμπελακίων. Η άσκηση δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να δημιουργούν ένα ρόλο ενός πραγματικού ή φανταστικού προσώπου και να τον παρουσιάσουν σύμφωνα με τις ερωτήσεις.

Συγκεκριμένα, η μουσειοπαιδαγωγός παρακινεί τα παιδιά να προσποιηθούν ο ένας μια κυρία ή έναν κύριο που θέλει να χαρίσει στο μουσείο ένα προσωπικό του αντικείμενο και ο άλλος τον διευθυντή ή την διευθύντρια του μουσείου που θα δεχθεί το αντικείμενο.

Η μουσειοπαιδαγωγός ξεκινάει τη διαδικασία με το δάσκαλο.

5) Άσκηση φαντασίας → «Δύο λέξεις, μια ιστορία»

Στόχοι: Οι μαθητές πρέπει:

- Να ενισχύσουν τα παιδιά και να ελευθερώσουν την αναπλαστική ικανότητά τους ώστε να δημιουργούν δικούς τους νέους τρόπους έκφρασης και να δώσουν επιτυχημένες λύσεις σε καταστάσεις φαντασίας και προβληματισμού.
- Να αποτελέσει η δραστηριότητα αφορμή για μια πρόταση ή μια ιστορία, να εξιτάρει τη φαντασία των παιδιών και να κατασκευάσουν ένα φανταστικό σύνολο όπου δυο ξένα στοιχεία θα μπορέσουν να συμβιώσουν και να προΐδαστούν τα παιδιά για τη συνέχεια.

Διαδικασία

Η μουσειοπαιδαγωγός μοιράζει σε κάθε παιδί ένα χαρτάκι με μια λέξη. Με αυτό τον τρόπο κάθε θρανίο έχει δυο λέξεις απόλυτα άσχετες μεταξύ τους.

Τα παιδιά καλούνται να δημιουργήσουν «διώνυμα εννοιών», ένα φανταστικό σύνολο με τη βοήθεια των δυο λέξεων. Σε συνεργασία τα παιδιά γράφουν μια αστεία έκφραση ή ιστορία στην κόλλα που τους μοιράστηκε και

στη συνέχεια την παρουσιάζουν στην τάξη. Η διαδικασία προκαλεί γέλιο και αστεία ατμόσφαιρα.

Η μουσειοπαιδαγωγός κατά την αποχώρησή της από το σχολείο συστήσει στα παιδιά να φοράνε στην εκδρομή άνετα ρούχα και παπούτσια ώστε να μπορούν να κινηθούν με ευχέρεια και να νιώθουν όμορφα.

Στάδιο Β' → Μέσα στο μουσείο

Η μουσειοπαιδαγωγός, με την είσοδο των παιδιών στο μουσείο, τους δείχνει τις τουαλέτες και το μέρος που μπορούν να αφήσουν τα παλτό τους, αν αυτό είναι απαραίτητο. Γενικά τους ανακοινώνει την πορεία που πρόκειται να ακολουθηθεί. Καθοδηγεί τα παιδιά να κινούνται γύρω του και κατευθύνει την πορεία τους.

Η διαδικασία του εκπαιδευτικού προγράμματος ξεκινάει από τα γνωστά και συγκεκριμένα. Αυτά που γνωρίζουν ήδη τα παιδιά αποτελούν και το σημείο εκκίνησης για τη μάθηση στο μουσείο.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ξεκινάει από τον πρώτο όροφο του μουσειακού κτιρίου και από την σάλα του σαλονιού. Η μουσειοπαιδαγωγός βάζει μουσική. Παρακινεί τα παιδιά να καθίσουν σε κύκλο γύρω από το «σοφρά» (ένα μικρό χαμηλό τραπεζάκι). Μια κατασκευή που έχει το σχήμα ενός παραθυρόφυλλου κάνει τον κύκλο από χέρι σε χέρι. Τα παιδιά κοιτάζουν μέσα από αυτή την κατασκευή και λένε το όνομά τους και τι θα ήθελαν να δούνε από το άνοιγμα του παραθύρου. Η μουσειοπαιδαγωγός τους παρακινεί να ξεκινήσουν με τη φράση «Ήρθα κι εγώ σε αυτό το χωριό κι ακούστε τι έχω να σας πω – Με λένε Μαρία και ήθελα να δω ...».

Στόχος άσκησης

- Να αποκτήσουν τα παιδιά άνεση με τη μουσειοπαιδαγωγό και το χώρο του μουσείου.

- Να περάσουν ομαλά από την πραγματικότητα στην φανταστική κατάσταση που θα ζήσουν.
- Να παρουσιάσουν τον εαυτό τους, τις προτιμήσεις τους και τις εμπειρίες τους.

Στη συνέχεια η μουσειοπαιδαγωγός οδηγεί τα παιδιά στο ισόγειο του μουσειακού κτιρίου, στην πρώτη αίθουσα με την ονομασία «Καθημερινό δωμάτιο». Εκεί τα παιδιά κάθονται στο χαλί και παρατηρούν το χώρο και τις δυο κούκλες – εκθέματα, παραστατικά ανθρώπινα ομοιώματα ενός παππού και μιας γιαγιάς.

1) Άσκηση Παρατήρησης → «Πες μου τι βλέπεις»

Στόχοι:

- Να προβούν τα παιδιά σε υποθέσεις και να διατυπώσουν τη γνώμη τους για το χώρο, τη λειτουργικότητά του.
- Να προκύψει μέσω της υπόθεσης η λειτουργικότητα του χώρου και να μάθουν τα παιδιά στοιχεία της καθημερινής ζωής των Αμπελακιωτών και της πολιτιστικής τους εξέλιξης.
- Να επαναφέρουν στη μνήμη τους τις μεταβολές και τα βιώματα στη ζωή τους να δραστηριοποιήσουν τη σκέψη τους.

Διαδικασία

Συνδιαλέγονται με το χώρο. Η μουσειοπαιδαγωγός παρακινεί τα παιδιά, το κάθε ένα ξεχωριστά να διατυπώσει τη γνώμη του για το χώρο, τα εκθέματα και τις ζωγραφικές παραστάσεις στους τοίχους του δωματίου. Οι ερωτήσεις της μουσειοπαιδαγωγού συνδέονται με νοητικές και εκφραστικές διαδικασίες, επέχουν θέση ερεθισμάτων που μαζί με το χώρο, δραστηριοποιούν διάφορες νοητικές λειτουργίες και ενθαρρύνουν την έκφραση των μαθητών.⁴

;

⁴ βλ. Χρήστος Θεοφιλίδης, *Η τέχνη των ερωτήσεων*, Αθήνα 1988, σ. 8.

Ακούγεται η μουσική δημιουργία του Βαγγέλη Παπαθαλασίου «οι δρόμοι της φωτιάς». Κατά τη διάρκεια του «ταξιδιού», τα παιδιά ενθαρρύνονται να παρατηρήσουν να ερευνήσουν, να καταγράψουν στη μνήμη τους και να συζητήσουν:

- 1) Τι βλέπουν μέσα στο δωμάτιο.
- 2) Πως είναι οι κούκλες ντυμένες; Τι κρατούν;
- 3) Τι σχέση έχουν αυτοί οι δύο άνθρωποι (παππούς – γιαγιά)

Επιστροφή κατόπιν στο παρόν. Απολογισμός, σύγκριση με ό,τι έχει λεχθεί, πως είναι η ζωή μας σήμερα, που μένουμε, πως είναι τα έπιπλά μας.

Η διαδικασία αποσκοπεί στην ενεργοποίηση και καλλιέργεια της πολυλογικής και πολυδρομικής σκέψης μέσα από την ατομική προσέγγιση προβλημάτων και στην καλλιέργεια της παραγωγικής σκέψης των παιδιών.

2) Άσκηση Διαλόγου → «Καυτή καρέκλα»

Στόχοι:

- Να ενθαρρυνθεί ο συνδυασμός ιδεών, η αλληλοπροώθηση της σκέψης και η γόνιμη αντιπαράθεση των παιδιών.
- Να καλλιεργηθεί η ικανότητα αυτοσχεδιασμού των παιδιών και η άσκηση του προφορικού λόγου μέσα από μια δημιουργική περίσταση επικοινωνίας, να καλλιεργηθεί η ενεργητική τους στάση.
- Να προωθηθεί η επεξεργασία ενός θέματος, να αποκαλυφθούν οι πτυχές του καθώς και οι γνώσεις και εμπειρίες που έχουν τα παιδιά για αυτό.
- Να συνεργαστούν τα παιδιά, να εκφράσουν τις ιδέες τους, να συμφωνήσουν και να διαμορφώσουν όλα μαζί ένα διάλογο που σχετίζεται με το θέμα τους.

Διαδικασία

Η μουσειοπαιδαγωγός παρακινεί τα παιδιά να χωριστούν σε δυο ομάδες. Κάθε ομάδα ορίζει έναν αντιπρόσωπο που θα στείλει στην «καυτή καρέκλα». Στο χώρο είναι στημένες δυο καρέκλες ή μαξιλάρια όπου κάθονται οι δυο αντιπρόσωποι των ομάδων – ένα αγόρι και ένα κορίτσι.

Η μουσειοπαιδαγωγός φοράει στο αγόρι ένα καπέλο (τραγιάσκα) και στο κορίτσι μια μαντήλα. Νοητά τα παιδιά αναπαραστούν τον παππού και τη γιαγιά του σπιτιού. Η ομάδα του αγοριού κάνει ερωτήσεις στο κορίτσι (γιαγιά) και η ομάδα του κοριτσιού κάνει ερωτήσεις στο αγόρι (παππού).

Οι ερωτήσεις αφορούν στη ζωή τους, τις σκέψεις τους, τις εμπειρίες τους, τη σχέση τους με τα άλλα πρόσωπα και εκείνο απαντά αυτοσχεδιάζοντας. Τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να υποβάλλουν οποιαδήποτε ερώτηση θέλουν για τον ήρωα και την ηρωίδα. Έτσι δομούν τον αντίστοιχο ρόλο. Παράλληλα τα παιδιά ασκούνται στην συνεργασία, την αποδοχή των άλλων και στην κοινή δημιουργία.

3) Άσκηση Φαντασίας → «Τι είναι αυτό».

Η ιστορία ενός αντικειμένου

Στόχοι:

- Να καλλιεργηθεί η παρατηρητικότητα των παιδιών και η ικανότητα παραγωγής ιδεών και η προφορική τους έκφραση.
- Να εξοικειωθούν τα παιδιά με ένα μουσειακό αντικείμενο και να μάθουν να το επεξεργάζονται και να οξυνθεί η φαντασία τους.

Διαδικασία

Η μουσειοπαιδαγωγός οδηγεί τα παιδιά μπροστά από ένα συγκεκριμένο έκθεμα του μουσείου και αρχίζει η συζήτηση. Χρησιμοποιεί ερωτήσεις για να εκμαιεύσει από τα παιδιά τις γνώσεις, τους συνειρμούς, τις κρίσεις τους και γενικότερα το δημιουργικό λόγο. Από την παρατήρηση του αντικειμένου αντλούμε συμπεράσματα για τις γενικότερες σχέσεις και τη ζωή στο παρελθόν.

Κατά τη διαδικασία, τα παιδιά επινοούν όσο το δυνατόν περισσότερες χρήσεις του αντικειμένου ενθαρρύνονται να διηγηθούν την ιστορία του (πώς βρέθηκε σε αυτό το σπίτι, πως φτιάχτηκε, που το χρησιμοποιούσαν, τι

μυστικά έχει ακούσει άραγε;). Έτσι ενθαρρύνονται να εκφράσουν τις ιδέες τους, τις εμπειρίες τους και τα συναισθήματα που βίωσαν στη ζωή τους.

4) Άσκηση Μυθοπλασίας → «Γράψε μια ιστορία»

Στόχοι:

- Να αναπτυχθεί η δημιουργική φαντασία των παιδιών και η καλλιέργεια της γραπτής τους έκφρασης.
- Να αναπτυχθεί η μυθοπλαστική τους ικανότητα με κύριο ερέθισμα το χώρο του μουσείου και το συγκεκριμένο σταμπωτό – έκθεμα.
- Να καταγράψουν μια ιστορία ελεύθερα, να αυτοσχεδιάσουν και να εμπλακούν ενεργά στη μυθοπλαστική διαδικασία.

Διαδικασία

Τα παιδιά οδηγούνται στον πρώτο όροφο του μουσειακού χώρου όπου βρίσκεται τοποθετημένη μια σταμπωτή «πάντα» (διακοσμητικό πανί τοίχου). Η μουσειοπαιδαγωγός καλεί τα παιδιά να καθίσουν γύρω από την «πάντα» και συζητούν:

- Τι είναι η «πάντα»;
- Σε τι χρησίμευε;
- Πώς το καταλάβατε;
- Πως είναι φτιαγμένη;
- Τι υπάρχει ζωγραφισμένο;
- Έχεις ξαναδεί «πάντα»;

A. Ερεθίσματα που προέρχονται από τα παιδιά:

- Συζήτηση, ερωτήσεις
- Αντικείμενο – ερέθισμα
- Εμπειρίες. Τα παιδιά αναφέρονται σε εμπειρίες τους.

B. Ερεθίσματα που προέρχονται από τον μουσειοπαιδαγωγό:

- Μια «πάντα» σταμπωτή προβεβλημένη σε ένα χώρο αναπαράστασης της καθημερινής ζωής στο σπίτι.

Γ. Ακουστικά ερεθίσματα:

- Μουσική ακρόαση CD.

Τα παιδιά δημιουργούν τη δική τους ιστορία. Η μουσειοπαιδαγωγός είναι συντονιστής. Έχει ερεθίσει με ερωτήσεις τη φαντασία των παιδιών για τη μυθοπλαστική διαδικασία, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον των παιδιών σε επιμέρους θέματα και στάσεις που προάγουν τη μάθηση ή ακόμα θέτοντας δυσκολίες και προβλήματα προς επίλυση ώστε να δημιουργείται η πλοκή της ιστορίας:

- 1) → Πρόσωπο (Ποιος είναι)
- 2) → Χώρος (που βρίσκεται)
- 3) → Χρόνος (πότε;)
- 4) → Τρόπος (πως έγινε και γιατί;)

Επομένως προσδιορίζονται τα πρόσωπα της ιστορίας και συζητούμε για τον ήρωα, προσδιορίζεται ο χώρος της ιστορίας και ο χρόνος των γεγονότων που εκτυλίσσεται. Τέλος συγκεκριμενοποιείται ο τρόπος και οι συνθήκες, καθώς και το πλέγμα σχέσεων που τελείται η ιστορία, τα συναισθήματα των ηρώων και οι αιτίες τους. Έπειτα από αυτή τη συζήτηση αφήνονται τα παιδιά να εκφραστούν ελεύθερα μυθοπλαστικά χωρίς παρεμβάσεις και καθοδηγήσεις. Στο τέλος τα παιδιά διαβάζουν ένα ένα την ιστορία τους σε όλους.

5) Άσκηση Ζωγραφικής → «Φτιάξε τη δική σου «πάντα»

Στόχοι:

- Να εμπλακούν τα παιδιά στη διαδικασία της εικαστικής δημιουργίας και καλλιτεχνικής έκφρασης.
- Να εικονογραφήσουν τις σκέψεις τους και τη συναισθηματική τους κατάσταση.
- Να ψυχαγωγηθούν δημιουργικά και να αποτελέσει η διαδικασία αφορμή για τη δημιουργία μιας «γωνιάς του μουσείου» μέσα στην τάξη τους.

Διαδικασία

Η μουσειοπαιδαγωγός μοιράζει στα παιδιά από ένα μεγάλο χαρτόνι, μαρκαδόρους και ξυλομπογιές και τα προτρέπει να δημιουργήσουν τη δική τους «πάντα» που θα πάρουν μαζί τους ως ανάμνηση από το λαογραφικό μουσείο.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ολοκληρώνεται και η μουσειοπαιδαγωγός προτρέπει τα παιδιά να καθίσουν πάλι σε κύκλο όπως στην αρχή στη σάλα του πρώτου ορόφου του μουσείου και με την κατασκευή που έχει τη μορφή ενός παραθυρόφυλλου, περνώντας τη από χέρι σε χέρι τα παρακινεί να εκφράσουν τα συναισθήματά τους από τη διαδικασία του προγράμματος:

«Ήρθα κι εγώ σε αυτό το χωριό και μου άρεσε πολύ που έφτιαξα μια ιστορία ...».

Στο τέλος η μουσειοπαιδαγωγός παρακαλεί τα παιδιά να συμπληρώσουν ένα σύντομο ερωτηματολόγιο που αφορά στην αξιολόγηση του προγράμματος. Επίσης δίδεται στον δάσκαλο ένα ερωτηματολόγιο προς αξιολόγηση του εκπαιδευτικού προγράμματος ως θεατής ή ως συμμετέχων σε αυτό. Κατόπιν, η μουσειοπαιδαγωγός ευχαριστεί όλους για τη συμμετοχή τους και προσφέρει ένα φάκελο εργασίας, σοκολάτες, κουλουράκια και χυμούς.

Το ταξίδι στο χωριό με τα κρυμμένα μυστικά τελειώνει και τα παιδιά επιστρέφουν στο σχολειό τους.

Στάδιο Γ' → Μέσα στην τάξη του σχολείου μετά την επίσκεψη

στο μουσείο

Μετά την ολοκλήρωση του εκπαιδευτικού προγράμματος, η μουσειοπαιδαγωγός προτείνει στο δάσκαλο να δημιουργήσουν στην τάξη τη «γωνιά του μουσείου» και να τοποθετήσουν εκεί τις ζωγραφιές των παιδιών από την επίσκεψη στο μουσείο.

Επίσης ετοιμάζεται και αποστέλλεται, μέσω των παιδιών, στη σχολική τάξη ένας φάκελος εργασίας για κάθε παιδί ξεχωριστά ο οποίος περιλαμβάνει τέσσερις φωτογραφίες τεσσάρων εκθεμάτων του λαογραφικού μουσείου Αμπελακίων με καθοδηγητικές ερωτήσεις παρατήρησης και φαντασίας ώστε τα παιδιά να εξασκηθούν στη μυθοπλαστική διαδικασία και ένα κείμενο για την ιστορία του μουσείου.

Η διαδικασία βοηθάει τα παιδιά να εξοικειωθούν με τα αντικείμενα ώστε όταν ξαναπάνε στο μουσείο Αμπελακίων ή σε κάποιο άλλο μουσείο με τους γονείς τους και τους φίλους τους να μπορούν να τους κάνουν εκείνα τις ερωτήσεις και να συζητήσουν μαζί για κάθε έκθεμα.

Επιθυμητό είναι στο τέλος της δραστηριότητας η μουσειοπαιδαγωγός να έχει τη δυνατότητα να απαντήσει στα ερωτήματα:

- Ο προγραμματισμένος στόχος επιτεύχθηκε;
- Υπό ποιες συνθήκες;
- Πήγαν όλα όπως είχαν σχεδιαστεί;
- Οι δραστηριότητες οδήγησαν τα παιδιά στη μυθοπλαστική διαδικασία;

Επαναλαμβάνοντας αυτά τα ερωτήματα μετά το τέλος του εκπαιδευτικού προγράμματος, για κάθε δραστηριότητα χωριστά, η μουσειοπαιδαγωγός προοδευτικά θα αποκτήσει την ικανότητα να εργάζεται συστηματικά, μεθοδικά, με παιδαγωγική ευθύνη και όσο το δυνατόν σωστά αποτελέσματα.

Επίσης, τα ερωτηματολόγια που σχεδιάστηκαν και απαντήθηκαν από τα παιδιά και το δάσκαλο, βοηθούν τη μουσειοπαιδαγωγό να προχωρήσει

στην αυτοαξιολόγηση, την κριτική του προγράμματος και την εξέλιξή του απαλείφοντας τα λάθη και τις ελλείψεις του. Η αξιολόγηση της πρακτικής εξέτασης θεωρείται σημαντική για την παραγωγή συμπερασμάτων και προτάσεων που αφορούν στην ορθότερη καταγραφή και σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

2.1. Εισαγωγή

Η εφαρμογή των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού προγράμματος από την ημέρα προετοιμασίας των παιδιών στην τάξη τους ως την τελευταία δραστηριότητα μέσα στο μουσείο πραγματοποιήθηκαν με σκοπό την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους.

Η αξιολόγηση στις δραστηριότητες και γενικά στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και την τεχνική της μυθοπλασίας είναι πολύμορφη και πολυσύνθετη. Αφορά τόσο στη διαδικασία όσο και στα αποτελέσματά της. Με αυτή τη διαδικασία γίνεται δυνατή η επανασκόπηση της όλης δραστηριότητας του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Η αξιολόγηση συντελεί στην ολοκλήρωση του κύκλου της συγκεκριμένης δραστηριότητας και θέτει την έννοια της κριτικής για περαιτέρω εσωτερική διεργασία, ώστε η μυθοπλασία διαχρονικά να οδηγήσει στην αναβάθμισή της.

2.2. Α' στάδιο → μέσα στην τάξη

Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί με αναλυτικό τρόπο η εφαρμογή της διαδικασίας του εκπαιδευτικού προγράμματος αξιολογώντας κάθε δραστηριότητα ξεχωριστά και η πορεία που ακολουθήθηκε σταδιακά ξεκινώντας από την πρώτη επαφή με τα παιδιά μέσα στη σχολική τους τάξη.

1) Άσκηση Γνωριμίας: «Γνωρίζετε ο ένας τον άλλο;»

Παρατηρήσεις της μουσειοπαιδαγωγού

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα παρουσιάστηκε σε δυο τμήματα της Δ' τάξης του 21^{ου} δημοτικού σχολείου Λάρισας. Η μουσειοπαιδαγωγός επισκέπτεται το σχολείο και συζητά με το δάσκαλο και τη δασκάλα των δύο

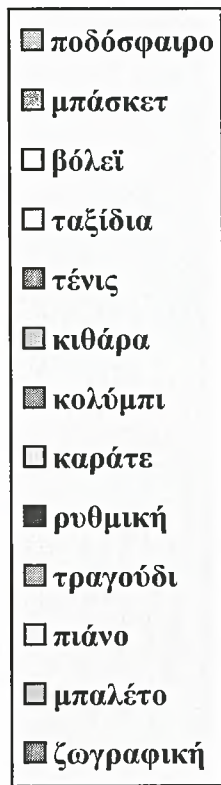
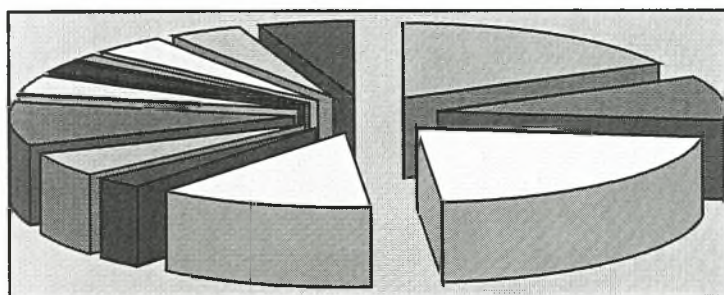
τμημάτων για τα παιδιά. Οι δυο τάξεις είναι μεικτές όσον αφορά το κοινωνικό στρώμα απ' όπου προέρχονται τα παιδιά, υπάρχουν παιδιά από μεσοαστικές οικογένειες αλλά και από πολύ χαμηλά στρώματα.

Ανταπόκριση στη δραστηριότητα

Στη δραστηριότητα «Γνωρίζετε ο ένας τον άλλο;», τα παιδιά σχεδίασαν πάνω στις λευκές κόλες αναφοράς, το σχήμα της παλάμης τους και το έδωσαν στο διπλανό τους. Κάθε ένας έγραψε το όνομα του διπλανού του και τις προτιμήσεις του. Ακολούθησε ανάγνωση των αποτελεσμάτων. Συνολικά 38 παιδιά, 18 στο τμήμα Δ₂ και 20 στο τμήμα Δ₁ ολοκλήρωσαν γραπτώς τη δραστηριότητα. Τα κορίτσια αποδίδουν και ζωγραφικά στοιχεία στην παλάμη.

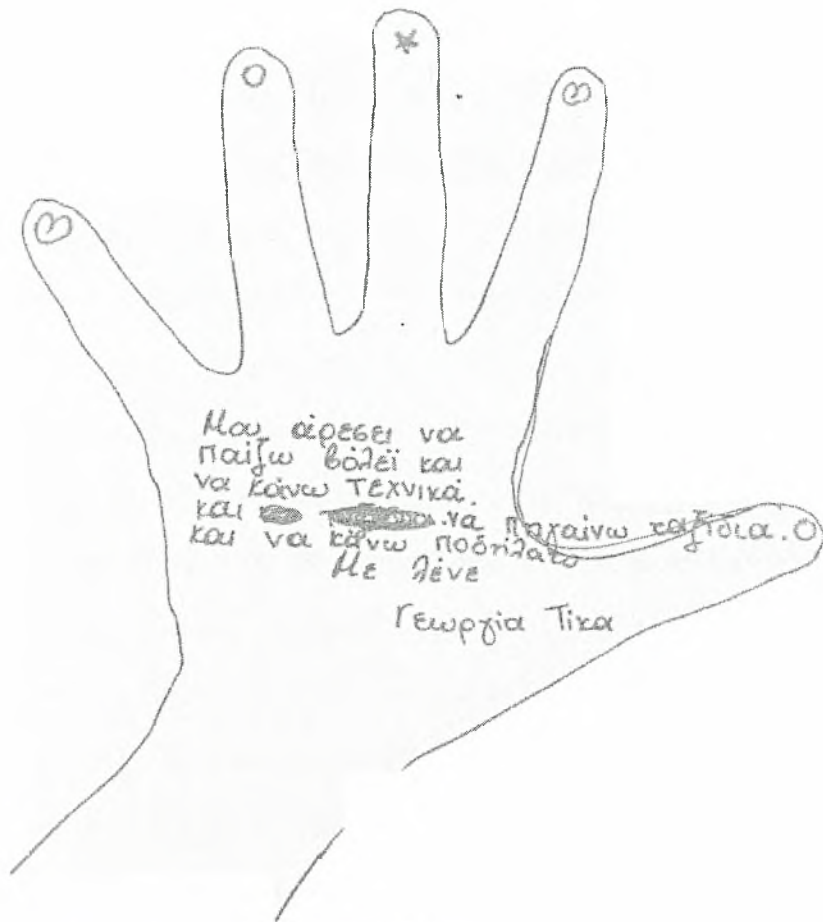
Η γραφική παράσταση που ακολουθεί παρουσιάζει τις προτιμήσεις των παιδιών όπως αποδεικνύεται από τη δραστηριότητα:

Κριτική δραστηριότητας

Τα παιδιά εξοικειώθηκαν με τη μουσειοπαιδαγωγό πολύ γρήγορα. Σκιαγραφώντας το πορτρέτο του διπλανού τους, τα παιδιά είχαν τη δυνατότητα:

- α. Να αποκτήσουν την άνεση να παρουσιάζουν και να παρουσιάζονται στην ομάδα.
- β. Να ακούνε προσεκτικά και να εκφράζουν τις εμπειρίες τους.
- γ. Να συνεργαστούν με το διπλανό τους.

2) Άσκηση Επικοινωνίας – συζήτηση: «Που θα πάμε – τι θα δούμε»

Παρατηρήσεις της μουσειοπαιδαγωγού

Η μουσειοπαιδαγωγός κάνει στην αρχή μια εισαγωγή για να μπορέσουν τα παιδιά να τοποθετηθούν γεωγραφικά στο χώρο που θα επισκεφθούν.

Ακολουθεί συζήτηση για το μουσείο και τα Αμπελάκια.

- Οι μαθητές άρχισαν να κινητοποιούνται με ενδιαφέρον και χιούμορ, να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία.
- Στα προϊόντα των παιδιών, είναι εμφανής η ποικιλία και η πρωτοτυπία των ιδεών ανάλογα με τα προσωπικά τους βιώματα.

Ανταπόκριση στη δραστηριότητα

Στη δραστηριότητα «που θα πάμε – τι θα δούμε» τα παιδιά εξέφρασαν τις εμπειρίες τους, τις γνώσεις τους και τα βιώματά τους μέσα από τη συζήτηση με τη μουσειοπαιδαγωγό. Ο ενθουσιασμό τους για την εκδρομή και την επίσκεψη στο μουσείο Αμπελακίων ήταν προφανής.

Κριτική της δραστηριότητας

Η ομαδική συζήτηση εκβάλλει τελικά στη συλλογικότητα, τον εμπλουτισμό της σκέψης και της γλώσσας και επομένως συμβάλλει στην παραγωγή ενός τελικού γνωστικού προϊόντος που συνοικοδομήθηκε με ποικιλία, ποσότητα και πρωτοτυπία.

3) Άσκηση φωτογραφικής παρουσίασης

Παρατηρήσεις της μουσειοπαιδαγωγού

Η παρουσίαση γίνεται με τη βοήθεια μηχανήματος που παρουσιάζει διαφάνειες (σλάϊτς) κατασκευασμένα και επιλεγμένα από τη μουσειοπαιδαγωγό. Στο σύνολό τους οι διαφάνειες ήταν δεκατέσσερις και παρουσίαζαν διαδοχικά το γεωγραφικό διαμέρισμα της Θεσσαλίας, τα Αμπελάκια τοποθετημένα στο γεωγραφικό χάρτη, πλάνο του χωριού, σοκάκια που οδηγούν στο μουσείο, την είσοδο του Λαογραφικού μουσείου και επιλεγμένα αντικείμενα – εκθέματα του μουσείου.

Ανταπόκριση στη δραστηριότητα

Στη δραστηριότητα, τα παιδιά ενθουσιάστηκαν με τη θέαση των εικόνων, παρακολούθησαν με προσοχή τη διαδοχική παρουσίαση των διαφανειών και εξέφρασαν την επιθυμία να δουν περισσότερες.

Κριτική της δραστηριότητας

Οι εικόνες λειτούργησαν θετικά στην ψυχολογία των παιδιών. Τα παιδιά προσανατολίστηκαν γρήγορα γεωγραφικά. Τα παιδιά αντιλήφθηκαν αμέσως το περιεχόμενο ενός λαογραφικού μουσείου και με ενθουσιασμό περίμεναν να ανακαλύψουν τα <<κρυμμένα μυστικά>> του.

4) Άσκηση συνεργασίας → «Χαρίστε ένα αντικείμενο στο μουσείο»

Παρατηρήσεις της μουσειοπαιδαγωγού

Για τη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές αντιλήφθηκαν αμέσως τη διαδικασία. Μετά τη συζήτηση για το μουσείο, τα παιδιά λειτούργησαν αβίαστα και με ενθουσιασμό για το παιχνίδι.

Τα παιδιά ευχαριστήθηκαν με την ιδέα της δραστηριότητας και όλα τα παιδιά θέλησαν να δημιουργήσουν διάλογο.

Ανταπόκριση στη δραστηριότητα

Υπήρξε πολύ καλή προφορική συμμετοχή. Τα παιδιά λειτούργησαν άμεσα στον αυτοσχεδιασμό ενός σύντομου διαλόγου.

Κριτική της δραστηριότητας

Οι μαθητές μετά από μερικούς διαλόγους, προκάλεσαν φασαρία μεταξύ τους. Διαπιστώθηκε ότι επιβαλλόταν η ολοκλήρωση της δραστηριότητας καθώς τα παιδιά άρχισαν να αστειεύονται μεταξύ τους και να επαναλαμβάνονται.

Παρόλα αυτά, οι στόχοι της δραστηριότητας επιτεύχθηκαν. Επίσης τα παιδιά επικοινωνήσαν και συνεργάστηκαν ώστε να παρουσιάσουν ένα παραγωγικό διάλογο μεταξύ δύο φανταστικών προσώπων.

5) Άσκηση φαντασίας → «Δύο λέξεις, μια ιστορία»

Παρατηρήσεις της μουσειοπαιδαγωγού

Σημειώθηκε πολύ καλή συμμετοχή με τη δραστηριότητα. Κάθε παιδί πήρε από το καλάθι με τις λέξεις – αντικείμενα. Με αυτό τον τρόπο κάθε θρανίο έχει δύο άσχετες μεταξύ τους λέξεις. Τα παιδιά δραστηριοποιήθηκαν γρήγορα και δημιούργησαν μια ή περισσότερες προτάσεις με τις λέξεις που διέθεταν.

Ανταπόκριση στη δραστηριότητα

Οι τάξεις, με τη συμβολή όλων των μαθητών, επεξεργάστηκαν τις δυο λέξεις, δημιούργησαν μια πρόταση, η τελική εκδοχή της οποίας παρουσιάζεται στη συνέχεια:

Βασίλεια + Λαγκύλα Τραπεζομάντιλο + Κουταβόλι

Η βασίλισσα ήθελε να κρύψει το τραπέζι σου γιατί το έφαγε κάποιος από το τραπέζι σου.

10 παιδίσκός μου σ'αγαπώ πολύ παλιότερα είπασε φλογέρα.
2 Η Γιαγιά κρέμασε τα πολυπόδια στην πλατφόρμα

A hand-drawn diagram illustrating a conversation between two characters. On the left, a character with a speech bubble asks "Καλά?". The other character replies "Ναι." and then asks "Πού είναι το γόβρα?". The first character responds "Μέσα στο σεσουάκι που έχουμε την φουβέσσα". To the right, there are two simple stick figures. The top one is labeled "← γόβρα" and the bottom one is labeled "← σέσουκο σέσου κόρρα".

Ευχαριστώ
&
Φίλιππος

42

~~στα γαλάκτα του~~

Στα παζία χρόνια οι άνθρωποι όπως και εσύ
χρησιμοποιούσαν εϊδερα και καταράζες και πο
πράγματα.

Κριτική της δραστηριότητας

Οι μαθητές με την γραπτή παραγωγή λόγου, ενίσχυσαν και ελευθέρωσαν την αναπλαστική ικανότητά τους. Κατασκεύασαν ένα φανταστικό σύνολο με υποκείμενο – ρήμα – αντικείμενο.

Η μουσειοπαιδαγωγός ευχαριστεί τα παιδιά και ανανεώνει το ραντεβού τους για την εκδρομή. Συστήνει στα παιδιά να φοράνε άνετα ρούχα και παπούτσια για να νιώθουν άνετα στο χωριό και στο μουσείο.

2.3. Β' στάδιο → στο μουσείο

Η επίσκεψη στα Αμπελάκια ξεκινάει από το σχολείο. Το λεωφορείο περιμένει τα παιδιά έξω από το σχολικό προαύλιο. Πρόκειται για δυο τμήματα της Δ' τάξης του 21^{ου} δημοτικού σχολείου Λάρισας τα οποία συνοδεύονταν από τους δύο δασκάλους τους. Το πρόγραμμα ξεκίνησε την Τετάρτη 5 Μαΐου 2004 στις 8:30 το πρωί με το «Ταξίδι μας στο χωριό με τα κρυμμένα μυστικά».

Εικόνα 4 → Τα παιδιά έξω από το σχολείο τους

Με την επιβίβαση των παιδιών στο λεωφορείο, η μουσειοπαιδαγωγός τοποθέτησε σχεδιασμένα χρωματιστά αυτοκόλλητα χαρτιά με το όνομα του κάθε παιδιού, στις μπλούζες των παιδιών. Με τον τρόπο αυτό, κατά τη διάρκεια του προγράμματος, η μουσειοπαιδαγωγός αποκαλούσε πάντα τα παιδιά με το όνομά τους.

Η παρουσίαση του εκπαιδευτικού προγράμματος έγινε διαδοχικά, πρώτα με το ένα τμήμα και στη συνέχεια με το άλλο.

Η αποβίβαση των παιδιών γίνεται στην είσοδο του χωριού. Η διαδρομή ως το Λαογραφικό μουσείο γίνεται με τα πόδια. Τα παιδιά διασχίζουν τα σοκάκια των Αμπελακίων, θαυμάζουν τα αρχοντικά και απολαμβάνουν τη φύση και την υπέροχη θέα.

Εικόνα 5 → Τα παιδιά έξω από το μουσείο

Η επιμελήτρια του Λαογραφικού μουσείου καλωσορίζει τα παιδιά και τα συγκεντρώνει στον προθάλαμο. Η μουσειοπαιδαγωγός προσανατολίζει τα παιδιά ως προς το χώρο, τα προτρέπει να αφήσουν τα πράγματά τους σε συγκεκριμένο σημείο του μουσειακού χώρου και τους δείχνει τις τουαλέτες.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ξεκινάει από την μεγάλη σάλα του πρώτου ορόφου του μουσείου. Σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος, τα παιδιά παρακολουθούν και συμμετέχουν με ενδιαφέρον, αν και βέβαια όχι όλα στον ίδιο βαθμό. Στη διαδικασία συμμετέχουν και οι δάσκαλοι των τμημάτων.

Η συμπεριφορά των παιδιών δεν ενοχλεί σε τίποτα τους άλλους επισκέπτες του μουσείου και φαίνονται οπωσδήποτε ευχαριστημένα. Η δασκάλα και ο δάσκαλός τους δεν επεμβαίνει παρά μόνο όταν απευθύνονται σε αυτούς.

Στο χώρο ακούγεται η μουσική. Στους ήχους της Μαρίζας Κωχ στο CD με τίτλο «Ένα περιβόλι γεμάτο τραγούδια», αρχίζει το «Ταξίδι στο χωριό με τα κρυμμένα μυστικά». Η μουσειοπαιδαγωγός παρακινεί τα παιδιά να

καθίσουν σε κύκλο. Η κατασκευή – παράθυρο κάνει τον κύκλο από χέρι σε χέρι.

«Ηρθα κι εγώ σε αυτό το χωριό κι ακούστε τι έχω να σας πω – Με λένε Δημήτρη και θα ήθελα να δω... έναν αργαλειό».

Εικόνα 6 → Τα παιδιά σε κύκλο

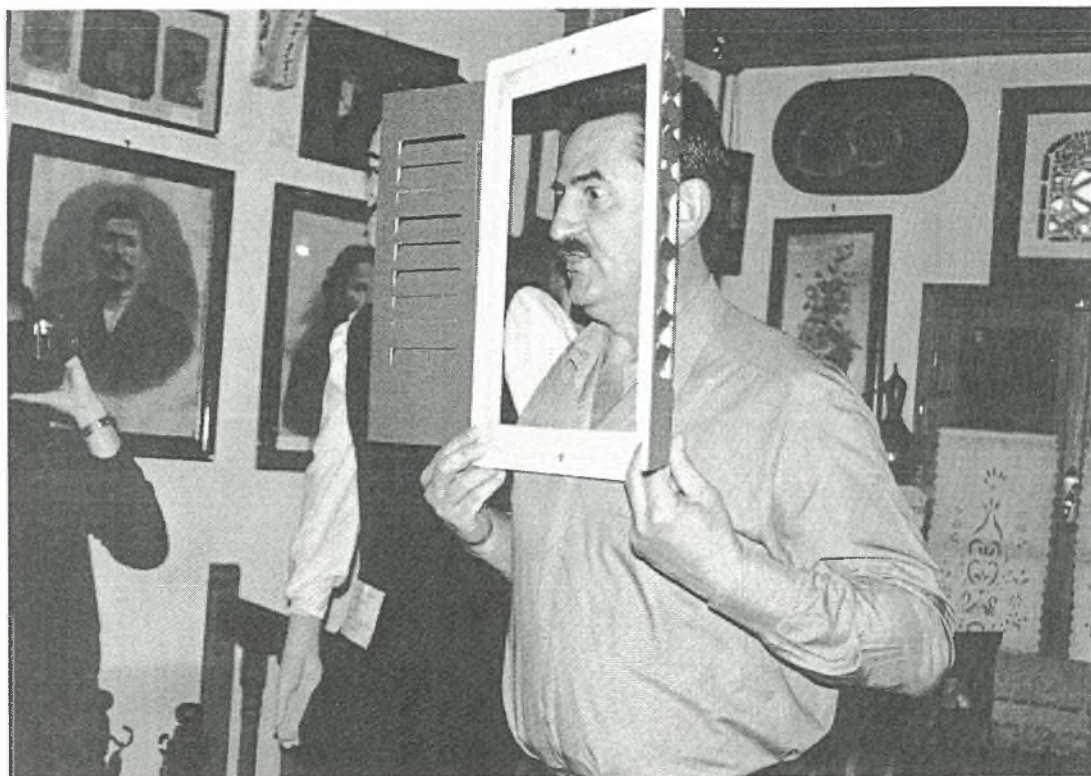
Εικόνα 7 → Η μουσειοπαιδαγωγός δίνει το παράδειγμα

Εικόνα 8 → Τα παιδιά παρουσιάζονται

Εικόνα 9 → Τα παιδιά παρουσιάζουν τις επιθυμίες τους

Εικόνα 10 → Ο δάσκαλος της τάξης συμμετέχει

Η άσκηση τα βοήθησε να αποκτήσουν άνεση με τη μουσειοπαιδαγωγό και το μουσειακό χώρο. Η φαντασία τους άρχισε να ταξιδεύει και παρουσιάζοντας τον εαυτό τους με τη σειρά, εξέφρασαν τις προτιμήσεις και τις εμπειρίες τους.

1) Άσκηση Παρατήρησης → «πες μου τι βλέπεις»

Παρατηρήσεις της μουσειοπαιδαγωγού

Υπήρξε πολύ καλή προφορική συμμετοχή. Τα παιδιά ενθουσιάστηκαν με την ιδέα της εξερεύνησης του δωματίου του παππού και της γιαγιάς.

Εντοπίστηκαν δυσκολίες ως προς την αναγνώριση ορισμένων αντικειμένων επεξεργασίας βαμβακιού και νήματος. Τα παιδιά ξεκίνησαν με τα πιο γνώριμα για εκείνα αντικείμενα.

Στην ερώτηση: «Τι σχέση έχουν αυτοί οι δύο άνθρωποι» οι απαντήσεις ήταν πρωτότυπες. Τα παιδιά οδηγήθηκαν σε υποθέσεις και δραστηριοποιήθηκε η σκέψη τους.

Εικόνα 11 → Τα παιδιά παρατηρούν το δωμάτιο – υποθέτουν

Εικόνα 12 → Τα παιδιά συμμετέχουν ενεργά

Ανταπόκριση στη δραστηριότητα

Όλα τα παιδιά περιέγραψαν το δωμάτιο λεπτομερειακά. Καθ' όλη τη διάρκεια της συζήτησης για τα αντικείμενα που παρουσιάζονται στο δωμάτιο,

ένα κορίτσι με αφορμή τη δραστηριότητα παρατήρησε ότι ίσως μετά από εκατό χρόνια τα δικά τους παιχνίδια και προσωπικά αντικείμενα της καθημερινής τους ζωής, θα αποτελούν τα μουσειακά αντικείμενα ενός μουσείου του μέλλοντος.

Επίσης κατά την εξερεύνηση του δωματίου, τα παιδιά επικέντρωναν την προσοχή τους αρχικά στα πολύ γνωστά τους αντικείμενα, στη συνέχεια ανέφεραν εκείνα που είχαν δει στη γιαγιά τους και τον παππού τους, στο χωριό και στο τέλος ρωτούσαν τις ονομασίες των άγνωστων αντικειμένων γι' αυτά. Ήταν πολύ εύκολο για τα παιδιά να λειτουργήσουν μυθοπλαστικά με τον προφορικό τους λόγο και να φανταστούν διάφορες καταστάσεις που θα μπορούσαν να έχουν συμβεί μέσα στο δωμάτιο στο οποίο βρίσκονταν.

Εικόνα 13 → τα παιδιά συζητούν και μαθαίνουν

Εικόνα 14 → Τα παιδιά στο δωμάτιο με τον παππού και τη γιαγιά

Κριτική της δραστηριότητας

Πολύ καλή ήταν η συμμετοχή στη δραστηριότητα. Τα παιδιά έδωσαν πολλές και ποικίλες απαντήσεις. Παρατηρήθηκε μεγάλη άνεση στον προφορικό αυτοσχεδιασμό και την σύντομη μυθοπλασία. Τα παιδιά αντιλήφθηκαν αμέσως τη λειτουργικότητα του χώρου και έμαθαν στοιχεία της καθημερινής ζωής των Αμπελακιωτών. Εξέφρασαν προσωπικά τους βιώματα και εικόνες από τη ζωή τους και τις προσωπικές τους παραστάσεις.

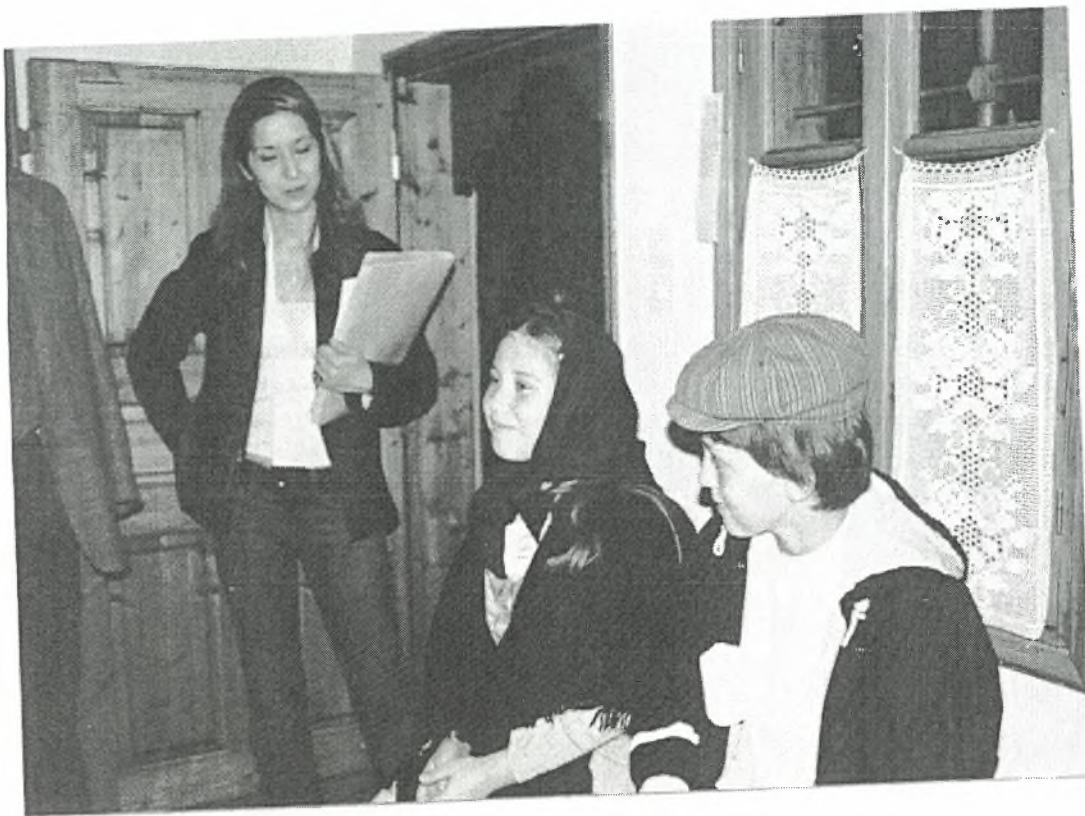

Εικόνα 15 → Το δωμάτιο βοηθάει τη φαντασία των παιδιών

2) Άσκηση διαλόγου → «Καυτή Καρέκλα»

Παρατηρήσεις της μουσειοπαιδαγωγού

Συζητήσαμε τους κανόνες μιας πετυχημένης συνέντευξης: δεν μιλάμε όλοι μαζί, δεν υποβάλλουμε ερωτήσεις που θυμίζουν ανάκριση, προσπαθούμε να μάθουμε όσο το δυνατόν περισσότερα στοιχεία για το συγκεκριμένο πρόσωπο και τη ζωή του.

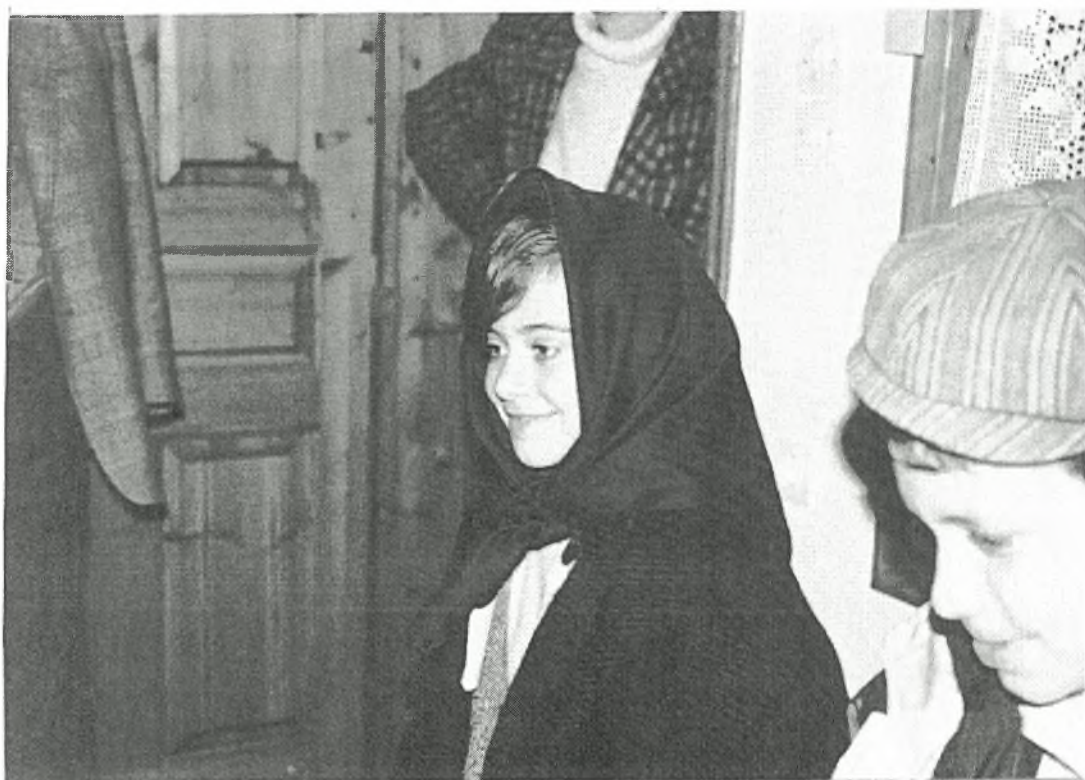
Εικόνα 16 → Τα παιδιά λαμβάνουν ρόλους στη δραματοποίηση

Εικόνα 17 → Ο ενθουσιασμός των παιδιών είναι προφανής

Εικόνα 18 → Τα παιδιά συμμετέχουν, διασκεδάζουν

Εικόνα 19 → Η δραματοποίηση ενός ρόλου ευχαριστεί τα παιδιά

Εικόνα 20 → Δραματοποίηση του ρόλου

Εικόνα 21 → Τα παιδιά ρωτούν – απαντούν – μαθαίνουν

Ανταπόκριση της δραστηριότητας

Τα παιδιά εκδήλωσαν μεγάλο ενθουσιασμό στην ιδέα της δραματοποίησης δύο συγκεκριμένων χαρακτήρων. Η επιθυμία τους να συμμετέχουν ήταν ολοκληρωτική.

Κριτική της δραστηριότητας

Στην αρχή οι ερωτήσεις ήταν αστείες και όχι σοβαρές. Με τη διακριτική παρεμβολή του δασκάλου της τάξης με ερωτήσεις καθώς και της μουσειοπαιδαγωγού, ο διάλογος κατευθύνθηκε σε ουσιώδεις ερωτήσεις .

Με αυτό τον τρόπο ενθαρρύνθηκε ο συνδυασμός ιδεών, η επεξεργασία της σκέψης και των πληροφοριών. Στη συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργήθηκε η δυνατότητα αυτοσχεδιασμού, η άσκηση του προφορικού λόγου και η μυθοπλαστική ικανότητα των παιδιών.

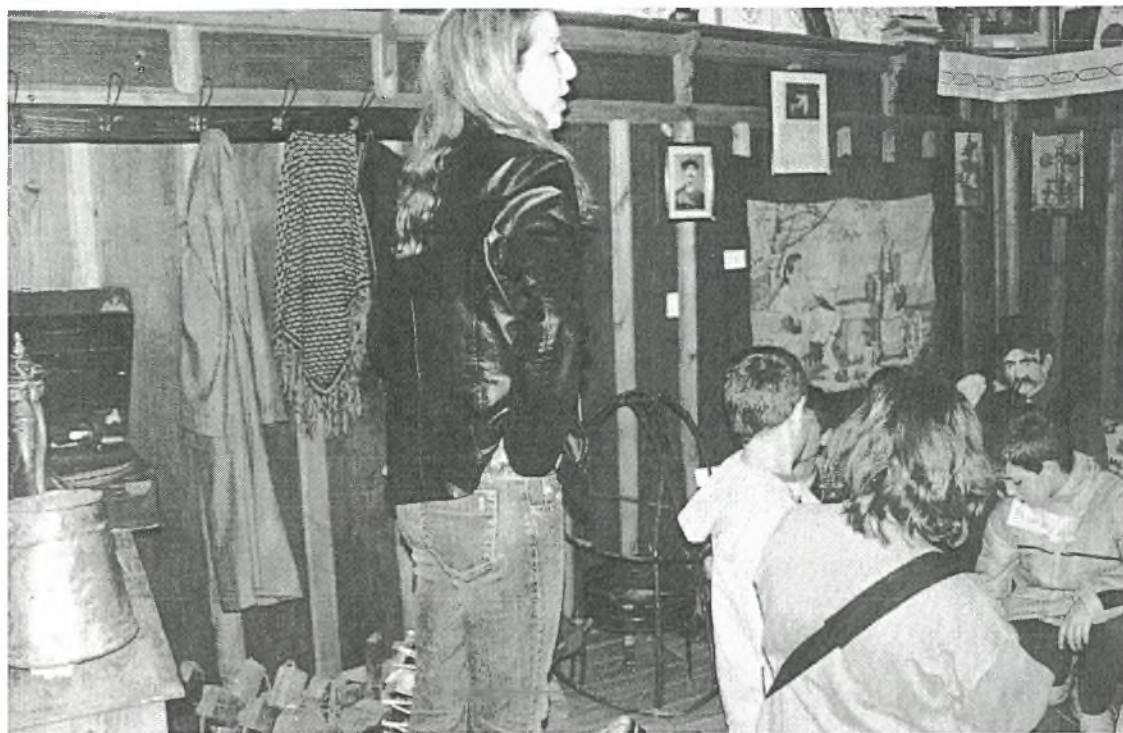
3) Άσκηση φαντασίας → «Τι είναι αυτό»

Παρατηρήσεις της μουσειοπαιδαγωγού

Για τη δραστηριότητα, τα παιδιά, χρειάστηκαν αρκετό χρόνο για να παρατηρήσουν το αντικείμενο. Τους ήταν εντελώς άγνωστο ως εικόνα.

Με τη διακριτική κατεύθυνση της μουσειοπαιδαγωγού, τα παιδιά άρχισαν να περιγράφουν το αντικείμενο λεπτομερειακά. Το σχήμα, το υλικό, η μορφή ήταν αναγνωρίσιμα. Τα παιδιά έδωσαν πολύ καλές προφορικές απαντήσεις στη δραστηριότητα που εξέπεμπε αγωνία, μυστήριο και ανυπομονησία για τη λύση της υπόθεσης. Διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά ένιωθαν ανασφάλεια για τις απαντήσεις τους.

Εικόνα 22 → Τα παιδιά ανακαλύπτουν τα κρυμμένα μυστικά του αντικειμένου – εκθέματος του μουσείου

Ανταπόκριση στη δραστηριότητα

Στη συγκεκριμένη δραστηριότητα τα παιδιά ήταν φειδωλά στις απαντήσεις τους. Το άγνωστο αντικείμενο τους προκάλεσε αμηχανία.

Η δραστηριότητα δεν ενθουσίασε τα παιδιά, τα κούρασε, όμως η ανταπόκρισή τους ήταν σημαντική καθώς προσπάθησαν να αυτοσχεδιάσουν πιθανές διαδρομές του αντικειμένου ως το μουσείο.

Κριτική της δραστηριότητας

Καλλιεργήθηκε η παρατηρητικότητα τους και η ικανότητα παραγωγής ιδεών αλλά κατόπιν καθοδήγησης από τη μουσειοπαιδαγωγό.

Διαπιστώθηκε άνεση στην επεξεργασία των λεπτομερειών του αντικειμένου και έμαθαν έναν νέο τρόπο εξερεύνησης ενός αγνώστου γι' αυτά αντικειμένου.

4) Άσκηση Μυθοπλασίας → «Γράψε μια ιστορία»

Παρατηρήσεις της μουσειοπαιδαγωγού

Η δραστηριότητα ενθουσίασε αλλά και ξάφνιασε τα παιδιά καθώς δεν είχαν προσέξει, ούτε είχαν αναφέρει την κρεμασμένη πάντα στον τοίχο κατά τη διάρκεια της πρώτης δραστηριότητας «πες μου τι βλέπεις».

Κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος χρειάστηκε να ανασχηματιστεί σε ένα βαθμό η δραστηριότητα για πρακτικούς καθαρά λόγους. Η διαδικασία που ακολουθήθηκε παρέμεινε η ίδια όμως στο δεύτερο τμήμα της Δ΄ δημοτικού χρησιμοποιήθηκε ως αντικείμενο – ερέθισμα μια άλλη πάντα του μουσείου «Τα αρραβωνιάσματα».

Επομένως το τμήμα Δ₂ διαπραγματεύτηκε την «Πάντα του Μέγα Αλεξάνδρου» ενώ το τμήμα Δ₁ διαπραγματεύτηκε την «Πάντα με τα αρραβωνιάσματα».

Ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγού σε όλη τη διαδικασία ήταν περισσότερο διευκολυντικός. Η συζήτηση που προηγήθηκε της μυθοπλασίας βοήθησε τα παιδιά να αντιληφθούν τα βήματα που ακολουθεί μια μυθοπλαστική διαδικασία, την τεχνική της. Έμμεσα οδηγήθηκαν στην προφορική έκφραση και βοηθήθηκαν στην κατανόηση και καταγραφή κειμένου.

Τα παιδιά αναγνώρισαν το αντικείμενο αμέσως ως εικόνα αλλά δεν γνώριζαν την ονομασία του. Τα βιώματά τους αποκαλύφθηκαν και κατατέθηκαν αβίαστα.

Κατά τη διάρκεια της περιγραφής της εικόνας τα παιδιά έδωσαν πρωτότυπες απαντήσεις, αλλά δυσκολεύθηκαν στην πιθανή εξέλιξη της ιστορίας με τον Μέγα Αλέξανδρο.

Τα παιδιά που διαπραγματεύτηκαν την πάντα με «τα Αρραβωνιάσματα» δημιούργησαν ιστορίες με αρχή, μέση και τέλος, που όμως το θέμα τους παρέμενε το ίδιο με μικρές παραλλαγές στη διατύπωση.

Παρόλο τον ενθουσιασμό των παιδιών για τη δραστηριότητα είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι ορισμένα παιδιά δυσανασχέτησαν με τη δραστηριότητα όταν τους ζητήθηκε να γράψουν μια ιστορία για την πάντα, το συνδύασαν με το «σκέφτομαι και γράφω» του σχολείου και το κατέθεσαν στο ερωτηματολόγιο.

Παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά διασκέδασαν περισσότερο με τις συζητήσεις και τα παιχνίδια και λιγότερο με τη μυθοπλασία. Γενικά η δραστηριότητα της μυθοπλασίας άρεσε στα παιδιά. Η καταδεκτικότητα και η συνεργατικότητα που τα διέκρινε οδήγησαν στην επινόηση ιστορίας παρόλο που η διαδικασία δεν τους ήταν ιδιαίτερα ευχάριστη.

Ανταπόκριση στη δραστηριότητα

Τα παιδιά που διαπραγματεύτηκαν την πάντα με τον «Μέγα Αλέξανδρο» έδωσαν όνομα στον ήρωά τους: Ο Αχιλλέας, Ο Αλέξανδρος. Ο σκοπός του ήρωα για όλα τα παιδιά ήταν ο πόλεμος και στους υπόλοιπους ήρωες έδωσαν μόνο ιδιότητα: Οι φίλοι του, οι γονείς του.

Τα παιδιά που διαπραγματεύτηκαν την πάντα με «τα Αρραβωνιάσματα» έδωσαν όνομα σε όλους τους ήρωες, ακόμη και στο καράβι. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι τα παιδιά επέλεξαν ονόματα για τους ερωτευμένους ήρωες της εικόνας, σύμφωνα με τις προσωπικές συμπάθειες μεταξύ των συμμαθητών τους. Παρατηρείται περιγραφή και όχι δημιουργία μιας διαφορετικής ιστορίας.

Εικόνα 24 → Η πάντα τοποθετημένη απόλυτα εναρμονισμένη με τον περιβάλλοντα χώρο του δωματίου

Εικόνα 25 → Η πάντα με «τα Αραβωνιάσματα»

Πέτρος + Κίνυρας

Μια φορά ο Μέγας Αλέξανδρος πήγε στον πόλεμο καθαλά στο
αλγό του και η γυναίκα του έκλεψε συνεχώς ένας άλλος
άνθρωπος την κφότσοε για να μην πέσει κάτω.
Εκείνο το μένος ήταν δάσος και είχε πολλά σήνιφα και πολλά
γουλοδάδια.

Εικόνα 26 → Ιστορία μαθητών για την πάντα του Μέγα Αλέξανδρου

Στην συνέχεια είναι ο ~~Μέγας~~ ^{Αλέξανδρος} του Σηλαίου στον Τρωικό πόλεμο.
 και ^{σπερνάει} ~~σπερνάει~~ ^{αυτο} ~~αυτο~~ ^{ενα} ~~ενα~~ ^{καρτο} ~~καρτο~~ ^{με} ~~με~~ ^{λουλούδια} ~~λουλούδια~~ και ^{σημα} ~~σημα~~ ^{δίντσα} ~~δίντσα~~ ^{φαίνεται} ~~φαίνεται~~
 ένας οικισμός και ^{μια} ~~μια~~ ^{εκκλησία} ~~εκκλησία~~ ^{λίγο} ~~λίγο~~ ^{στο} ~~στο ^{πέρα} ~~πέρα~~. ~~Ο~~ ~~Αλέξανδρος~~ ^Ο ^{Αλέξανδρος}
 είναι ^{καθα} ~~καθα~~ ^{στο} ~~στο ^{έθρο} ~~έθρο~~ ^{του} ~~του και ^{δυσ} ~~δυσ~~ ^{ανθρώπων} ~~ανθρώπων~~ ^{ένα} ~~ένα ^{άντρας} ~~άντρας~~ και ^{για} ~~για~~ ^{μια} ~~μια~~ ^{γυναίκα} ~~γυναίκα~~ ^{γίγο} ~~γίγο~~
 του στέκονται στην ^{...} ~~...~~ ^{ένος} ~~ένος~~ ^{στο} ~~στο ^{αφού} ~~αφού~~~~~~~~~~~~

2

Εικόνα 27

Εικόνα 27 → Ιστορία μαθητών για την πάντα του Μέγα Αλέξανδρου

1114 ΙΣΤΟΡΙΟΜΑ

Στην Πύλη Πύλη λέγεται ότι είναι ο Μ. Αλέξανδρος και πηλεί στον πρόλογο και η Πύλη λέει και πηλεί/σε πηλεί/σε. Αλλά ο Πύλος την καθιστά χίλι και ουσία λέει για Στρατηγία να: >> Αυτά οι δύο Στρατηγία ούτως ή άλλως είναι ουσία λέει.

Στρατηγία

Στρατηγία

12 23

Εικόνα 28 → Ιστορία μαθήτριας για την πάντα του Μέγα Αλέξανδρου

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένας άνθρωπος που το όνειρό του ήταν να ζωγραφίσει μια πάντα.

Τελικά ζωγράφησαν δύο άνθρωποι να καθόνται σε ένα ακροχιάλι. Ο ένας ήταν άνδρας που το αέχανε Βλασφημία. Ήταν και μια γυναίκα που την αέχανε Ήρα. Καθόνταν στη δάσκαλα πάνω σε ένα βράχο. Ο ήλιος έδυε και τα τριαντάφυλλα έλαμπαν. Ο άντρας ήταν 23 χρονών και η γυναίκα 20 χρονών. Καθόνταν σε ~~μία~~ παραλία της Κρήτης. Ο άντρας της έκανε πρόταση γάμου και η γυναίκα είπαε νάηα. Στο τέλος τελικά χώρισαν και αυτοί ήσαν καλά κι εμείς καλύτερα.

Εικόνα 29

Εικόνα 29 → Ιστορία μαθητριών για την πάντα «Τα αρραβωνιάσματα»

Φ

Η. Σκουράδης 'Χοιροπία'

Ήταν μια γοργά ο Νίκος και η Στελίνα. Ήταν ένα ποδοσφαιριστή Σουγρ
είχαν αρραβωνιάσει και Σούσαν, σε ένα μικρό νησί. Του το λέγαν ποδο
Ο Νίκος ήθελε να παντρευτεί τη Στελίνα. Άλλα η Στελίνα... να να να
τον παντρευτεί. Τέτοινα όφως χωρίσανε

30

Εικόνα 30 → Ιστορία μαθητριών για την πάντα «Τα
Αρραβωνιάσματα»

Για γέφυρα ήταν ο ~~Αγ~~ Ορέστης και η Δανάη, ~~την~~ που πήσαν
 6^η ένα αγγελιαφόρο γ' ένα καρτάκι με τον όνομα, ~~την~~ που το λέγαμε Ελπίδα
 Πήσανε για ψάρεμα έτσι όπως περίμεναν τα ψάρια να τσιγαριστούν
 Επήλθε την εφευρέση να της ζητήσει τσούραση ψάρια, ~~την~~ που να
 σου απαντήσει νύχτωσε. Αυτά όλα γίνανε στον Φαρασσώνα.

Χαρία
 Ελπίδα

Εικόνα 31 → Ιστορία μαθητριών για την πάντα «Τα Αραβωνιάσματα»

Afegns

Μια φορά κι έναν καιρό ζούσαν σε ένα νησί ο ~~Αφροδίτης~~ και η ~~Βάρβαρη~~.

Μια βέρα πήγαν σε ~~ένα~~ μία παραλία του νησιού. Ο ~~Αφροδίτης~~ είχε επωραστεί τόσο πολύ ενώ ~~Αφροδίτη~~ που είχαν πάει εκεί ~~και~~ ^{γιατί αυτής η βέρα} ~~ήθελε~~ να την παντρευτεί.

Η ~~Αφροδίτη~~ ^{Βάρβαρη} τον αγάπησε κι αυτή ~~αλλά~~ ^{αλλά} του έκανε νόημα γιατί ~~ήθελε~~ ^{ήθελε} να του κάνει κι έναν σύντομο.

Όπως στο τέλος η ~~Αφροδίτη~~ ^{Βάρβαρη} δέχτηκε την πρόταση του ~~Αφροδίτη~~ ^{Αφροδίτης}. Τελικά παντρεύτηκαν και ζήσαν μαζί καλά κι όμοια καλήτερα.

Έφη
Κητώ

3

Εικόνα 32

Βαγγέλης

Εικόνα 32 → Ιστορία μαθητριών για την πάντα «Τα αρραβωνιάσματα»

Ανταπόκριση στη δραστηριότητα

Από τη μελέτη των παραγωγών των μαθητών κατά την ομαδική και ατομική επεξεργασία της δραστηριότητας προέκυψαν τα παρακάτω:

- Τα παιδιά δεν μπορούσαν να διακρίνουν τον χρόνο και τον τόπο.
- Οι παραγωγές τους περιορίστηκαν στην περιγραφή της εικόνας λιτά και σύντομα.
- Τα παιδιά χρησιμοποιούσαν ονόματα για τους ερωτευμένους ήρωες της ιστορίας, με βάση τις συναισθηματικές συμπάθειες μεταξύ των συμμαθητών τους.
- Ο σκοπός των ηρώων παραμένει σύντομος και χωρίς ιδιαίτερη επεξεργασία.

Κριτική της δραστηριότητας

Κύριο συστατικό όλης αυτής της δουλειάς, ήταν ο ενθουσιασμός των παιδιών. Ένας ενθουσιασμός που προέκυψε από το συνδυασμό πολλών διαφορετικών στοιχείων: της υπόθεσης, της συζήτησης, της παρατήρησης και της μυθοπλασίας, της δημιουργίας κειμένου που τα ίδια τα παιδιά έγραψαν έπειτα από συνεργασία. Ένας ενθουσιασμός που έκανε την ενασχόληση με τη μυθοπλασία, εργαλείο αγωγής και γλωσσικής καλλιέργειας ταυτόχρονα.

Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, καλλιεργήθηκε τόσο ο προφορικός λόγος των παιδιών, όσο και η γραπτή τους έκφραση. Τα παιδιά άκουσαν τις γνώμες των συμμαθητών τους και έμαθαν να συγκεντρώνονται σε ένα γλωσσικό γεγονός. Η πάντα με «τα Αρραβωνιάσματα» θεωρήθηκε ευκολότερη σε σχέση με την «Πάντα του Μέγα Αλέξανδρου». Αυτό διαπιστώθηκε από τις αντιδράσεις των παιδιών καθώς η μια εξέπεμπε θετικά συναισθήματα (έρωτας) ενώ η άλλη αρνητικά (πόλεμος).

Παρατηρήθηκε επίσης κάποιος δισταγμός και δυσανασχέτηση μερικών παιδιών για τη δραστηριότητα καθώς τη συσχέτισαν με το «σκέφτομαι και γράφω» του σχολείου.

Γενικά, η γραπτή έκφραση καλλιεργήθηκε γιατί συνυπήρξαν τα τρία βασικά στοιχεία γι' αυτό. Όταν έγραφαν τις ιστορίες τους τα παιδιά είχαν θέμα, δείγμα για το πώς να γράψουν (εικόνα) και κίνητρο τη δημιουργία κειμένου που θα παρουσίαζαν στους συμμαθητές τους. Δημιουργήθηκαν, με άλλα λόγια, συνθήκες αυθεντικής, πραγματικής γραφής. Δεν είχαν απλώς τα ΠΩΣ αλλά και τα ΓΙΑΤΙ. Είχαν λόγο για να γράψουν και τους ενδιέφερε το αποτέλεσμα. Έγραφαν για να εκφραστούν. Αλλά και για να επικοινωνήσουν. Στο σημείο αυτό συνέβαλλε η συνεργασία.

Οι πάντες, ως φορείς μιας πολιτιστικής παράδοσης, υπήρξαν ένα έξοχο εργαλείο για την καλλιέργεια της γλώσσας. Η ανταπόκριση των μαθητών στη δραστηριότητα συντελεί στο σχηματισμό μιας σφαιρικής και δομημένης γνώσης, ενώ ταυτόχρονα τους επιτρέπει να εκφραστούν προφορικά και γραπτά.

Παρόλα αυτά συμπεραίνεται το γεγονός ότι τα παιδιά ευχαριστήθηκαν τη δραστηριότητα, δυσανασχέτησαν λίγο στην ιδέα συγγραφής κειμένου αλλά ανταποκρίθηκαν θετικά. Αναμφισβήτητο γεγονός παραμένει η διαπίστωση ότι τα παιδιά ενθουσιάζονται περισσότερο στην ιδέα μιας δραματοποίησης και μιας συζήτησης και λιγότερο στην ιδέα της γραπτής κατάθεσης μιας αυτοσχέδιας μυθοπλαστικής διαδικασίας.

5) Άσκηση Ζωγραφικής → «Φτιάξε τη δική σου πάντα»

Παρατηρήσεις της μουσειοπαιδαγωγού

Σημειώθηκε πολύ καλή συμμετοχή με τη δραστηριότητα. Όμως η προηγούμενη δραστηριότητα ενεργοποίησε δυναμικά τα παιδιά και στη συνέχεια η ιδέα της ζωγραφικής κούρασε και αποθάρρυνε.

Γενικότερα, οι μαθητές δυσανασχετούν στην επαφή τους με σχολικά αντικείμενα (στυλό, χαρτιά, χρώματα). Προτιμούν να ασχολούνται με διαφορετικά πράγματα σε ένα μουσειακό χώρο και σε καμιά περίπτωση δεν επιθυμούν τη σχολική διαδικασία.

Οι παραγωγές των παιδιών αποδεικνύουν ότι ανταποκρίθηκαν εκείνα που έμφυτα αγαπούν τη ζωγραφική ενώ τα υπόλοιπα σχεδίασαν μια απλή εικόνα.

Διαπιστώνεται επίσης ότι τα παιδιά ζωγράφισαν πράγματα που τους εντυπωσίασαν από το χώρο που επισκέφτηκαν (Αμπελάκια – φύση – πάντα). Ορισμένα παιδιά λειτούργησαν λεπτομερειακά και μερικά άλλα επιφανειακά και βιαστικά.

Ανταπόκριση στη δραστηριότητα

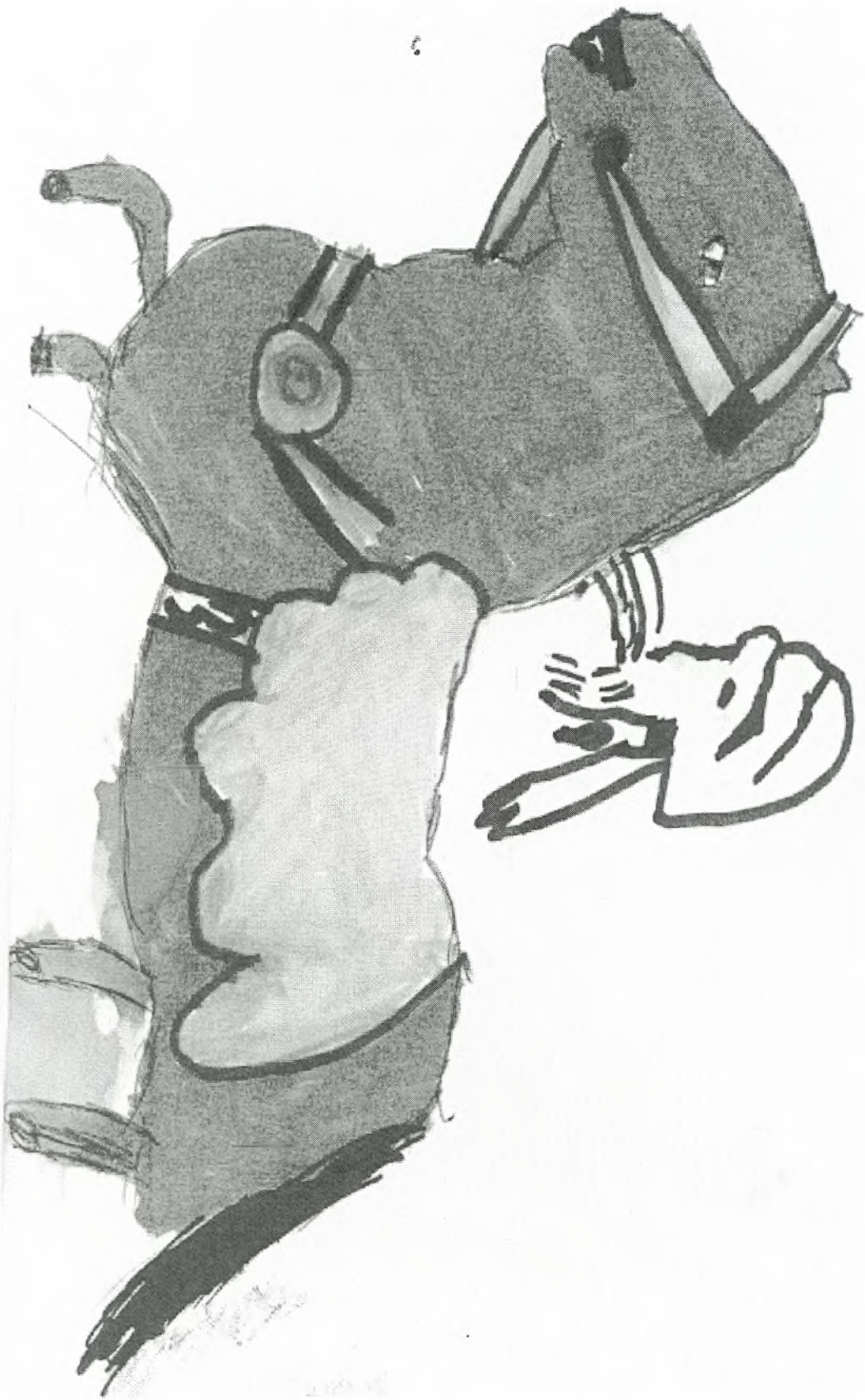
Οι δυο τάξεις, με την συμβολή όλων των δραστηριοτήτων, επεξεργάστηκαν μια ζωγραφική παράσταση, η τελική εκδοχή της οποίας παρουσιάζεται στη συνέχεια.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι μαθητές που μπήκαν στη διαδικασία εικαστικής δημιουργίας έκαναν ό,τι μπορούσαν για να ανταποκριθούν.

Παρατηρήθηκε μερική συμμετοχή των παιδιών στη δραστηριότητα και πρόχειρη παραγωγή έργων εκτός από λίγες εξαιρέσεις μαθητών που με ιδιαίτερη προσοχή και λεπτομέρεια ολοκλήρωσαν τα έργα τους.

Εικόνα 33 → Έργο μαθητή στη δραστηριότητα Ζωγραφικής

Εικόνα 34 → Έργο μαθητή στη δραστηριότητα Ζωγραφικής

Εικόνα 35 → Έργο μαθητή στη δραστηριότητα της Ζωγραφικής

Εικόνα 36 → Έργο μαθητή στη δραστηριότητα της Ζωγραφικής

Κριτική της δραστηριότητας

Τα παιδιά από την αρχή της δραστηριότητας εκδήλωσαν την ανάγκη για χαλάρωση, έτσι η συμμετοχή τους στη διαδικασία ζωγραφικής ήταν

περιορισμένη. Η ιδέα ενθουσίασε τα παιδιά και τα παρακίνησε να δημιουργήσουν εικαστικά και καλλιτεχνικά. Οι παραγωγές των παιδιών παρουσιάζουν την συναισθηματική τους κατάσταση και τις εικόνες που αποκόμισαν από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Εικόνα 37 → Διαδικασία ζωγραφικής στο μουσείο

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ολοκληρώθηκε όπως ακριβώς ξεκίνησε σε κύκλο τα παιδιά καταθέτουν τις εμπειρίες τους από το πρόγραμμα. Η κατασκευή που θυμίζει παράθυρο, παρουσιάζει το πρόσωπο κάθε παιδιού και τα συναισθήματά του από την επίσκεψη στο μουσείο.

Εικόνα 38 → Τα παιδιά εκφράζονται

Στο τέλος του προγράμματος, η μουσειοπαιδαγωγός παρακινεί τα παιδιά να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο που αφορά στην αξιολόγηση του προγράμματος. Επίσης η μουσειοπαιδαγωγός ευχαριστεί όλους για τη συμμετοχή τους και προσφέρει σε κάθε παιδί ένα φάκελο εργασίας, σοκολάτες, σάντουιτς και χυμούς.

Το ερωτηματολόγιο για τα παιδιά σχολιάζεται διεξοδικά στη συνέχεια.

Ερωτηματολόγιο για τα παιδιά

Θα σε παρακαλούσαμε να απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις. Θα μας βοηθήσεις να γίνουμε καλύτεροι και έτσι να ευχαριστηθείς περισσότερο την άλλη φορά στο μουσείο. Απάντησε λοιπόν στις ερωτήσεις για να μας πεις πως πέρασες στο λαογραφικό μουσείο στα Αμπελάκια.

1. Παρακολούθησες το πρόγραμμα «Ταξίδι στο χωριό με τα κρυμμένα μυστικά»; Τι βρήκες περισσότερο ενδιαφέρον στο πρόγραμμα αυτό;

α) Η συζήτηση για το δωμάτιο με τον παππού και τη γιαγιά.

β) Το παιχνίδι με την καυτή καρέκλα.

γ) Το αντικείμενο με τα κρυμμένα μυστικά;

δ) Η ιστορία που γράψαμε για την «πάντα».

ε) Η ζωγραφική.

2. Γιατί;

Γιατί ο παππούς ήταν ο βασιλιάς που έκανε κρυμμάτσες και η γιαγιά η τηλέφα που ήταν πολλαί βοσκοί.

3. Τι δεν σου άρεσε από το πρόγραμμα;

Εμένα όλα μου άρεσαν γιατί όλες οι κωμίες ήταν ευχάριστες. Μας φέρνανταν πολύ ήσυχα.

4. Γιατί;

Γιατί όλα ήταν φανταστικά και ωραία.

5. Τι θα ήθελες να κάνεις όταν ξανάρθεις; Σκέφτηκες κάποια άλλη δραστηριότητα;

Όταν θα ξαναρθώ θα κάνω τα ίδια πράγματα.

6. Τι σε βοήθησε να γράψεις την ιστορία που έφτιαξες;

Η φαντασία και η πολλαί εξυπνάδα μου.

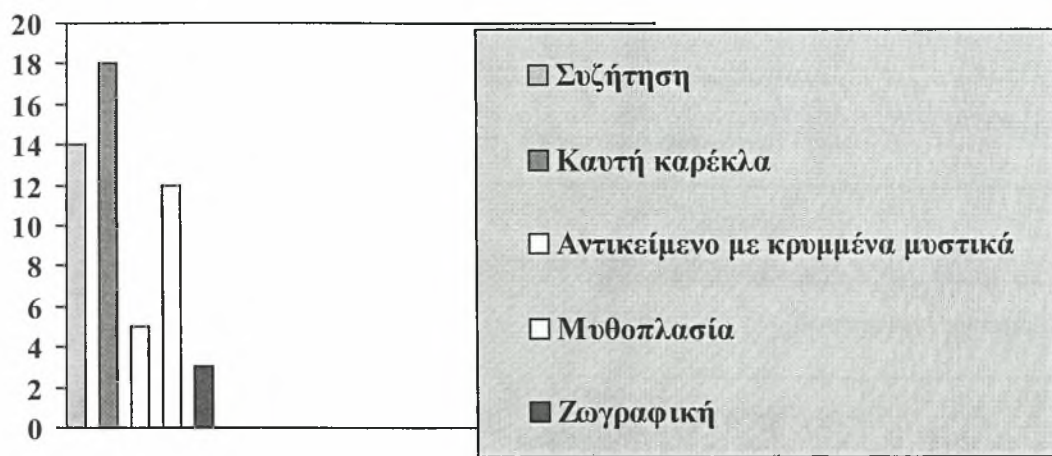
7. Γράψε μου μια λέξη που όταν τη λες να σου θυμίζει την επίσκεψή σου στο μουσείο ή φτιάξε μου ένα ποίημα για το μουσείο.

Μουσείο ωραίο	Μουσείο παλιό
μουσείο παραπαιό	μουσείο αρπαιό
Μουσείο καλό	Μουσείο καινούργιο
μουσείο βωβό	μουσείο φανταστικό
Μουσείο παιδικό	
μουσείο παινιδιάρικο	

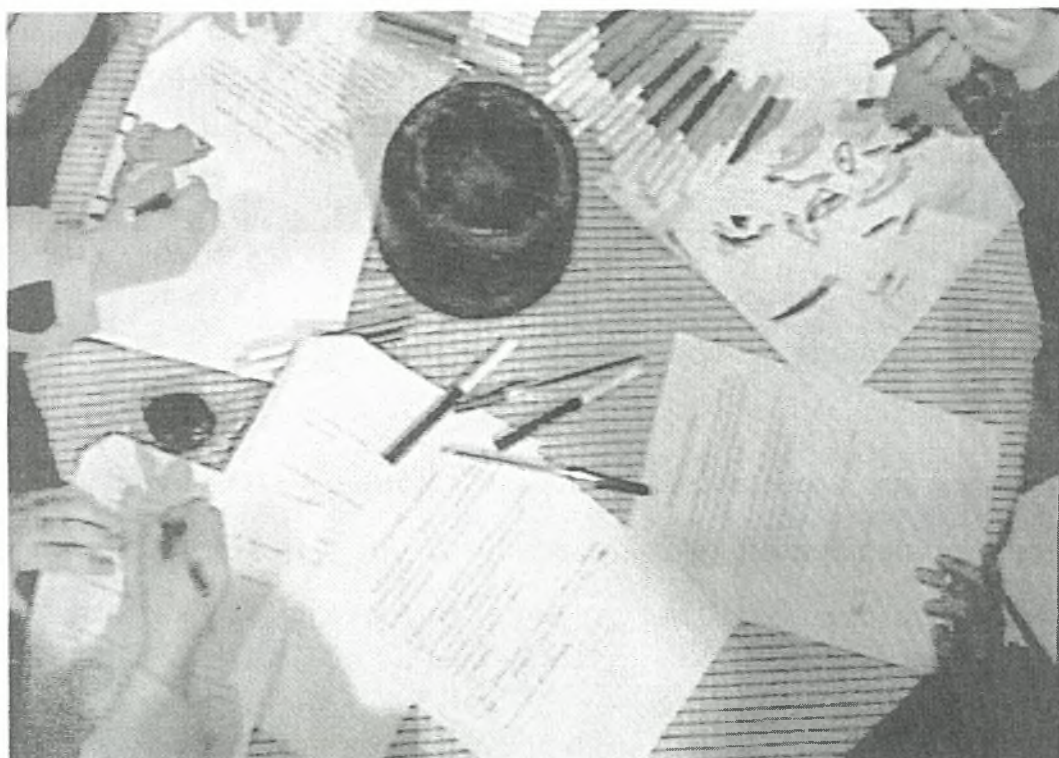
Εικόνα 39 → Το ερωτηματολόγιο για τα παιδιά

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από επτά ερωτήσεις. Παρατηρήθηκε δυσκολία στην κατανόηση των ερωτήσεων από τα παιδιά και χρειάστηκαν περισσότερες διευκρινήσεις.

Στην πρώτη ερώτηση για την πιο ενδιαφέρουσα δραστηριότητα, το διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζει τα αποτελέσματα.

Εικόνα 40 → Διάγραμμα που παρουσιάζει τη δραστηριότητα που ενθουσίασε περισσότερο τα παιδιά

Εικόνα 41 → Τα παιδιά συμπληρώνουν το ερωτηματολόγιο

Στην δεύτερη ερώτηση για την αιτιολόγηση της επιλογής των παιδιών οι απαντήσεις ποικίλουν:

- Άρεσε η διαδικασία των ερωτήσεων ως μαθησιακή διαδικασία.
- Έμαθαν τη χρησιμότητα των πραγμάτων – αντικειμένων.
- Είχε πλάκα, γελάσανε, διασκεδάσανε.

Στην τρίτη ερώτηση για την αρνητική διάθεση των παιδιών απέναντι σε κάποια δραστηριότητα, ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τις απαντήσεις:

Πίνακας 10 → Αποτελέσματα της τρίτης ερώτησης στο ερωτηματολόγιο

ΔΕΝ ΑΡΕΣΕ Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ			
Η συζήτηση στο δωμάτιο με τον παππού και τη γιαγιά	Τέσσερα [4]	Μπερδεύτηκα		βαρετή δραστηριότητα	
Η «καυτή καρέκλα»	Τρία [3]	Δεν άρεσε η ιδέα του παιχνιδιού	δεν ήξερα τι να ρωτήσω	αστεία και όχι σοβαρές ερωτήσεις	
Το αντικείμενο με τα κρυμμένα μυστικά	Τέσσερα [4]	Ήταν δύσκολο	Ήταν βαρετό	Δεν ήταν ευχάριστο και αστείο	Γιατί είχε αγωνία
Η μυθολογία ιστορίας για την πάντα	Οκτώ [8]	Δεν μπόρεσα να σκεφτώ πολλά πράγματα	Δεν ήθελα να γράφω συνέχεια	Κουράστηκα βαρετή έπρεπε να σκεφτώ	
Η ζωγραφική	Δύο [2]	Υπάρχουν πολλοί λόγοι όπως...		Δεν μου άρεσει η ζωγραφική	
Το παράθυρο [Άσκησης γνωριμίας]	Ένα [1]	Γιατί ντρεπόμουν			

Στην τέταρτη ερώτηση για την αιτιολογία της επιλογής των παιδιών οι απαντήσεις αναφέρονται στον πίνακα.

Στην πέμπτη ερώτηση που ζητά από τα παιδιά να προτείνουν κάποιες άλλες δραστηριότητες που θα ήθελαν να πραγματοποιήσουν στο χώρο του μουσείου οι απαντήσεις ήταν σύντομες και λιτές όπως αναφέρονται στη συνέχεια.

- Να παίζουμε κρυμμένο θησαυρό.
- Να μάθω για τα χρήματα που χρησιμοποιούσαν παλιά.
- Να παρατηρήσω προσεκτικά τις φορεσιές.

Από τις απαντήσεις διαπιστώνεται ότι τα παιδιά εκδήλωσαν την επιθυμία να εξερευνήσουν και άλλες πτυχές του μουσειακού χώρου και δημιουργείται έτσι ο χώρος για τον σχεδιασμό και λειτουργία περισσότερων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Στην έκτη ερώτηση η οποία ζητά να προσδιοριστούν από τα παιδιά τα ερεθίσματα που βοήθησαν στην συγγραφή της ιστορίας για την πάντα, οι απαντήσεις ποικίλουν:

- Η φίλη μου και η φαντασία μου.
- Η εικόνα με τα χρώματα.
- Η έμπνευση που είχα.
- Οι σκέψεις των άλλων παιδιών.

Στην έβδομη και τελευταία ερώτηση ζητείται από τα παιδιά να χαρακτηρίσουν το πρόγραμμα με μια λέξη ή ένα ποίημα. Οι παραγωγές των παιδιών είναι κυρίως μονολεκτικές και αποτελούν εξαίρεση δύο αξιόλογα ποιήματα παιδιών για το μουσείο:

Λέξη

- το καθιστικό
- ο Μέγας Αλέξανδρος
- Αμπελάκια
- Παλιά πράγματα
- Αντίκες
- Λαογραφικό μουσείο

Ποιήματα

Το μουσείο αυτό έχει γραμμένο ιστορικό. Έχει πολύ μεγάλη αξία για την ανθρώπινη ιστορία.

Μουσείο ωραίο
Μουσείο θαρραλέο
Μουσείο καλό
Μουσείο σωστό
Μουσείο παιδικό
Μουσείο παιχνιδιάρικο
Μουσείο παλιό
Μουσείο αρχαίο
Μουσείο καινούριο
Μουσείο φανταστικό

2.4 --Γ' στάδιο → Μέσα στην τάξη με τον φάκελο εργασίας

Μετά το τέλος του εκπαιδευτικού προγράμματος, η μουσειοπαιδαγωγός μοίρασε σε κάθε παιδί ένα φάκελο εργασίας ο οποίος περιλάμβανε παιχνίδια ανακάλυψης τεσσάρων αντικειμένων και ένα παιχνίδι χειροτεχνίας.

Η απόκτηση του φακέλου ενθουσίασε τα παιδιά και ενεργοποίησε την περιέργειά τους για το περιεχόμενο. Εκφράστηκε από τα παιδιά έντονα η επιθυμία να επεξεργαστούν τα αντικείμενα με το δάσκαλο και τη δασκάλα τους στη σχολική τάξη και εκείνοι δεσμεύτηκαν γι' αυτό.

Τα παιδιά ένιωθαν πολύ σίγουρα και ικανά να αντεπεξέλθουν στις απαντήσεις των παιχνιδιών μετά την επίσκεψη στο ιστορικό – λαογραφικό μουσείο Αμπελακίων και το παιχνίδι της χειροτεχνίας τους θύμιζε την πάντα που επεξεργάστηκαν και λειτούργησαν μυθοπλαστικά κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Τα παιδιά ευχαρίστησαν τη μουσειοπαιδαγωγό για το πολύτιμο δώρο και τη διαβεβαίωσαν ότι ο φάκελος θα αποτελέσει σημαντικό απόκτημα για την προσωπική τους βιβλιοθήκη. Η μουσειοπαιδαγωγός, με τη σειρά της ευχαρίστησε τα παιδιά για τη συμμετοχή και τη συνεργασία τους και εξέφρασε την επιθυμία να συναντηθούν και στο μέλλον σε κάποιο άλλο εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΩΣ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

3.1. Γενικά

Η διαμόρφωση της ιδέας της επίσκεψης κατά τρόπο που να επιτρέπει και να διευκολύνει την πρόσβαση των παιδιών στον κόσμο των εκθεμάτων, δίνει το έναυσμα για περισσότερους τρόπους προσέγγισης εκτός από την φαντασία τους.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων διενεργήθηκε σε τρεις κατηγορίες:

α) σε δημιουργικό επίπεδο δράσης των παιδιών

β) σε γνωστικό επίπεδο μάθησης από το μουσείο

γ) σε μυθοπλαστικό επίπεδο αποτελεσματικότητας του μουσείου

3.2. Σε δημιουργικό επίπεδο δράσης των παιδιών

Από την κριτική ανάλυση των αποτελεσμάτων του εκπαιδευτικού προγράμματος προκύπτουν τα εξής:

- Καλλιεργήθηκαν οι νοητικές διεργασίες (υπόθεση, διάλογος, παρατήρηση, μυθοπλασία) των παιδιών με βάση την αλληλεπίδρασή τους με το χώρο του μουσείου.
- Τα παιδιά δημιούργησαν ρόλους και δραματοποίησαν μια σκηνή συνέντευξης δύο φανταστικών προσώπων.
- Η εικαστική εγρήγορση των παιδιών προέκυψε αποκλειστικά από την άμεση επαφή τους με τα προεπιλεγμένα από τη μουσειοπαιδαγωγό εκθέματα του μουσείου και τον γενικό περιβάλλοντα χώρο.
- Εκφράστηκαν προσωπικά βιώματα των παιδιών που τα οδήγησαν στη δημιουργική ενασχόλησή τους με τις δραστηριότητες του προγράμματος.

3.3. Σε γνωστικό επίπεδο μάθησης από το μουσείο

Τα παιδιά, με το να λαμβάνουν κάποιες επεξηγήσεις για όσα, μέχρι τώρα άγνωστα, βλέπουν ή ακούνε, ικανοποιούν την περιέργειά τους αλλά κυρίως αποκτούν μια σχέση οικειότητας με τα αντικείμενα και το μουσείο εφόσον έχουν πλέον αυξημένες δυνατότητες συσχετισμού τους με το δικό τους κόσμο, με σημείο αναφοράς είτε τις γνώσεις που διαθέτουν, σχολικές και άλλες, είτε την καθημερινότητά τους.

Στην προκειμένη περίπτωση το εκπαιδευτικό πρόγραμμα λειτούργησε θετικά όσον αφορά το γνωστικό επίπεδο μάθησης των παιδιών από το μουσείο καθώς:

- Κατέστησε γνωστή και κατανοητή την έννοια «Λαογραφικό μουσείο» που για τα παιδιά ήταν εντελώς άγνωστη.
- Το μουσείο παρουσίασε με τρόπο κατανοητό και άμεσο το είδος των αντικειμένων που απαρτίζουν ένα λαογραφικό μουσείο.
- Έγινε αντιληπτός ο τρόπος απόκτησης των αντικειμένων από το μουσείο, η διαδρομή τους στο χρόνο, η ιστορία τους.
- Τα παιδιά έμαθαν για την καθημερινή ζωή των κατοίκων των Αμπελακίων στο σπίτι, τη λειτουργικότητα του σπιτιού το χειμώνα και το καλοκαίρι.
- Γνώρισαν γεγονότα της κοινωνικής συμπεριφοράς των κατοίκων του χωριού σε στενό ή ευρύ κύκλο.
- Απέκτησαν τρόπους σύνδεσης με το μουσείο και τα εκθέματα, προβληματίστηκαν και συνειδητοποίησαν την γενική έννοια του «συλλέγειν» ενός μουσείου.

3.4. Σε μυθοπλαστικό επίπεδο αποτελεσματικότητας του μουσείου

Η προσεγμένη και εκπαιδευτικά αξιοποιήσιμη έκθεση του μουσείου αποτέλεσε τον βασικό παράγοντα για τη μυθοπλαστική εγρήγορση των παιδιών κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Τα παιδιά βρέθηκαν δίπλα στον παππού και τη γιαγιά (αναπαραστάσεις ανθρώπων) μέσα στην αίθουσα του μουσείου, ένιωσαν την απόλυτη βιωματική κατάσταση, παρατήρησαν, φαντάστηκαν διαλόγους και επεξεργάστηκαν το λόγο, προφορικά και γραπτά. Πιο συγκεκριμένα:

- Ενεργοποιήθηκε η ερευνητική – ανακαλυπτική διάθεση των παιδιών.
- Τα αντικείμενα του μουσείου βοήθησαν τα παιδιά να λειτουργήσουν μυθοπλαστικά καθώς ήταν απόλυτα εναρμονισμένα στο χώρο της έκθεσης.
- Η ελεύθερη έκφραση των παιδιών οδήγησε στον αυτοσχεδιασμό ιστοριών.
- Η «πάντα» ως εικόνα βοήθησε τα παιδιά να δραστηριοποιήσουν τη σκέψη και τη φαντασία τους.
- Η προφορική μυθοπλασία ενθουσίασε ενώ η γραπτή κατάθεση μιας μυθοπλαστικής ιστορίας άρεσε αλλά και δυσανασχέτησε ορισμένα παιδιά καθώς το συνδύασαν με το «σκέφτομαι και γράφω» του σχολείου.
- Η μυθοπλασία προσφέρεται στο χώρο του μουσείου αρκεί να μην θυμίζει σχολική διαδικασία. Η φαντασία των παιδιών είναι ανεξάντλητη και στο μουσείο την καταθέτουν αβίαστα.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Γίνεται, επομένως, άμεσα αντιληπτό το γεγονός ότι ο βασικός στόχος της έρευνας έχει επιτευχθεί. Η μυθοπλασία στο χώρο του μουσείου με ερέθισμα ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που διαπραγματεύεται συγκεκριμένα εκθέματα, θεωρείται δεδομένη και ουσιαστική.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο ιστορικό – λαογραφικό μουσείο Αμπελακίων αποτέλεσε γέφυρα συνάντησης του λαϊκού πολιτισμού με το σχολείο και το μουσείο μέσω της μυθοπλασίας.

Το παρόν πόνημα μεταφέρει την ερευνητική δραστηριότητα στο χώρο του μουσείου. Μουσείο και σχολείο αποτελούν δύο πόλους της ζωής των ανθρώπων οι οποίοι συνδέονται και αλληλεπιδρούν. Στο σημείο αυτό εμπλέκεται η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση που διευκολύνει, οργανώνει και δημιουργεί κώδικες επικοινωνίας των δύο πόλων.

Το σχολείο σε αλληλεπίδραση με το μουσείο και τις δημιουργίες του ανθρώπου, συντελεί στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών. Η έρευνα απέδειξε ότι υπάρχει πολύς χώρος για περισσότερα εκπαιδευτικά προγράμματα στο ιστορικό – λαογραφικό μουσείο των Αμπελακίων.

Τα παιδιά που συμμετείχαν εξέφρασαν την ανάγκη για περισσότερη μάθηση που αφορά σε διαφορετικές πτυχές της μουσειακής έκθεσης. Εκφράστηκε η επιθυμία να γνωρίσουν τις φορεσιές της εποχής, τον τρόπο οικονομικής συναλλαγής των Αμπελακιωτών, την κοινωνική ζωή αλλά και πολλά ήθη και έθιμα των κατοίκων του χωριού.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται απαραίτητη η ουσιαστική ενημέρωση της διοίκησης του μουσείου για την μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση στην Ελλάδα και τη λειτουργία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, καθώς και η συμμετοχή τους σε επιμορφωτικά σεμινάρια που προσδιορίζουν το αντικείμενο αυτό.

Η διεύθυνση του μουσείου εκδήλωσε το ενδιαφέρον της για την ερευνητική διαδικασία αλλά αγνοούσε το αντικείμενό της. Σκοπός του λαογραφικού μουσείου Αμπελακίων είναι να αποτελέσει πυρήνα πολιτισμού και εκπαίδευσης των ανθρώπων. Για να επιτευχθεί όμως ο σκοπός αυτός επιβάλλεται η συστηματική συνεργασία του με μουσειοπαιδαγωγούς και εκπαιδευτικά προγράμματα που να εκτυλίσσουν την ιστορικότητά του και την πολιτισμική του αξία.

Το σχολείο και ειδικότερα οι εκπαιδευτικοί αγκάλιασαν με ενδιαφέρον και ενθουσιασμό την ερευνητική διαδικασία. Η προθυμία τους να συμμετάσχουν αβίαστα στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα προσδιορίζει τη θετική στάση απέναντι σε μια άγνωστη διαδικασία. Διαπιστώθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί αγνοούν την έννοια της μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης, ενώ γνωρίζουν γενικά για τη λειτουργία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Συμπεραίνεται επομένως ότι και οι εκπαιδευτικοί επιβάλλεται να ενημερωθούν για το αντικείμενο της μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα και τη δράση των επιστημόνων που την αποτελούν. Η έννοια της βιωματικής μάθησης στο μουσείο προβληματίζει τους εκπαιδευτικούς και την επιδιώκουν όταν τους δοθεί η ευκαιρία. Επίσης οι δάσκαλοι των δύο τμημάτων της Δ΄ τάξης του δημοτικού που παρακολούθησαν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, συμμετείχαν ενεργά στη διαδικασία, γεγονός που παραπέμπει στην αρχική διαπίστωση και ανάγκη άμεσης ενημέρωσης και ολοκληρωμένης κατάρτισής τους διαμέσου σεμιναρίων από μουσειοπαιδαγωγούς για την εξέλιξη της σχέσης μουσείου και σχολείου.

Η παιδική φαντασία καθόρισε την επιτυχία του προγράμματος, η οποία, απόλυτα εναρμονισμένη με τα αντικείμενα και το χώρο του μουσείου, οδήγησε στη κορύφωση της μυθοπλασίας.

Η μυθοπλαστική διαδικασία ως αναμφισβήτητη το γεγονός στο μουσειακό χώρο, προσδιορίζει την επικοινωνία των παιδιών με τα εκθέματα μέσω του προφορικού και γραπτού λόγου τους. Κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος επισημάνθηκαν δυο βασικές διαπιστώσεις που αφορούν στη μυθοπλαστική διαδικασία.

Τα παιδιά εξέπληξαν με την μυθοπλαστική τους ικανότητα και την συνδιαλλαγή τους με τα εκθέματα και το χώρο. Οι προφορικές τους παραγωγές αποδεικνύουν την επιτυχή επίτευξη των στόχων των δραστηριοτήτων. Όμως η γραπτή κατάθεση μιας μυθοπλαστικής ιστορίας

κούρασε τους συμμετέχοντες. Το γεγονός αυτό επισημαίνει την ανάγκη αποφυγής κάθε είδους δραστηριότητα η οποία παραπέμπει στη σχολική τάξη.

Τα παιδιά νιώθουν ελεύθερα στο μουσειακό χώρο, ανοικτά σε κάθε πληροφορία, στο παιχνίδι κάθε είδους αλλά σε καμιά περίπτωση ενθουσιασμένα στην ιδέα μιας σχολικής δραστηριότητας κατά τη διάρκεια ενός εκπαιδευτικού προγράμματος.

Συμπερασματικά, θεωρείται απαραίτητη η εφαρμογή δημιουργικών μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης μέσα σε ένα μουσείο, όπως είναι η μυθοπλασία, που θα αξιοποιεί εποικοδομητικά όλες τις αρχές της δημιουργικότητας των παιδιών: **α)** το κατάλληλο περιβάλλον, **β)** την ανάπτυξη των νοητικών γνωρισμάτων μιας δημιουργικής προσωπικότητας, **γ)** την εφαρμογή δημιουργικών και μυθοπλαστικών μεθόδων και τεχνικών, **δ)** την παροχή χρόνου για την παραγωγή έργου που θα προκύπτει από την εκπαιδευτική διαδικασία, **ε)** την κατάλληλη προσαρμογή των δραστηριοτήτων ώστε να κινητοποιούν τα παιδιά στην ανακάλυψη και την ενεργητική και βιωματική κατάκτηση της γνώσης, **στ)** στην έμφαση στην μυθοπλαστική παραγωγή των παιδιών.

Η αναπροσαρμογή του ρόλου των μουσείων στη παραγωγή και χρήση της γνώσης καθιστούν αναγκαία την εισαγωγή εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο χρονοδιάγραμμα των δραστηριοτήτων τους καθώς και σε όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος. Η επιτυχία αυτού του εγχειρήματος απαιτεί την προώθηση ριζικών αλλαγών και αλληλοτροφοδοτούμενων ενεργειών. Ενισχύεται, έτσι, η δυνατότητα καλλιέργειας πολιτών που θα συμβαδίζουν με την εποχή τους και τις ανάγκες της.

Το σημαντικό αυτό εγχείρημα αφορά στη μόρφωση και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Είναι δηλαδή απαραίτητο ο εκπαιδευτικός να γνωρίζει τις αρχές της μουσειοπαιδαγωγικής και να διαθέτει τη διάθεση για την επιτυχή εφαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, μετατρέποντας το μουσειακό περιβάλλον σε χώρο όπου οι εμπλεκόμενοι στη βιωματική

μάθηση να ασκούν ο ένας στον άλλο σημαντική μορφωτική επίδραση, με αφετηρία των αναζητήσεών τους τη μυθοπλασία, την υπόθεση, τον πειραματισμό και την ερευνητική διάθεση.

Η εκπαιδευτική διαδικασία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και η βιωματική μάθηση πρέπει να εφαρμοστούν σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα του αναλυτικού προγράμματος, υπό την προϋπόθεση βεβαίως ότι θα ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες του κάθε μαθήματος. Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση των παιδιών από την προσχολική τους ηλικία οδηγεί στην ουσιαστική και άμεση επαφή τους με την πολιτισμική κληρονομιά, στην σταδιακή και μεθοδευμένη γνωριμία, ευαισθησία και σεβασμό, προς τη μουσειακή εκπαίδευση και πολιτισμική τους εξύψωση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- ΑΒΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ Π. ΜΙΧΑΛΗΣ, *Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια*, Χ.Τ., 1961
- ΑΔΡΥΜΗ Β. ΣΙΣΜΑΝΗ, “Μελέτη μουσείου και έρευνα πεδίου”, Φάκελος πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος 2000 / 2001
- ΑΛΒΑΝΟΥΔΗ Ζ., ΓΡΟΣΔΟΣ ΣΤ. ΚΑΛΛΙΜΑΝΗ ΕΥ., ΚΑΛΕΤΟΣ Γ., ΝΤΑΓΙΟΥ, ΤΣΑΚΑΛΙΔΟΥ Α., “Μορφές επικοινωνίας και παιδική δημιουργικότητα”, άρθρο ιστοσελίδας του internet, Virtual School – The Sciences of Education Online, Τόμος 1, τεύχος 2, Αύγουστος 1998
- ΑΛΚΗΣΤΙΣ, *Η δραματική τέχνη στην εκπαίδευση*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000
- ΑΛΚΗΣΤΙΣ, *Μουσεία και σχολεία – Δεινόσαυροι κι αγγεία*, β’ έκδ., εκδόσεις Ελληνικά γράμματα, Αθήνα, 1996
- ΑΛΚΗΣΤΙΣ, *Το βιβλίο της δραματοποίησης*, γ’ έκδ., εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998
- ΑΛΚΗΣΤΙΣ, “Η δραματική τέχνη στην εκπαίδευση”, φάκελος πανεπιστημιακών σημειώσεων, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος Χ.Χ.
- ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Β. Δ., *Λαϊκή παράδοση και παιδί*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1999
- ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Β. Δ., *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1999
- ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Β. Δ., *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού – βασική βιβλιοθήκη προσχολικής εκπαίδευσης*, β’ έκδ., Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2002
- ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Β. Δ., “Χώροι και Μουσεία Λογοτεχνών, Ιστορικές Βιβλιοθήκες, Πνευματικά ιδρύματα, Λογοτεχνικά

Σωματεία”, Φάκελος πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος
1999

- ANTZOYΛΑΤΟΥ – ΡΕΤΣΙΛΑ ΕΥΡΥΔΙΚΗ, *Λαογραφικά μουσεία και παιδεία*, Αθήνα, 1986
- ΑΥΔΙΚΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ, *Το λαϊκό παραμύθι – θεωρητικές προσεγγίσεις*, εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 1994
- ΑΥΔΙΚΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ, *Το παιδί στην παραδοσιακή και τη σύγχρονη κοινωνία*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1996
- ΑΥΔΙΚΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ, “Λαογραφία και παιδική ηλικία: οπτικές και προοπτικές” κείμενο από το βιβλίο του Β. Δ. Αναγνωστόπουλου, *λαϊκή παράδοση και παιδί*, Αθήνα, 1999, σελ. 31 – 32
- ΒΑΪΝΑ ΜΑΡΙΑ, *Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας για τον εικοστό πρώτο αιώνα*, εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα, 1997
- ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ, *Διαχρονία και συνεργεία – μια πολιτική πολιτισμού*, β’ έκδ., εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1999
- ΒΥΓΚΟΤΣΚΙ ΛΕΒ, *Σκέψη και Γλώσσα*, μτφρ. Αντζελίνα Ρόδη, β’ έκδ., Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα, 1988
- ΓΑΡΟΦΑΛΑΚΗ ΜΕΛΙΝΑ, *Φαντασία και αυτενέργεια – ένας πρακτικός οδηγός για την προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία*, εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα, 1997
- ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Χώρος και Διαδικασίες Αγωγής – Η παιδαγωγική ποιότητα του χώρου (παιδαγωγική σειρά)*, α’ έκδ. εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα, 1998
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΗΛΙΑΣ, *Ιστορία και Συνεταιρισμός των Αμπελακίων*, Αθήνα, 1951

- ΓΙΟΥΡΓΟΣ ΚΩΣΤΗΣ, “Των Ελλήνων οι Κοινότητες”, Η Καθημερινή – Επτά Ημέρες, 17-9-2000, σελ. 2
- ΓΚΕΡΤΣΟΥ – ΣΑΡΡΗ ANNA, *Το κόκκινο της Ανατολής*, γ’ έκδ., εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα, 1991
- ΓΚΟΛΙΑΡΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Πρόσκτηση και καλλιέργεια της γλωσσικής έκφρασης στο δημοτικό σχολείο*, εκδόσεις Ζέφυρος, Θεσσαλονίκη, 1993
- ΓΟΥΡΓΙΩΤΗ ΛΕΝΑ, “Βιοτεχνιών συνέχειες – τα σταμπωτά Τυρνάβου”, Λαογραφικό ιστορικό μουσείο Λάρισας, κείμενο από το βιβλίο, *Τα Ελληνικά Σταμπωτά 18^{ος} – 20^{ος} αιώνας*, Λάρισα, 1997, σελ. 86 – 90
- ΔΑΜΑΝΑΚΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ, *Η εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα – Διαπολιτισμική προσέγγιση*, *Διαπολιτισμική παιδαγωγική*, δ’ έκδ., εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα, 2001
- ΔΑΡΑΚΗ ΠΕΠΗ, *Η Αισθητική αγωγή του παιδιού*, εκδόσεις Αντιπαράλληλα, Αθήνα, Χ. Χ.
- ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ Δ., “Μούσες – Μουσείο - Μουσειοπαιδαγωγική”, Αρχαιολογικό – Φιλολογικό περιοδικό ΕΠΤΑΚΥΚΛΟΣ, Σεπτ. ’98 – Ιαν. ’99, περίοδος Γ, τεύχος 2^ο, σελ. 36 – 40
- ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ Δ., “Μούσες – Μουσείο - Μουσειοπαιδαγωγική”, άρθρο από ιστοσελίδα του Internet, περιοδικό Αρχαιολογία και τέχνες, Ιαν. 2002
- ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ Δ., “Ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού στην Ελλάδα”, περιοδικό Αρχαιολογία και Τέχνες, τεύχος 71, Ιούνιος 1999, σελ. 50 – 53
- ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ Δ., “Μουσειοπαιδαγωγική”, Αναλυτικός οδηγός σπουδών της μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης, Βόλος, 1998

- ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ Δ., “Ο ρόλος των μουσείων – το εσωτερικό του μουσείου”, φάκελος πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος, 1999
- ΔΕΛΗΚΑΝΑΚΗ Ν., ΚΟΚΟΛΑΚΗ Ρ., ΝΟΪΔΟΥ Μ., *Περιβαλλοντική εκπαίδευση στην προσχολική ηλικία*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2000
- ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΔΙΑΜ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ, *Αμπελάκια – Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική*, εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα 1986
- ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΔΙΑΜ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ, “Η αρχιτεκτονική των αρχοντικών των θεσσαλικών Αμπελακίων”, πολιτιστικός σύλλογος Αμπελακίων, Α΄ συνέδριο Αμπελακιωτικών σπουδών, πρακτικά συνεδρίου, 13 – 15 Αυγούστου 1994, Ιανουάριος 1996
- ΔΙΚΤΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝ., “Η τουριστική προβολή των Αμπελακίων”, πολιτιστικός σύλλογος Αμπελακίων, Α΄ συνέδριο Αμπελακιωτικών σπουδών, 13 – 15 Αυγούστου, Ιανουάριος 1996
- ΔΡΟΥΓΟΥ ΣΤΕΛΛΑ, *Επτάκυκλος*, Σεπτ. ’98 – Ιαν. ’99, σελ. 101
- ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ, *Κατανοώντας τη συμπεριφορά μας – Ο ρόλος της μάθησης στην πρόσκτηση και εξέλιξη της συμπεριφοράς*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2000
- ΖΑΧΟΥ ΚΑΛΚΟΥΝΟΥ ΠΟΠΗ, “Ένας κύκλος ζωής, χαράς και δημιουργίας για το παιδί”, 5^ο σεμινάριο Καλαμάτας – Μουσείο και Σχολείο, 1997, σελ. 51
- ΖΗΣΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ, “Αμπελάκια – μια κοινότητα – ένας πολιτισμός – μια λαμπρή ιστορία”, *Θεσσαλικές Επιλογές*, τεύχος 159, σελ. 15

- ΖΗΣΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ, “Η αίγλη των Αμπελακίων”, Θεσσαλικές Επιλογές, τεύχος 179, σελ. 12
- ΖΟΡΖ ΖΑΝ, *Η δύναμη των παραμυθιών – βασική βιβλιοθήκη προσχολικής εκπαίδευσης* μτφρ. Μαρία Τζαφεροπούλου, α΄ έκδ., εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1996
- ΖΟΥΝΗΣ ΒΑΣΙΛΗΣ, *Σχολική Ηλικία – Τα πρώτα σχολικά χρόνια*, Αθήνα, 1985
- HAYES NICKY, *Εισαγωγή στην ψυχολογία*, Β΄ τόμος – βασικά εγχειρίδια ψυχολογικής Γνώσης, μτφρ. Ιωάννης Ν. Παρασκευόπουλος, β΄ έκδ., Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998
- HAWTHORN JEREMY, *Ξεκλειδώνοντας το κείμενο – μια εισαγωγή στη θεωρία της λογοτεχνίας*, γ΄ έκδ., μτφρ. Μαρία Αθανασοπούλου, πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 1999
- HOOPER – GREENHILL EILEAN, “Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή”, *Αρχαιολογία και τέχνες*, τεύχος 72, σελ. 47 – 50
- ΘΕΟΦΙΛΙΔΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Η τέχνη των Ερωτήσεων*, γ΄ έκδ., Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα, Χ.Χ.
- ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, “Ο ελληνισμός υπό ξένη κυριαρχία”, περίοδος 1453 – 1669, Τουρκοκρατία – Λατινοκρατία, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., 1974, τόμος Ι, σελ. 68
- ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, “Ο ελληνισμός υπό ξένη κυριαρχία”, περίοδος 1453 – 1669, Τουρκοκρατία – Λατινοκρατία, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., 1974, τόμος ΙΑ, σελ. 199

- ICOM – Εγχειρίδιο για την τεκμηρίωση των λαογραφικών συλλογών
ICOM / CIDOC (Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων – Διεθνής Επιτροπή τεκμηρίωσης) ICOM – Ελληνικό Τμήμα, 1998
- ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΛΑΜΠΡΑΚΗ, “Πολιτισμικό υλικό και εκπαιδευτικές υπηρεσίες στο Δίκτυο”, Επιμορφωτικό σεμινάριο Εκπαιδευτικών, Μουσειοπαιδαγωγική Εκπαίδευση – Μουσείο και Σχολείο, Λάρισα, 2001, 12 Μαΐου
- ΚΑΒΑΣΙΛΑ ΚΑΛΛΙΟΠΗ, “Διατήρηση – συντήρηση υφασμάτων”, πρακτικά σεμιναρίου «Λαογραφικά μουσεία και συλλογές, οργάνωση και λειτουργία», Αθήνα 1988, σελ. 20 – 25, κείμενο από το Εγχειρίδιο για την τεκμηρίωση των λαογραφικών συλλογών ICOM, 1998
- ΚΑΚΑΜΠΟΥΡΑ – ΤΙΛΗ ΡΕΑ, “Γλωσσικά και Λογοτεχνικά κείμενα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: η συμβολή της λαογραφίας στην πληρέστερη αξιοποίησή του”, κείμενο από το βιβλίο του Β. Δ. Αναγνωστοπούλου, *Λαϊκή Παράδοση και σχολείο*, Αθήνα 1999, σελ. 137 – 141
- ΚΑΚΑΝΑ ΔΟΜΝΑ – ΜΙΚΑ, “Η ανάπτυξη της αντίληψης του χώρου στο παιδί σύμφωνα με τον Πιαζέ”, περιοδικό «Τα εκπαιδευτικά», τεύχος 36, σελ. 44
- ΚΑΛΕΣΟΠΟΥΛΟΥ Δ., “Ανοιχτός διάλογος με την κοινότητα: Μια Ελληνική πρόταση στα προγράμματα προσέγγισης”, περιοδικό Αρχαιολογία και τέχνες, τεύχος 73, Αθήνα, 1988
- ΚΑΛΟΥΡΗ – ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ Ρ., *Το μουσείο μέσω τέχνης και αγωγής*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1988
- ΚΑΡΑΣΤΑΜΑΤΗ ΕΛΕΝΗ - ΡΩΜΑΙΟΥ, “Συγκρότηση και οργάνωση της λαογραφικής συλλογής”, πρακτικά σεμιναρίου «Λαογραφικά μουσεία και συλλογές: οργάνωση και

λειτουργία» Αθήνα 1988, κείμενο από το εγχειρίδιο για την τεκμηρίωση των λαογραφικών συλλογών ICOM, 1998

- ΚΑΤΣΙΑΡΔΗ – HERING ΟΛΓΑ, *Τεχνίτες και τεχνικές βαφής νημάτων – Από τη Θεσσαλία στην κεντρική Ευρώπη (18^{ος} – ΑΡΧΕΣ 19^{ου} Αι.) – Επίμετρο: Η Αμπελακιώτικη Συντροφιά (1805)*, Εκδόσεις Ηρόδοτος, Λαογραφικό και ιστορικό μουσείο Αμπελακίων «Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια», Αθήνα – Αμπελάκια, 2003
- ΚΙΤΤΑΣ ΧΡ. – ΠΙΤΣΙΟΣ Θ., *Επτάκυκλος*, Σεπτ. '98 – Ιαν. '99, σελ. 71
- ΚΟΣΜΑΝΟΣ Θ. Δ., “Αδαμάντιος Μάνιαρης – Εθνικός Ευεργέτης”, πολιτιστικός σύλλογος Αμπελακίων, Α΄ συνέδριο Αμπελακιώτικων σπουδών, 13 – 15 Αυγούστου 1994, Ιανουάριος 1996, σελ. 68 – 75
- ΚΟΥΒΕΛΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ, *Η σχέση των μαθητών με το μουσείο (θεωρητική προσέγγιση – έρευνα στην Αθήνα και στην Ικαρία – Εκπαιδευτικά προγράμματα)*, εκδόσεις Εθνικό κέντρο κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, 2000
- ΚΟΥΡΕΜΕΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, “Εκθέσεις ειδών λαϊκής παράδοσης και παιδί”, κείμενο από το βιβλίο του Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*, Αθήνα 1999, σελ. 180 – 185
- ΚΟΥΤΣΙΚΑ ΓΕΩΡΓΙΑ – ΤΖΙΝΑ, “Μουσειακή Εκπαίδευση – τοπική Ιστορία”, Σεμινάριο «Μουσειακή Εκπαίδευση Τοπική ιστορία», 1^ο σεμινάριο εκπαίδευση στα μουσεία, 1999
- ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Παιδική ηλικία – ενδιαφέροντα και κίνητρα για μάθηση*, εκδόσεις Π. Κουτσούμπος Α.Ε., 1990, Χ.Τ.
- ΛΑΪΟΥ – ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ, “Συνεταιρισμός Αμπελακίων”, Πολιτιστικός Σύλλογος Αμπελακίων, Α΄ συνέδριο

Αμπελακιωτικών σπουδών, 13 – 15 Αυγούστου 1994,
Ιανουάριος 1996, σελ. 78

- ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΑΡΙΣΑΣ, *Τα ελληνικά Σταμπωτά 18^{ος} – 20^{ος} αιώνας*, Εκδόσεις Καπόν, Αθήνα 1997
- ΛΕΚΚΑ ΦΩΤΕΙΝΗ, “Συστήματα ταξινόμησης και τεκμηρίωσης μουσειακών αντικειμένων”, φάκελος πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος, Χ. Χ.
- ΛΕΚΚΑ ΦΩΤΕΙΝΗ, “Αισθητική και μορφολογία μουσειακών εκθέσεων”, φάκελος πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος, Χ. Χ.
- ΜΑΝΟΣ Κ., *Παιδαγωγική Ψυχολογία – Ψυχοπαιδαγωγική*, β’ έκδ., Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα, 1993
- ΜΑΡΙΑΔΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ, “Η κοινή συντροφιά των Αμπελακίων”, πολιτιστικός σύλλογος Αμπελακίων, Α’ συνέδριο Αμπελακιώτικων Σπουδών, 13 – 15 Αυγούστου 1994, Ιανουάριος 1996, σελ. 28
- ΜΑΡΟΥΔΑ – ΧΑΤΖΟΥΛΗ, “Κοινωνική ψυχολογία και δυναμική της ομάδας Γ”, φάκελος πανεπιστημιακών σημειώσεων, ΒΟΛΟΣ, Χ. Χ.
- ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ, “Δημιουργικότητα και επικοινωνιακός λόγος στην προσχολική και σχολική ηλικία”, φάκελος πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος, 2001
- ΜΟΥΣΟΥΡΗ ΘΕΑΝΩ, “Σχεδιασμός και αξιολόγηση εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων”, φάκελος πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος, 2000
- ΜΟΥΣΟΥΡΗ ΘΕΑΝΩ, “Έρευνα κοινού και αξιολόγηση στα μουσεία”, φάκελος πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος, 2001

- ΜΟΥΣΟΥΡΗ ΘΕΑΝΩ, “Μουσεία για όλους, προγράμματα προσέγγισης στο Διεθνή χώρο”, άρθρο περιοδικού Αρχαιολογία και τέχνες, τεύχος 73, σελ. 65 – 69
- ΜΠΙΧΤΑ ΚΑΤΕΡΙΝΑ, “Μουσειοπαιδαγωγική και Αρχαιολογία”, φάκελος πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος, 1999
- ΜΠΟΥΧΛΑΡΙΩΤΗΣ ΑΧΙΛΛΕΑΣ, “Χαιρετισμός του προέδρου ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών Λάρισας – Τυρνάβου - Αγιάς”, πολιτιστικός σύλλογος Αμπελακίων, Α΄ συνέδριο Αμπελακιώτικων Σπουδών, 13 – 15 Αυγούστου 1994, Ιανουάριος 1996
- ΜΩΡΑΪΤΗ ΤΖΕΝΗ, *Λαϊκή Παράδοση και Σχολείο*, β΄ έκδ., Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1997
- ΝΑΚΟΥ ΕΙΡΗΝΗ, *Τα παιδιά και η Ιστορία – ιστορική σκέψη, γνώση και ερμηνεία*, εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα, 2000
- ΝΑΥΡΙΔΗΣ ΚΛΗΜΗΣ, *Κλινική κοινωνική ψυχολογία*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1994.
- ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ. Ι. ΗΛΙΑΣ, “Οι εμπορικές σχέσεις των Αμπελακίων με τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης”, πολιτιστικός σύλλογος Αμπελακίων, Α΄ Συνέδριο Αμπελακιώτικων σπουδών, 13-15 Αυγούστου 1994, Ιανουάριος 1996, σ. 49.
- ΝΙΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, “Ο θεσμός των Λαογραφικών μουσείων και συλλογών, στόχοι του σεμιναρίου, πρακτικά σεμιναρίου “Λαογραφικά μουσεία και συλλογές: οργάνωση και λειτουργία”, Αθήνα, 1988, σσ. 22-25.
- ΝΤΡΟΓΚΟΥΛΗΣ Β. ΓΙΩΡΓΟΣ, “Ο ζωγράφος Νικόλαος Αργυρόπουλος και η αιογράφηση της Αγίας Παρασκευής Αμπελακίων”, πολιτιστικός σύλλογος Αμπελακίων, Α΄ συνέδριο Αμπελακιώτικων Σπουδών, 13-15 Αυγούστου 1994, Ιανουάριος 1996, σ. 42.
- ΞΑΝΘΑΚΟΥ ΓΙΩΤΑ, *Η δημιουργικότητα στο σχολείο*, β΄ έκδ. εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998.
- ΞΗΝΤΑΡΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, 5^ο Σεμινάριο Καλαμάτας 1999.
- ΞΥΤΣΑΣ Β, ΚΟΣΜΑΝΟΣ Δ, *Τα ιστορικά Αμπελάκια*, Θεσσαλονίκη, 1974.
- ΞΩΧΕΛΛΗΣ Δ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική - Θεμελιώδη προβλήματα της παιδαγωγικής επιστήμης* σ΄ έκδ., εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε., Αθήνα, 1997.

- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, ΣΤ., "Οργάνωση και λειτουργία ενός σύγχρονου εθνογραφικού μουσείου", άρθρο από το εγχειρίδιο για την τεκμηρίωση τών λαογραφικών συλλόγων, ICOM, 1998, σ. 141.
- ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Ρ. - ΤΣΙΛΙΜΕΝΗ Τ., *Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο - θεωρία και πράξη*, γ' εκδ. εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.
- ΠΑΠΑΣ - Ε. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, *Σχολική Παιδαγωγική - Θεωρία και Πράξη - τόμος πρώτος με έμφαση στην παιδαγωγική και την ψυχοκοινωνιολογία της σχολικής τάξης*, Αθήνα, Χ.Χ.
- ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ Ν. ΙΩΑΝΝΗΣ, *Εξελικτική ψυχολογία - Ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση τόμος 3 (σχολική ηλικία)*, Αθήνα, Χ.Χ.
- ΠΕΛΑΣΓΟΣ ΣΤΕΛΙΟΣ, "Εργαστήρια μυθοπλασίας και αφήγησης", ενημερωτικό φυλλάδιο Δημοτικού Κέντρου Ιστορίας και Τεκμηρίωσης - Κτίριο Σπίρερ, Βόλος, Χ.Χ.
- ΠΕΝΤΑΓΚΟΓΚΙΚΑ, *Σχολική ηλικία - Τα πρώτα σχολικά χρόνια*, εκδόσεις Σύγχρονη εποχή, Αθήνα, 1987.
- ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ - ΚΑΜΗΛΑΚΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ, "Η διαδικασία του λαϊκού πολιτισμού στα σχολεία", *Επτάκυκλος*, Δεκ. 99 - Φεβρ. 2000, τεύχος 14°, σσ. 169-170.
- PROPP. V. G, *Μορφολογία του παραμυθιού*, μτφρ. Αριστέα Παρίση, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα, 1987.
- ΡΟΝΤΑΡΙ ΤΖΙΑΝΙ, *Ασκήσεις φαντασίας*, μτφρ. Μαρία Βερτσώνη - Κοκόλη, εκδόσεις Τέσσερα, 1990, Χ.Τ.
- ΡΟΝΤΑΡΙ ΤΖΙΑΝΙ, *Γραμματική της φαντασίας - Εισαγωγή στην τέχνη να επινοείς ιστορίες*, μτφρ. Γιώργος Κασσιπής, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα, 2001.
- ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, *Βρίσκω την παροιμία*, Εκδόσεις Σμυρنيωτάκης.
- ΣΟΛΟΜΟΥ - ΞΑΝΘΑΚΗ ΒΑΣΑ, "Αμπελάκια, το λίκνο του Συνεταιρισμού", *Η Καθημερινή - Επτά Ημέρες*, Σεπτέμβριος 2000, σ. 9.
- ΣΠΑΝΟΣ ΚΩΣΤΑΣ, "Η ίδρυση των Αμπελακίων", πολιτιστικός σύλλογος Αμπελακίων, Α' συνέδριο Αμπελακιώτικων σπουδών, 13-15 Αυγούστου 1994, Ιανουάριος 1996, σ. 20.
- ΣΤΡΟΥΛΙΑΣ ΠΑΥΛΟΣ, *Τέμπη και Συνεταιρισμός Αμπελακίων Λάρισας*, εκδόσεις Έλλα, Λάρισα 1998.
- JAMES HENRY, *Η τέχνη της Μυθοπλασίας*, μτφρ. Παπαδόπουλος Κ., Εκδόσεις Άγρα, Αθήνα, Χ.Χ.
- SHARMAN H. LAURA, *Διδακτική της τέχνης - προσεγγίσεις στην καλλιτεχνική αγωγή*, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 1993.
- ΤΖΙΑΣΤΟΥΔΗ ΧΡΥΣΑ, "Αμπελάκια: Η γοητεία", *Reportez*, τεύχος 200, 15.7.2001, σ. 5.

- ΤΣΙΛΙΜΕΝΗ Δ. ΤΑΣΟΥΛΑ, *Οι μικρές ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970-1990 - Γραμματόλογική παιδαγωγική και γλωσσική εξέταση*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.
- ΤΣΙΛΙΜΕΝΗ Δ. ΤΑΣΟΥΛΑ, "Εκπαιδευτικά προγράμματα λαογραφικών μουσείων και σχολείο, Πολιτισμική μόρφωση - αισθητική Δημιουργία, κείμενο από το βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου, Λαϊκή παράδοση και σχολείο, Αθήνα, 1999, σ. 164.
- ΤΣΙΛΙΜΕΝΗ Δ. ΤΑΣΟΥΛΑ, "Μυθοπλασία μικρών ιστοριών - Δημιουργική γραφή: , φάκελος πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος, 2001.
- ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ Ν. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Συνεργατικοί συνεταιρισμοί Αμπελακίων - Υδρας - Σπετσών - Ψαρών*, β' εκδ. Εκδόσεις Π.Π. Σακελλαρίου, Αθήνα, 1927.
- ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΥΛΟΥ - ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ ΕΡΣΗ, "Μουσεία σε κρίση ταυτότητας", *Επτάκυκλος*, Σεπτ. '98 - Ιαν. '99, περίοδος Γ', τεύχος 2^ο, σ. 47.
- FLITNER ANDREAS, *Αυταρχική ή φιλελεύθερη Αγωγή; - κριτική θεώρηση των προβλημάτων της σύγχρονης παιδαγωγικής*, μτφρ Ιωάννης Χριστιάς, α' εκδ., Εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα, 1998.
- ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΕΤΗ, "Μουσείο - Σχολείο", 5^ο περιφερειακό σεμινάριο Καλαμάτας, 4-6 Απριλίου 1997, φάκελος Πανεπιστημιακών Εκδόσεων Θεσσαλίας, Βόλος, 1999, σ. 5.
- ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΕΤΗ, "Εισαγωγή στο ICOM", κείμενο από το Εγχειρίδιο για την τεκμηρίωση των λαογραφικών συλλόγων ICOM /CIDOC (Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων - Διεθνής επιτροπή τεκμηρίωσης ICOM - Ελληνικό Τμήμα 1998, σ. 8.
- ΧΟΥΛΙΑ ΣΟΥΖΑΝΑ, *Το Αρχοντικό του Γεωργίου Σβάρτις στα Αμπελάκια*, β' εκδ., Υπουργείο Πολιτισμού - Ταμείο Αρχαιολογικών πόρων και απαλλοτριώσεων, α' εκδ. 1994, Αθήνα, 2000.
- ΧΡΙΣΤΙΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Εισαγωγή στην επιστήμη της αγωγής (αντικείμενο - κατευθύνσεις - μεθοδολογία - θεωρία)*, γ' εκδ., Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα, 2001.
- ΧΡΙΣΤΙΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Θεωρία και μεθοδολογία της διδασκαλίας*, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα, 1992.
- ΧΡΙΣΤΙΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, "Ορισμός του αναλυτικού προγράμματος", φάκελος πανεπιστημιακών σημειώσεων, Βόλος, Χ.Χ.
- ΧΡΥΣΟΥΛΑΚΗ ΣΤΕΛΛΑ, "Ο εκπαιδευτικός ρόλος του Μουσείου", 5^ο περιφερειακό σεμινάριο Καλαμάτας, 4-6 Απριλίου 1997, φάκελος πανεπιστημιακών εκδόσεων Θεσσαλίας, Βόλος 1999, σ. 17.
- CD - ROM, "Νομός Λάρισας Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων", (ΤΕΔΚ) Νομού Λάρισας.
- CD-ROM, "Αμπελάκια - Το Στολίδι της Θεσσαλίας", Αμπελάκια, 1997.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Φυλλάδιο ερωτηματολόγιο μαθητών

Ερωτηματολόγιο για τα παιδιά

Θα σε παρακαλούσαμε να απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις. Θα μας βοηθήσεις να γίνουμε καλύτεροι και έτσι να ευχαριστηθείς περισσότερο την άλλη φορά στο μουσείο. Απάντησε λοιπόν στις ερωτήσεις για να μας πεις πως πέρασες στο λαογραφικό μουσείο στα Αμπελάκια.

1. Παρακολούθησες το πρόγραμμα <<Ταξίδι στο χωριό με τα κρυμμένα μυστικά>>. Τι βρήκες περισσότερο ενδιαφέρον στο πρόγραμμα αυτό;

- α) Η συζήτηση για το δωμάτιο με τον παλπού και τη γιαγιά.
- β) Το παιχνίδι με την καυτή καρέκλα.
- γ) Το αντικείμενο με τα κρυμμένα μυστικά;
- δ) Η ιστορία που γράψαμε για την «πάντα».
- ε) Η ζωγραφική.

2. Γιατί;

---

3. Τι δεν σου άρεσε από το πρόγραμμα;

---

4. Γιατί;

5. Τι θα'θελες να κάνεις όταν ξανάρθεις; Σκέφτηκες κάποια άλλη δραστηριότητα;

6. Τι σε βοήθησε να γράψεις την ιστορία που έφτιαξες;

7. Γράψε μου μια λέξη που όταν τη λες να σου θυμίζει την επίσκεψή σου στο μουσείο ή φτιάξε μου ένα ποίημα για το μουσείο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Φυλλάδιο ερωτηματολόγιο εκπαιδευτικών

Ερωτηματολόγιο για το δάσκαλο

Θα σας παρακαλούσαμε να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις. Θα μας βοηθήσετε να κάνουμε την αυτοκριτική μας και να διορθώσουμε τις ατέλειες και τα λάθη μας. Απαντήστε, λοιπόν, στις ερωτήσεις, για να μας πείτε πως σας φάνηκε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ως μαθησιακή διαδικασία στο μουσείο.

1. Πως κρίνετε κατά τη γνώμη σας το εκπαιδευτικό πρόγραμμα;

ΜΕΤΡΙΟ ΚΑΛΟ ΠΟΛΥ ΚΑΛΟ

2. Θεωρείτε ότι το πρόγραμμα λειτούργησε θετικά, ώστε τα παιδιά να οδηγηθούν στη βιωματική μάθηση μέσα στο μουσείο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

3. Ποια δραστηριότητα πιστεύετε ότι ήταν ποιο ενδιαφέρουσα;

α) Η συζήτηση στο δωμάτιο με τον παππού και τη γιαγιά.

β) Το παιχνίδι με την καυτή καρέκλα.

γ) Το αντικείμενο με τα κρυμμένα μυστικά;

δ) Η μυθοπλασία με αφορμή την «**πάντα του Μέγα Αλέξανδρου**».

ε) Η ζωγραφική

στ) Τίποτα από όλα αυτά.

4. Γιατί;

---

5. Τι νομίζετε ότι ήταν περιττό για τα παιδιά;

---

6. Γιατί;

---

7. Τι θεωρείτε ότι έκανε μεγαλύτερη εντύπωση στα παιδιά και γιατί;

---

8. Σε ποιο σημείο του προγράμματος πιστεύετε ότι θα μπορούσε να γίνει κάποια άλλη δραστηριότητα και ποια θα ήταν αυτή; (Η τελευταία σελίδα προσφέρεται για την ανάπτυξη περισσότερων σχολίων)

---

9. Πιστεύετε ότι ο χώρος βοήθησε τα παιδιά να λειτουργήσουν μυθοπλαστικά είτε με τον προφορικό είτε με τον γραπτό τους λόγο;

ΝΑΙ   ΟΧΙ

10. Γιατί;

---

11. Θεωρείτε ότι τα παιδιά θα λειτουργούσαν το ίδιο μέσα στην τάξη;

ΝΑΙ ΟΧΙ

12. ΓΙΑΤΙ;

---

13. Θεωρείτε ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα βοήθησε τα παιδιά να εκφραστούν δημιουργικά και να αυτοσχεδιάσουν προφορικά και γραπτά;

ΝΑΙ ΟΧΙ

14. Γιατί;

---

15. Θα θέλατε να συμμετέχετε και στο μέλλον σε αυτό ή σε κάποιο άλλο εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο μουσείο Αμπελακίων;

- α) Πολύ ευχαρίστως
- β) Ναι
- γ) Ίσως
- δ) Όχι

16. Τι θεωρείτε ότι αποκόμισαν τα παιδιά της τάξης σας από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα;

- α) Γνώση
- β) Ψυχαγωγία
- γ) Πληροφόρηση
- δ) Βιωματική μάθηση
- ε) Όλα

17. Γράψτε μας ένα γενικό σχόλιο για τη διαδικασία που παρακολουθήσατε.
(Η τελευταία σελίδα προσφέρεται για την ανάπτυξη περισσότερων σχολίων)

Ευχαριστούμε θερμά για τη συνεργασία σας.

Η φοιτήτρια της μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης

Πιπινή Μαρία

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

***Αναλυτικός κατάλογος των υλικών και κατασκευών που
χρησιμοποιήθηκαν στο πρόγραμμα***

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΥΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΣΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

- Χαρτιά Α₄
- Χρωματιστά αυτοκόλλητα με τα ονόματα των παιδιών για τις μπλούζες τους
- Στυλό για τα 37 παιδιά
- Σλάιτς (διαφάνειες)
- Μηχάνημα προβολής διαφανειών
- Πολύχρωμα χαρτιά γλασσέ
- Δύο καλάθια
- Κατασκευή με μακετόχαρτο ενός παραθύρου με παραθυρόφυλλα (αυτοσχέδιο)
- Μακετόχαρτο
- Χαρτόνια
- Συνδετήρες
- Αυτοκόλλητα
- Μαντίλα
- Σάλι μαύρο
- Κομπολόι
- Τραγιάσκα
- Ραδιοκασετόφωνο
- Μαρκαδόροι
- Ευλομογιές
- CD με τραγούδια – “Ένα περιβόλι γεμάτο τραγούδια”- παιδικά τραγούδια με την Μαρίζα Κώχ και με τη δημοτική κομπανία
- Φωτογραφική μηχανή
- Βιντεοκάμερα και βιντεοκασέτα
- Φάκελοι εργασίας με υλικό που ετοιμάστηκε από τη φοιτήτρια μουσειοπαιδαγωγό και μοιράστηκε στα 37 παιδιά που παρακολούθησαν το πρόγραμμα
- Σοκολάτες
- Χυμοί
- Σάντουιτς

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

Φάκελος εργασίας για τα παιδιά μετά το πρόγραμμα

ΦΑΚΕΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΙΣΤΟΡΙΚΟ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

Παίζουμε με τα
αντικείμενα;

Για σας παιδιά!

Σας δίνουμε αυτό το φάκελο ως δώρο από το ιστορικό – λαογραφικό μουσείο Αμπελακίων και τη μουσειοπαιδαγωγό Πιπινή Μαρία. Είναι ένα ενθύμιο από τις ώρες που περάσαμε μαζί κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος **«Ταξίδι στο χωριό με τα κρυμμένα μυστικά»**.

Μέσα στο φάκελο θα βρεις ένα κείμενο για την ιστορία του χωριού (Αμπελάκια) που επισκεφθήκαμε και το λαογραφικό του μουσείο. Στη συνέχεια θα βρεις τέσσερις φωτογραφίες από συγκεκριμένα αντικείμενα του μουσείου. Κάποια από αυτά τα είδαμε μαζί στο πρόγραμμα.

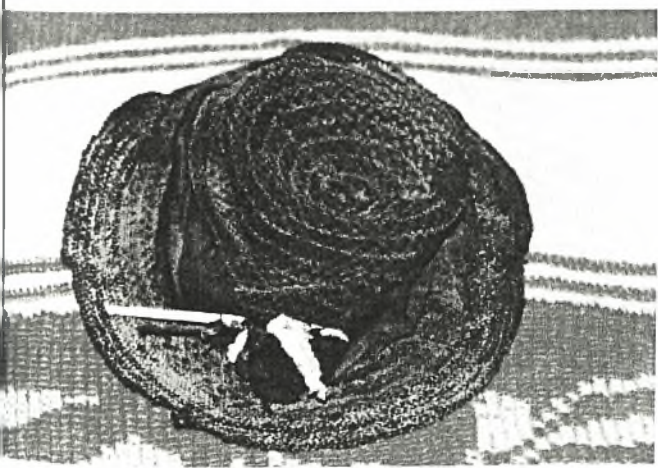
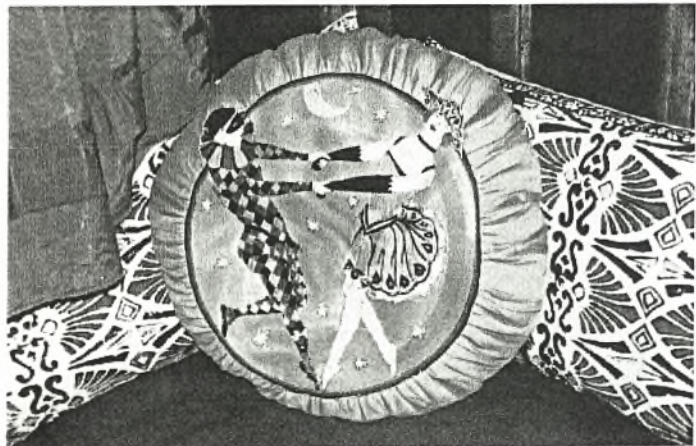
Κάτω από τις φωτογραφίες δίνουμε μερικές πληροφορίες για την ονομασία των αντικειμένων. Οι ερωτήσεις που βρίσκονται κάτω από κάθε φωτογραφία σε βοηθούν να το παρατηρήσεις, να το καταλάβεις και να το θαυμάσεις. Όταν θα ξανάρθεις στο μουσείο με τους γονείς σου και τους φίλους σου, θα μπορείς να τους κάνεις εσύ τις ερωτήσεις και να συζητήσετε μαζί για κάθε αντικείμενο.

Μαζί με το φάκελο θα παίρνεις ένα παιχνίδι χαρτοκοπτικής, που μπορείς να φτιάξεις στην τάξη ή στο σπίτι σου.

Το ιστορικό – λαογραφικό μουσείο Αμπελακίων θα σε περιμένει να έρθεις ξανά και να παίξουμε μαθαίνοντας πολλά καινούργια πράγματα.

AS MAÏEYO MAÏ

MAPEA ME

ANTOKEMENA

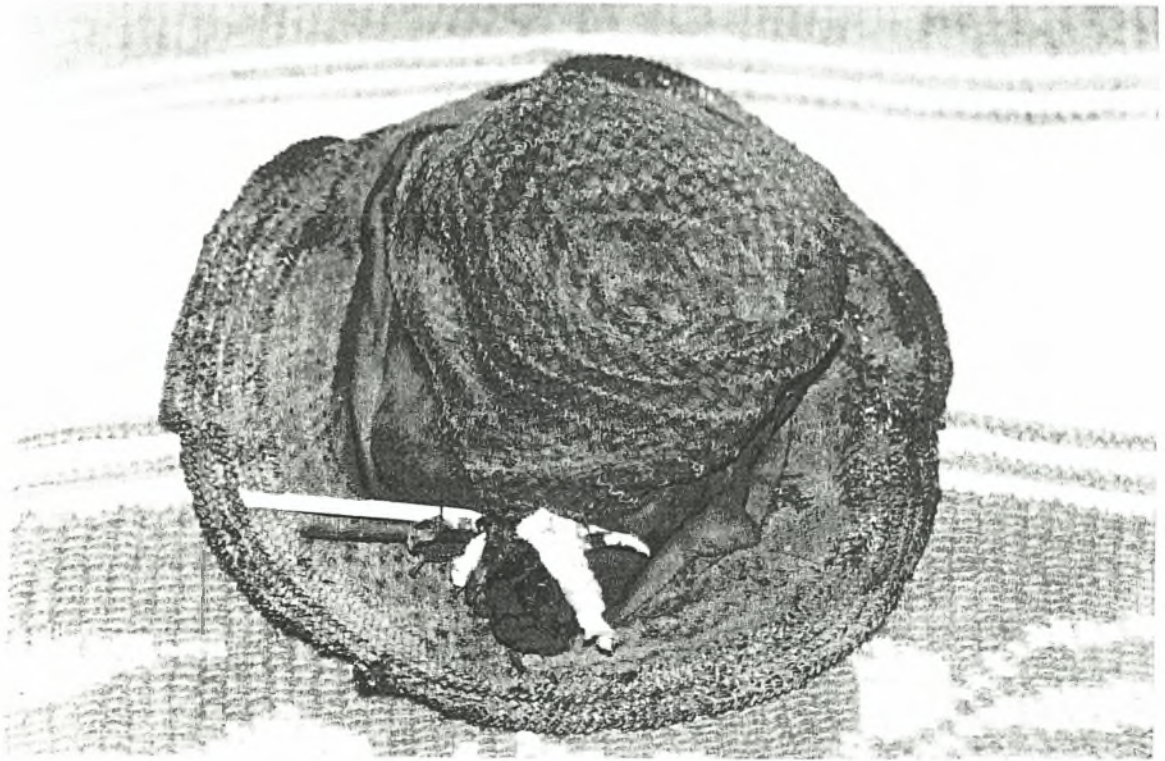
Το αντικείμενο αυτό λέγεται μπαούλο

1. Το αντικείμενο βρίσκεται στην άκρη ενός δωματίου στο μουσείο – σπίτι.
Τι σχήμα έχει; Τι χρώματα βλέπετε;
2. Από τι υλικό είναι φτιαγμένο;
3. Σε τι χρησίμευε στους ανθρώπους του χωριού;
4. Τι βάζανε μέσα και γιατί;
5. Έχετε δει κάτι παρόμοιο κάπου αλλού;
6. Τι φαντάζεστε ότι περιέχει;
7. Πως νομίζεις ότι βρέθηκε στο μουσείο;

Το αντικείμενο είναι ένα μαξιλάρι

1. Παρατηρήστε το μαξιλάρι. Τι σχήμα έχει;
2. Ποια χρώματα αναγνωρίζετε;
3. Τι είναι σχεδιασμένο επάνω; Τι βλέπετε;
4. Στο σχέδιο είναι νύχτα ή μέρα;
5. Πως το κατάλαβες;
6. Τι κάνουν οι άνθρωποι που βλέπεις;
7. Πως νιώθουν; Είναι χαρούμενοι – λυπημένοι;
8. Τι συναισθήματα έχεις όταν βλέπεις το αντικείμενο;
9. Σε τι χρησίμευε αυτό το μαξιλάρι;
10. Από τι υλικό είναι φτιαγμένο;
11. Έχεις ένα τέτοιο μαξιλάρι; Έχεις δει κάπου αλλού;

Το αντικείμενο είναι ένα καπέλο

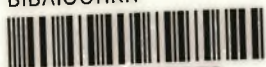
1. Τι σχήμα έχει το αντικείμενο;
2. Τι χρώματα διακρίνεις;
3. Τι υλικά χρησιμοποίησαν αυτοί που το έφτιαξαν; Πως αλλιώς θα μπορούσαν να το φτιάξουν;
4. Μπορείς να φανταστείς ποιος το είχε; Περιέγραφέ τον. Σκέψου μια ιστορία γι' αυτό το καπέλο.
5. Έχεις εσύ ένα τέτοιο ή διαφορετικό καπέλο;
6. Πως βρέθηκε στο μουσείο;
7. Πως νιώθεις όταν φοράς ένα καπέλο; Χαίρεσαι, λυπάσαι, σου είναι αδιάφορο; Γιατί;

Το αντικείμενο είναι ένα
γυναικείο φόρεμα

1. Από πόσα κομμάτια αποτελείται;
2. Τι χρώματα βλέπεις;
3. Παρατήρησε καλά το αντικείμενο και περιέγραψέ το.
4. Από τι υλικό είναι φτιαγμένο.
5. Σε ποιον ανήκει; Γιατί το έδωσε στο μουσείο;
6. Πότε το φορούσε αυτός που το είχε;
7. Μπορείς να φανταστείς που πήγαινε η κυρία που το φορούσε; Πως την έλεγαν, ήταν πλούσια ή φτωχή; Πως το κατάλαβες;
8. Πως νομίζεις ότι ένιωθε η κυρία που το φορούσε; Γιατί;

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000102072

